

BÚSKAPARRÁÐIÐ
Á heysti
2019

Búskaparráðsfrágreiðing

- I. Konjunkturmeting heystið 2019
- II. Demografiski drátturin og avbjóðingarnar fyri búskapin

September 2019

Economic report from the Economic Council of the Faroe Islands, Autumn 2019, with Summary in English: (I) Economic outlook, (II) The demographic challenges of the economy.

Redegørelse fra det Økonomiske Råd på Færøerne, efterår 2019: (I) Udsigterne for konjunkturudviklingen, (II) Det demografiske træk og fremtidige økonomiske udfordringer

BÚSKAPARRÁÐIÐ

ISBN: 978-99918-3-609-6

Búskaparráðið

Búskaparráðið hevur til uppgávu at fylgja við búskaparligum viðurskiftum í landinum og at koma við óheftari búskaparligari ráðgeving og frágreiðingum um búskaparligu gongdina. Tað er ásett í lógini fyri Búskaparráðið, at tað skal gera tvær konjunkturfrágreiðingar árliga, sum skulu verða almannakunngjörðar ávikavist tann 1. mars og 1. september.

Skrivarauppgávan hjá Búskaparráðnum er við avtalu lögð til Fróðskaparsetur Føroya at røkja.

Búskaparráðið gevur við hesum út konjunkturfrágreiðingina, sum eftir løgtingslóg nr. 50 frá 11. mai 2009 um Búskaparráð við seinni broytingum við løgtingslóg nr. 139 frá 20. desember 2012 skal gerast tvær ferðir um árið.

Frágreiðingin hesuferð fevnir um tveir partar:

- Kapittul I: Konjunkturmeting heystið 2019
- Kapittul II: Demografiski drátturin og avbjóðingarnar fyri búskapin

Frágreiðingin liggur tøk at taka niður sum pdf-fílu á heimasíðu Búskaparráðsins á Fróðskaparsetrinum:

<https://www.setur.fo/fo/setrid/samstarv/buskaparradid/buskaparfragreidingar/>

Limir Búskaparráðsins eru:

Djóni Højgaard, cand.polit., formaður

Ester Hansen, cand.polit.

Sigurd Poulsen, cand.polit.

Skrivarar Búskaparráðsins eru:

Ólavur Christiansen, cand.polit. et scient.soc., PhD, lektari

Birita Mortansdóttir, stud.polit.

Innihaldsyvirlit

Samandráttur	6
Kapittul I: Konjunkturmeting heystið 2019	7
I 1 Inngangur um konjunkturmeting við hövuðstølum	8
I 1.1 Eftirspurningurinn	11
I 1.2 Bústaðarmarknaðurinn	12
I 1.3 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar	13
I 1.4 Laksa- og oljuþrísir	19
I 1.5 Handilsjavnin	20
I 2 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)	22
I 2.1 Metingar viðvirkjandi privatu nýtslunni	22
I 2.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	23
I 3 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar ílögur o.a.) og innlendis eftirspurningurinn ..	25
I 3.1 Gongdin viðvirkjandi lönargjaldingum og löntakaratali	25
I 3.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)	28
I 4 Innlendis eftirspurningur frá almenna geiranum - almenn nýtsla og ílögur	29
I 4.1 Nýtsla hins almenna	29
I 4.2 Almennar ílögur – ílögútreiðslur undir almennum ræði	30
I 4.3 Úrslitið á almennu roknskapunum	32
I 4.4 Ogn og skuld í almenna tænastrageiranum	33
I 5 Útlenskur eftirspurningur	35
I 5.1 Gongdin innan alivinnuna	37
I 5.2 Gongdin innan uppsjóvarvinnuna	37
I 5.3 Botnfiskur og onnur fiskaslög	39
I 5.4 Samlaði fiskavøruútflutningurinn	41
I 5.5 Gongdin í handilsjavnanum	42
I 6 Peninga- og fíggarviðurskipti	44
Fylgiskjöl til kap. I	45
Fylgiskjal I 1: Fastognarþrísir og þrísingondin fyri m ²	45
Kapittul II: Demografiski drátturinn og avþjóðingarnar fyri búskapin	46
II 1 Demografiskir-búskaparligir indikatorar	47
II 2 Stokastiskar fólkatalsframrokningar	48
II 3 Spurningar viðvirkjandi fortreytum í fólkatalsframrokningum	49
II 4 Broytingar við ellistilgongd og forsorgarstödd	54
II 5 Sammetingar við útlond	56
II 6 Heilsuþetri elding og fyrirbyggjandi heilsuframmatiltök	58

II 7 Føðitítleikar og føðingar	60
Fylgiskjøl til kapittul II	62
Fylgiskjal II 1 Tilflyting og fráflyting millum útlenskar ríkisborgarar.....	62
Tilvísingar/keldur og keldutilfar	64
Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures	66
Orðalisti	70
Tíðindaskriv og samandráttur frá Búskaparráðnum hin 2. september 2019	77
English Summary	78
Áður gjørdar búskaparfrágreiðingar	79

Samandráttur

Fyri 2019 metir Búskaparráðið saman við Hagstovuni vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum at verða 6,6%. Harumframt hevur Búskaparráðið, sum víst í niðanfyrirstandandi yvirliti, endurmett vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum fyri 2018. Metingin av búskapargongdini byggir á tær fortreytir, at tøkan í alivinnuni væntast at vaksa í 2019 í mun til 2018, meðan laksaprísurin væntast at vera støðugur. Makrel- og svartkjaftaprísirnir væntast at hækka nakað, meðan sildaprísurin væntast at falla. Ein væntað øking í innlenska eftirspurninginum, serliga í privatu nýtsluni, dregur vøksturin upp, umframt ein øktur útflutningur.

	2015	2016	2017	2018	2019
Mettur BTÚ-vøkstur í leypanði prísnum:	5,9%	6,9%	3,3%	2,9%	6,6%

Fyri at sleppa undan at tátta í í niðurgongd, og við atliti til fíggarpolitisku haldførissavbjóðingini í longdini, áttu yvirskot landskassans at verið størri undir verandi hákonjunkturi. Ófíggarðir skattalættar ella onnur stimbran av búskapinum eigur ikki at verða framd í núverandi konjunkturstöðu, tí hetta elvir til prísavøkstur og versnan av haldføri almenna geirans í longdini.

Demografiska gongdin er samfelagstátturin, ið mest eyðsýnt kemur at ávirka fíggarpolitiska haldførið hjá almenna geiranum í langa siktinum. Trupulleikarnir stava frá eldingini av búfjöldini. Okkara framrokningar vísa, at vit, næstu 30 árini, standa yvir fyri tørvinum á eini tvífolding av kapasitetinum í eldrarøktini og heilsuverkinum. Búskaparráðið er av teirri fatan, at politiska skipanin hevur givið hesum trupulleika ov lítlan ans.

Skeiklandi skipanir forða vinnuligari tillaging til produktivitetsvøkstur

Dømi um hetta eru serskattaskipanir, sum sjófólk og uttanlandsarbeiðarar virka undir. At fult gjald ikki verður kravt fyri nýtsluna av náttúrurættindum skeiklar somuleiðis hesi tillaging til produktivitetsvøkstur. Umframt tað, skeiklar avgjaldið á allan fisk, sum verður avreiddur uttanlands, tillagingarnar til produktivitetsvøksturin. Avgjaldið virkar sum vinnuligur stuðul (ein koggi) til fiskavirking á landi. Samlað sæð metir Búskaparráðið, at reglurnar rundan um fiskivinnuna eru ov stírnar og skeiklandi við óskynsamum avmarkingum. Avtøka av hesum serskipanum hevði frígivið arbeiðsmegi, sum tørstur er á bæði nú, og í langa siktinum, har brúk er fyri produktivitetsvøkstri/búskaparvøkstri fyri at vaksa um atdráttarmegina hjá Føroyum í samband við tilflyting. Hetta minkar eisini, alt annað líka, komandi haldførissavbjóðingar við broytandi fólkasamansetingini.

Búskapargongdin hevur avgerandi týdning fyri til- og fráflyting millum Føroyar og útland. Tí hevur tað alstóran týdning at slóða fyri produktivitetsvøkstri/búskaparvøkstri, sum gevur hægri livistøði. Hetta stuðlar upp undir nettotilflyting, har ung fólk í størri mun velja Føroyar til, sum í sjálvum sær bótur um fíggarpolitiska haldførið.

Kapittul I: Konjunkturmeting heystið 2019

I 1 Inngangur um konjunkturmeting við høvuðstølum

Búskaparráðið og Hagstovan hava í felag endurmett vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum fyri árinum 2016-2019; BTÚ-tøl fyriliggja nú uppgjørd fyri árinum 1998-2017. Til metingina er sum vant nýttur ein búskaparmyndil til framrokningar. Hesin myndil er mentur í Landsbankanum og síðani á Hagstovuni, og verður viðlíkahildin av Hagstovuni og Búskaparráðnum í felag. Sum ílag (input) fyri myndlanýtsluna liggja tær metingar Búskaparráðsins og Hagstovunnar av einstøku lutunum í búskaparligu gongdini, sum greitt er frá seinni í hesi frágreiðing í teksti, talvum og myndum.

Umframt nýtslu av nevnda búskaparmyndli, sum greitt frá omanfyri, hevur konjunkturmetingin við sær eina greining av dagfórdu hagtølunum viðvíkjandi teimum mest týðandi tættunum í búskapargongdini. Vit meta, at ein slík greining av dagfórdu tølum kann bera í bótufloka fyri óvissuni, ið altíð vil vera tengd at eini framskriving, sum er grundað á ein búskaparmyndil.

Tekstakassi 1: Skipan av konjunkturfrágreiðingini í avsnitt

Konjunkturfrágreiðingin er skipað í avsnitt eftir eftirspurnar- ella útreiðslupørtunum av BTÚ. Eftirspurningurin eftir vørum og tænastrum kemur frá tveimum síðum: frá innlandi sum eftirspurningur til nýtslu og íløgur¹ og frá útlendi sum eftirspurningur eftir útflutningi. Innflutningurin er partur av innlendis eftirspurnarpørtunum og fevnir eisini um nýtslutilfar í framleiðsluni. Innflutningurin drigin frá útflutninginum gevur nettoútflutningin. BTÚ er sostatt samansett av hesum eftirspurnarpørtum: privat nýtsla plus privatir íløgur plus almenn nýtsla plus almennar íløgur plus útflutningur minus innflutningur.

Innihaldið á komandi síðum er ein samanfating av hesum greiningum og metingum av vinnuligu og samfelagsbúskaparligu indikatorunum, og samanfatingin fevnir um innlendskan og útlendskan eftirspurning, herundir útflutning og innflutning av vørum og tænastrum, og um gongdina í privatu og almennu nýtsluni og íløgnum.

Hesar greiningar av konjunkturmetingini geva síðan íkastini til eina heildarmeting av búskapargongdini, sum við búskaparligu myndlanýtsluni verða samanfatað sum metti vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum fyri árinum 2016-2019.

Gongdin í føroyska búskapinum seinastu árinum hevur verið serlig vegna óvanliga nógv viðrák viðvíkjandi laksa- og oljuprísnum, uppsjóvar-, botnfiska- og laksaprísnum.

Í 2018 hevur verið ein stígur ella minni vøstur í útflutninginum, men útflutningurin veksur aftur í 2019. Í 2019 væntast tøkkan í alivinnuni at vaksa í mun til 2018, meðan laksaprísurin væntast at vera støðugur í 2019. Makrel og svartkjaftaprísirnir væntast at hækka nakað, meðan sildaprísurin væntast at falla. Botnfiskaveiðan við Føroyar er vaksin, og prísirnir hava verið uppgangandi.

Nakað annað, sum dregur vøksturin upp, er ein øking í innlendiska eftirspurninginum, serliga í nýtsluni hjá húsarhaldunum og útlendiska eftirspurninginum. Landskassin tálmar tó eftirspurningin nakað við at hava avlop á rakstrinum.

Búskaparráðið hevur saman við Hagstovuni endurmett vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum fyri árinum 2015 til 2019, sí yvirlitið niðanfry. Búskaparráðið metir vøksturin í 2019 at verða 6,6%.

	2015	2016	2017	2018	2019
Mettur BTÚ-vøstur í leypandi prísnum:	5,9%	6,9%	3,3%	2,9%	6,6%

¹ Munurin millum nýtslu og íløgur er, at íløgur, sum meginreglu, hava eina livitíð uppá meira enn 1 ár.

Hagstovan ger ikki tjóðarroknaskapin upp í føstum prísnum. Givið er tó, at stórir partur av BTÚ-vøkstrinum í leypandi prísnum seinastu árinu stavar frá prísbroyingum á útlenskum marknaðum, og at roknaði vøksturin í BTÚ í føstum prísnum (realvøksturin í BTÚ) vildi verið nógv lægri enn roknaði BTÚ-vøksturin í leypandi prísnum. Stórir prísvekstur hevur eitt nú verið á útfluttum laks síðan 2013 og prislækking á olju síðan 2014. Hetta hevur borið við sær eina fyri Føroyar fyrimunarliga betring av bítislutfallinum í uttanlandshandlinum. Í makrelfiskiskapinum hevur gongdin verið, at nøgdin eru øktar tey seinnu árinu, meðan prísirnir hava verið nøkulunda stöðugir, tó minkar makrelkvotan í 2019 í mun til 2018. Harafturat skal havast í huga at tilflytingin síðstu árinu hevur verið um 2% av fólkatálinum. Hetta skal takast hædd fyri, um vit skulu síggja BTÚ-vøksturin fyri hvønn íbúgva.

Talva I 1a vísir BTÚ býtt á útreiðslupartar í leypandi prísnum í 2012, og vísir eisini staðfestu og mettu vakstrarískoytini til BTÚ-vøksturin í leypandi prísnum.

Bruttotjóðarúrtøkan býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar í leypandi prísnum og %-vísa árliga vakstrarískoytið til BTÚ-vøksturin								Talva I 1a
2012: Mið DKK; 2013-2019 Vakstrarískoytið %	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Privat nýtsla	7.129	2,1%	2,0%	3,8%	2,3%	0,4%	1,7%	5,9%
Almenn nýtsla	4.439	1,1%	0,8%	0,9%	2,0%	1,0%	1,4%	1,1%
Privatar íløgur	2.496	-1,2%	0,8%	-1,0%	2,1%	1,5%	0,4%	1,0%
Goymslubroytingar	328	-1,5%	0,9%	1,1%	-4,8%	0,5%	4,6%	-2,5%
Almennar íløgur	723	0,7%	0,5%	0,2%	0,1%	0,4%	1,9%	0,6%
Allar íløgur uttan goymslubroytingar	3.218	-0,5%	1,3%	-0,8%	2,2%	1,9%	2,4%	1,6%
Innlendskur eftirspurningur	15.114	1,1%	5,0%	5,0%	1,7%	3,8%	10,1%	6,2%
Útflutningur í alt	7.175	5,3%	2,2%	2,9%	8,4%	3,9%	-3,7%	2,9%
Eftirspurningur tilsamans (uttan innflutning)	22.290	6,4%	7,2%	7,9%	10,1%	7,7%	6,4%	9,1%
Innflutningur íalt	8.583	-1,3%	-1,3%	2,0%	3,2%	4,3%	3,4%	2,5%
Nettóútflutningur (útlendskur eftirspurn.)	-1.408	6,5%	3,4%	0,9%	5,2%	-0,4%	-7,2%	0,4%
BTÚ (innl. eftirsp. + netto útflut.)	13.707	7,6%	8,4%	5,9%	6,9%	3,3%	2,9%	6,6%
Bruttotjóðarúrtøkan	13.707	14.754	16.000	16.942	18.103	18.708	19.259	20.527

Kelda: Tjóðarroknaskaparuppperð hjá Hagstovu Føroya til og við 2017, árinu 2018-2019 eru egnar metingar.

Frágreiðingar um útrokningarhátt fyri vakstrarískoyti eru at finna í frágreiðing Búskaparráðsins á várri 2016 á síðu 11. Í hesi talvu fevna almennar íløgur um íløgur almenna tænastrugeirans (S13), og privatar íløgur (S11, S12, S14 og S15)) fevna um íløgur hjá privatu vinnuni og íløgur hjá fyrítøkum undir almennum ræði. Sostatt eru íløgur hjá fyrítøkum undir almennum ræði íroknaðar vakstrarískoytið frá privatu íløgnum í talvu I 1a.

Talva I 1b vísir gongdina í einstøku eftirspurnarpørtunum í prosent av BTÚ árinu 2012 til 2019. Vit síggja at almenna og privata nýtulan sveiggjar samanlagt millum 75-84% av BTÚ hesi árinu, meðan almennar og privatar fastar bruttoíløgur hava verið millum 19-23% av BTÚ. Her er stórir munur á, hvussu stórir partur nýtulan og íløgur eru av BTÚ yvir longri áramál. Eisini millum einstøk ár eru stór sveiggj í, hvussu stórir partur eftirspurningurin er av BTÚ – okkurt ár +7% onnur ár -4%. Hesin óstöðuleiki kann skapa sveiggj í framleiðslu og BTÚ.

Samlaði innlendski eftirspurningurin er ikki so ovurhonds stórir hesi seinastu árinu. Tað eigur hann heldur ikki at vera í verandi hákonjunktur, og tí eigur gjaldsjavnin at hava fitt yvirskot, sum eisini merkir, at Føroyar spara upp samanlagt. Tann samlaði eftirspurningurin liggur um 100% av BTÚ, men Føroyar hava eisini aðrar inntøkur (t.d. ríkisveiting og lønir úr útlondum), sum gera at tøka tjóðarinntøkan tey seinnu árinu er sløk 6% hægri enn BTÚ. Eftirspurningurin er sostatt minni enn inntøkurnar og tí verður spart upp.

Fastar bruttoíløgur samanlagt, sum eru upp til 23% av BTÚ, eru ikki alt ov høggar fyri javnvágina í búskapinum, men tá búskapurin er í hákonjunktur, eru íløgurnar kanska í hægri lagi². Tað hevur týðning,

² Sí s. 43 í Búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2017.

at íløgurnar virka til at økja produktivitetin í framleiðsluni. Tað hevur eisini týðning, at arbeiðsmarknaðurin er undir trýsti, og tað ikki er lætt at útvega arbeiðsmegi til tann stóra eftirspurningin. Tó er ikki realistiskt at broyta eftirspurningin í eini handavending, uttan at hetta hevur óynsktar avleiðingar. Politikkurin á hesum øki eigur at fylgja eini langtíðarætlan, sum hevur javnvágirnar í búskapinum við í fyrireikingunum.

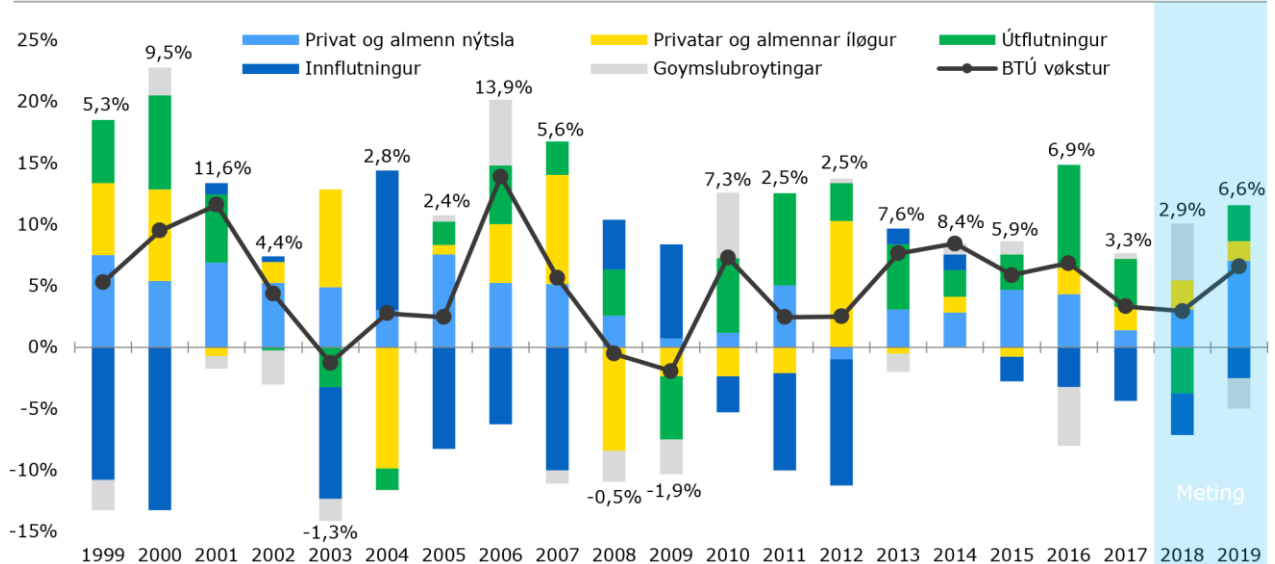
BTÚ býtt á eftirspurnar-/útreiðslupartar í % av BTÚ árinum 2012-19 (leypanði prísir)	Talva I 1b							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Privat nýtsla	52,0%	50,2%	48,2%	49,1%	48,1%	46,9%	47,2%	49,8%
Almenn nýtsla	32,4%	31,1%	29,4%	28,6%	28,7%	28,7%	29,3%	28,5%
Privatar íløgur	18,2%	15,8%	15,3%	13,6%	14,6%	15,6%	15,5%	15,5%
Goymslubroytingar	2,4%	0,8%	1,6%	2,5%	-2,1%	-1,6%	3,0%	0,5%
Almennar íløgur	5,3%	5,6%	5,6%	5,4%	5,2%	5,4%	7,1%	7,2%
Allar íløgur uttan goymslubroytingar	23,5%	21,4%	20,9%	19,0%	19,8%	20,9%	22,6%	22,7%
Innlendskur eftirspurningur	110,3%	103,5%	100,0%	99,2%	94,4%	95,0%	102,1%	101,6%
Útflutningur í alt	52,3%	53,5%	51,4%	51,2%	55,8%	57,8%	52,5%	52,0%
Eftirspurningur tilsamans (uttan innflutning)	162,6%	157,0%	151,4%	150,4%	150,2%	152,8%	154,6%	153,6%
Innflutningur í alt	62,6%	57,0%	51,4%	50,4%	50,2%	52,8%	54,6%	53,6%
Nettóútflutningur (útlendskur eftirspurn.)	-10,3%	-3,5%	0,0%	0,8%	5,6%	5,0%	-2,1%	-1,6%
BTÚ (innl. eftirsp. + netto útflut.)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Bruttotjóðarúrtøkan	13.707	14.754	16.000	16.942	18.103	18.708	19.259	20.527

Kelda: Tjóðarroknskaparuppgærd hjá Hagstovu Føroya til og við 2017, árinum 2018-2019 eru egnar metingar.

Mynd I 1 vísir vøkstur í BTÚ í leypanði prísnum býttan á innlendskan og útlendskan eftirspurning. Síðan 2010 hevur BTÚ í leypanði prísnum verið í stórum vøkstri aftaná negativan vøkstur í 2008 og 2009.

BTÚ vøkstur í leypanði prísnum skift á útreiðslur (vakstrarískoyti)

Mynd I 1

Kelda: Útreiðslusíðan av framleiðslu er gjørd upp av Hagstovu Føroya til og við 2017, BTÚ er uppgjørt til og við 2017. Onnur viðurskipti eru metingar til og við 2019.

Um roknað varð í føstum prísnum, vildu einans broytingar í nýttu oljunøgðunum og broytingar í útfluttu laksa- og makrelnøgðunum talt við í fastprís-uppgærdini. Fyri 2013 stavaði til dømis nærum helvtin av BTÚ-vøkstrinum uppá 7,6% frá alivinnuni, og hesin vøkstur stavaði aftur frá príshækkingum í útflutninginum av alifiski (og ikki frá tøkunøgðdini, ið hetta árið fall).

Tað sæst, at tað serliga eru sveiggini í uttanlandshandlinum, sum ger at BTÚ sveiggjar. Stóri vøksturur í útflutninginum í 2016 kemst serliga av prísvøkstri á alifiski, meðan fallið í útflutninginum í 2018 stavar

frá minni kvotum og minni tøkku. Verður sæð burtur frá hesum frávikum, er talan um lutfalsliga stabilan vøkstur síðstu árin.

Tekstakassi 2: Uppgerð av BTÚ í leypandi prísnum og ikki í føstum prísnum

Í Føroyum gera vit bert BTÚ upp í leypandi prísnum. Hetta merkir, at vit í Føroyum ikki kenna reala búskaparvøxsturin, sum er árligi vøxsturin í BTÚ í føstum prísnum. Útrokningin í føstum prísnum vísir reala (nøgðarlíga) búskaparvøxsturin. Hesin gevur ábendingar um produktivitetsvøxsturin í búskapinum. Vit noyðast tí at halda okkum til BTÚ í leypandi prísnum, tá vit (í kapittul I í frágreiðingini) skulu meta um framtíðar búskapargongdina í tí stutta siktinum.

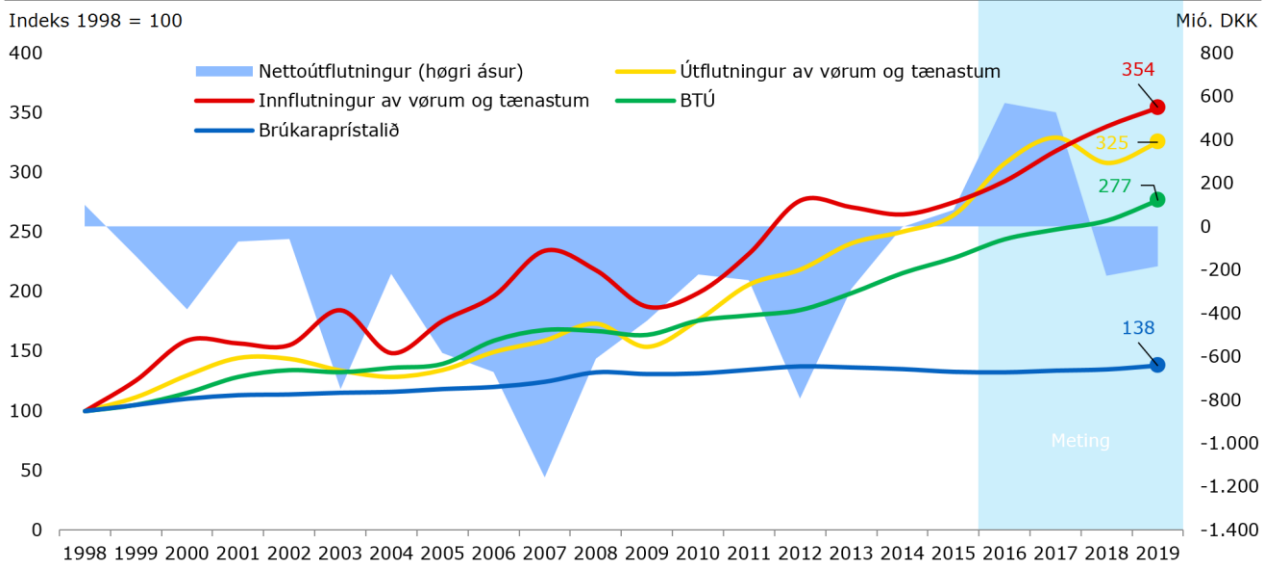
At meta um framtíðar gongdina í BTÚ í leypandi prísnum er truplari enn at meta um BTÚ-gongdina í føstum prísnum. Harumframt hevur talið fyri vøxsturin í BTÚ í leypandi prísnum eitt avmarkað nýtsslúvirði. Prísgongdir í uttanlandshandlinum (innflutningi og útflutningi) hava seinnu árin stórliga ávirkað uppgjørda BTÚ-ið í leypandi prísnum. Lutføll millum ymiskt tilfar og framleiðslu í vinnugreinum eru meira støðug í føstum prísnum. Tí eru nakrir samanhangir lættari at halda skil á í føstum prísnum. Føroyski búskapurin sveiggjar nógv, tað er tí lættari at gera metingar við tjóðarroknskapinum í føstum prísnum.

At gera metingar av framtíðar prísgongdum í m.a. uttanlandshandlinum er sera trupult, og hetta ger eisini metingina av BTÚ-vøxstrinum í leypandi prísnum meira óvissa. Ein uppperð av BTÚ-vøxstrinum í føstum prísnum hevði gjørt tað møguligt at mett um trendin í búskapargongdini í langa siktinum og sveiggini rundan um hendan trend í stutta siktinum. Ein slík uppperð hevði eisini minkað um óvissuna í metingunum, tí vit tá kundu sæð burtur frá prísbroytingum í m.a. uttanlandshandlinum.

I 1.1 Eftirspurningurin

Mynd I 2 vísir gongdina í innflutningi og útflutningi av vørum og tænastrum, BTÚ og brúkaraprístali. Av myndini sæst, at útflutningurin, innflutningurin og BTÚ í leypandi prísnum eru vaksin stórliga seinnu árin. Myndin bendir eisini á, at ein realvøkstur er hendur í BTÚ við tað, at vøxsturin í brúkaraprístalinum er nógv minni enn vøxsturin í hinum støddunum. Støddina á hesum realvøxstri kenna vit tó ikki, tí føroyska BTÚ-ið verður, sum áður nevnt, ikki gjørt upp í føstum prísnum.

Útlendskur eftirspurningur, BTÚ og brúkaraprístali 1998-2019, indeks 1998=100 **Mynd I 2**

Kelda: Hagstova Føroya hevur gjørt upp BTÚ til og við 2017, brúkaraprístalið til og við 2019. Út- og innflutningur av vørum og tænastrum er gjørt upp til og við 2015. Onnur viðurskipti eru egnar metingar.

Privatar íløgur í skip, flogfær og vindmyllur síggjast aftur í innflutningstølunum í mynd I 2 sum stór sveiggj í innflutningi, og samsvara hesi sveiggj við sveiggini í privatu íløgnum. Tá BTÚ verður gjørt upp, verður innflutningurin drigin frá útflutninginum fyri at finna talið fyri nettóútflutningin.

Annars hevur nettoútflutningurin av vørum og tænastrum verið negativur burtursæð frá árunum 1998 og 2015-2017. Øll hini árin síðan 1998 hevur nettoútflutningur Føroya av vørum og tænastrum verið negativur. Orsøkin til hetta eru heildarveitingin úr Danmark og lønarinntøkurnar úr útlandum, sum gera sítt til at geva eitt yvirskot á gjaldsjavnanum. Samstundis ger heildarveitingin, at almenna nýtslan í Føroyum í % av BTÚ oftast er størri enn í londunum, vit vanligja sammeta okkum við. Sama er galdandi fyri lønarinntøkur úr útlandum; hesar viðvirka eisini til, at privata nýtslan í % av BTÚ er størri enn í londunum, vit vanligja samanbera okkum við³.

Søguliga hava stórar niðurgongdir í føroyska búskapinum ofta stavað frá stórum føllum í útflutninginum (útlenskum eftirspurningi ella oftast tvørrandi føroyskum útboði). Hesi føll hava ávirkað inntøkurnar í útflutningsvinnunum, sum aftur hava ávirkað arbeiðsvirknið og inntøkur í teimum vinnum, ið framleiða til innlendskan eftirspurning, sum síðani hava ávirkað úrslitini hjá almenna geiranum.

Omanfyri nevnda 'regla' er tó ikki uttan undantak. Undan kreppuni síðst í áttatiárunum og fyrst í nítiárunum skapti privat og alment íløguvirksemi, saman við lánsveitingum, óheft av útflutninginum, stór sveiggj í búskapargongdini. Seinni í tilgongdini minkaði útflutningurin eisini stórliga. Í árunum undan fíggjarkreppuni vóru búskaparligu sveiggini ei heldur orsakað av broytingum í útflutninginum, men heldur av lánsveitingum, privatari nýtslu og íløguvirksemi. Privata nýtslan sum partur av BTÚ fall árin 2008-2010. Vegna støddina á privatari nýtsluni í mun til BTÚ virkar eitt soverðið fall ógvusligt á búskapin. Almennu íløgurnar minkaðu stórliga í 2009-2010, og hevði hetta eina uppáttur størri tálmandi ávirkan á búskapargongdina. Høvdur almennu íløgurnar ístaðin verið støðugar í hesum niðurgangskonjunkturi, hevði almenna íløguvirksemið havt eina stabiliserandi ávirkan á búskapargongdina.

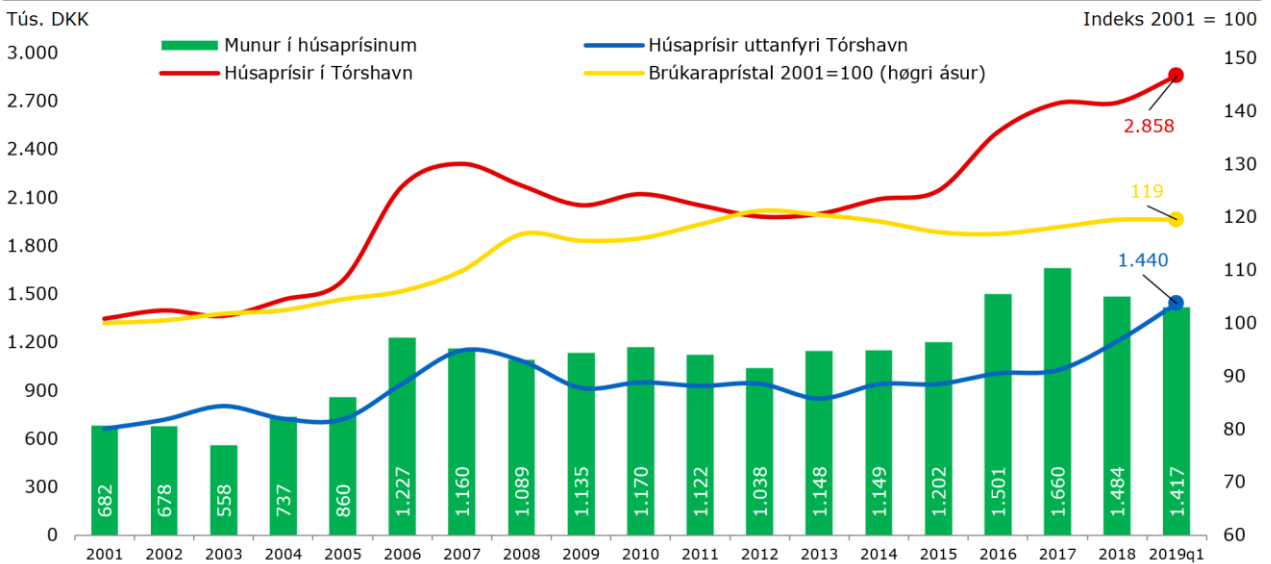
I 1.2 Bústaðarmarknaðurin

Mynd I 3 vísir gongdina í húsaprísum, sum skrásett av Betri banka, umframt brúkaraprístalið.

Av myndini sæst, at eitt slag av 'bløðru' varð blást upp fram til 2007, sum síðani brast. Bløðran vísti seg serliga í húsaprísum í Tórshavnar kommunu.

Gongdin í húsaprísum og brúkaraprístalinum 2001-2019 (1. ársfj.)

Mynd I 3

Kelda: Hagstova Føroya og Betri Banki

Prísirnir á húsum í Tórshavn hava verið vaksandi síðan 2012, og teir eru nú á hægri støði enn prísirnir í 2007. Munurin millum húsaprísir í Tórshavn og aðrastaðni í Føroyum vaks sera nógv frá 2006, og hevur ein prísmunur upp á eina góða mió. krónur hildið sær fram til 2016, tá prísmunurin fór upp á 1,5 mió, og í 2017 upp á næstan 1,7 mió. Munurin er síðani fallin til góðar 1,4 mió. kr. í fyrsta ársfjórðingi 2019.

³ Sí Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2013, síða 41.

Hagtølini í mynd I 3 frá Betri Banka geva tó ikki eina heilt neyva mynd av prísgongdini. Eitt nú eru íbúðir ikki við í hagtølunum, og harafturat eru einans hús við grundøkjum millum 250 og 1.000 fermetrar tald við. Prísurin á íbúðum, ið ikki eru við í tølunum í mynd I 3, er vaksin lutfalsliga meira enn prísurin á sethúsum.⁴

Fylgiskjal I 1, hvørs kelda er BankNordik, vísir býlisprísir pr. m² í Føroyum og í Danmark, og prísgongdina pr. m² í Føroyum síðan 1985.

Myndin í fylgiskjali I 1 vísir stóra prísvøksturin pr. m² í Tórshavn síðan 1985. Serliga stórir hevdur prísvøksturin verið á íbúðum allarseinastu árinum. Fermeturprísirnir á sethúsum í Tórshavn nærkast donsku Eystursælendsku prísunum, sí talvurnar í fylgiskjali I 1.

Prísvøksturin er m.a. grundaður á lægri rentu og størri eftirspurning, serliga eftir íbúðum í Tórshavnar økinum.

Vøksturin í húsaprísunum økir um frívirðið á bústøðum. Hetta ger at fólk gerast ríkar og betrar serliga um støðuna hjá teimum, sum nýliga hava sett búgv, ið hava fingið lut í økta frívirðinum. Tað, at fólk gerast ríkar, kann økja um nýtisuna. Hetta sóu vit í árunum undan seinastu fíggjarkreppu, men tøluni sum vit hava tøk benda ikki á, at hetta ger seg galdandi í løtuni. Vaksandi bjartskygni hjá føroysku húsarhaldunum kann tó føra til, at hetta skjótt kann broytast.

I 1.3 Vinnuviðkomandi bygnaðarbroytingar

Samstundis, sum fíggjarkreppan hevur havt sína ávirkan á búskapargongdina í Føroyum, eru stórar bygnaðarlígar broytingar farnar fram í føroyska búskapinum. Eitt er, at fólkasamansetingin er broytt; nakað annað er, at vinnugreinabýtið er broytt, og at útflutningsmynstur og marknaðarlond Føroya eisini eru broytt.

Mynd I 4 vísir talið av løntakarum, og mynd I 5 vísir virðisøkingina býtta á vinnugreinar.

Av mynd I 4 sæst lutfalsliga gongdin í løntakaratalinum býtt á tilfeingisvinnur, byggi- og framleiðsluvinnur og tænavinnur. Gongdin í samansetingini minnir um hana í okkara grannalondum, men tykist at ganga nakað seinni. Í grannalondunum eru tertieru vinnurnar vaksnar í løntakaratali, og tilfeingisvinnurnar minkaðar, og somuleiðis eisini framleiðsluvinnurnar. Hendan gongdin hevur gjørt seg galdandi í Føroyum fram til umleið 2011, men síðani hevur prosentbýtið av løntakarum, sum starvast í tilfeingisvinnuni (primera vinnan, tvs. serliga uppsjórvinnan og alivinnan) og í tænavinnuni (tertiera vinnan) verið støðugt, meðan byggi- og framleiðsluvinnan (sekundera vinnan) er vaksin nakað.

Tað er væl kent í búskaparsøguni, at fyrirkur, sum virka á marknaðum við kapping, gera íløgur í framleiðslutól, ið eru meira tøkniliga framkomin, fyri at styrkja seg í kappingini. Hetta hevur við sær produktivitetsvøkstur, sum merkir at fyrirkur kann framleiða meiri við somu arbeiðsmegi ella tað sama við minni arbeiðsmegi, og hevur tí eisini fyri allan búskapin við sær vøkstur og tillagingar í vinnubygnaðinum.

Nógvar fyrirkur í tilfeingisvinnum (t.d. uppsjórvinnur) og í byggi- og framleiðsluvinnum (t.d. byggivinna og fiskaframleiðsla) brúka framkomin framleiðslutól og eru ofta kapitaltungar. Tað er tí nærliggjandi at halda, at produktivitetsvøkstur er partur av grundini til at løntakararnir í hesum vinnum minka sum partur av øllum løntakarum – úr 38%⁵ í 1999 og í 29%⁶ í 2012, sí mynd I 4. Produktivitetsvøksturin er ivaleyst hildin fram aftaná 2012. Tó eru løntakararnir í bygging og framleiðsluvinnum øktir upp í 16% í 2018.

⁴ Sambært upplýsingum frá meklarafyrirkur. Hetta sæst eisini í frágreiðing frá Landsbankanum frá oktober 2018, sí eisini fylgiskjal I 1

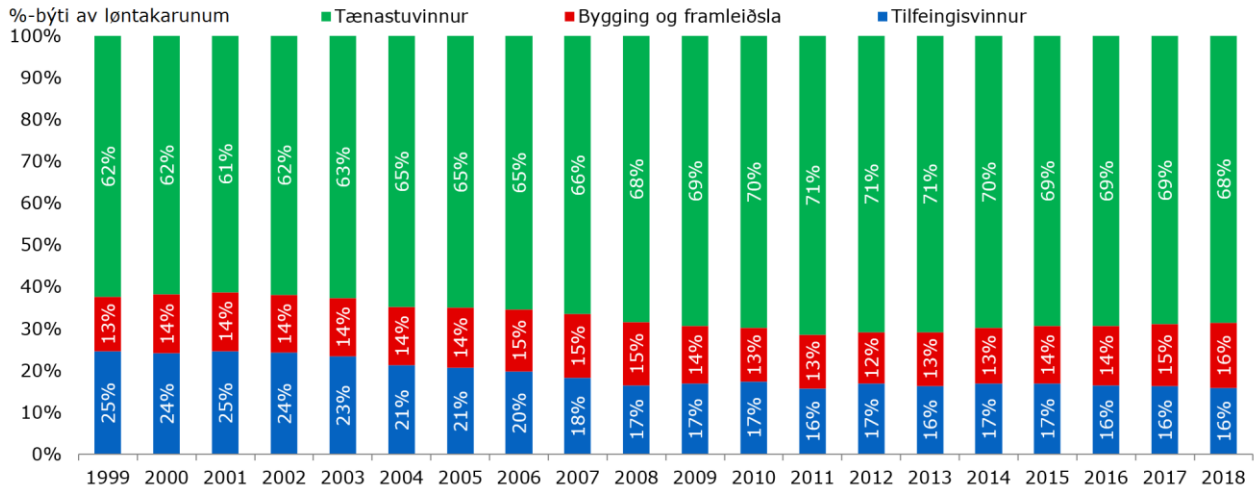
⁵ Tilfeingisvinnur 25% + Bygging og framleiðsla 13%

⁶ Tilfeingisvinnur 17% + Bygging og framleiðsla 12%

Tað, at framleiðsluvinnan hevur eitt vaksandi tal av løntakarum, kann hava samband við, at byggivinnan er vaxin í hákonjunkturinum hesi árin. Tað, at talið av løntakarum í tilfeingisvinnuni ikki er minkað á sama hátt sum í okkara grannalondum, kemur av stóru framgongdini í ali- og uppsjórvinnuni, ið er ávirkað av stóru tilfeingisrentuni.

Løntakarabýti skift á tilfeingisv., bygging og framl. og tænavinnur. 1999-2018

Mynd I 4

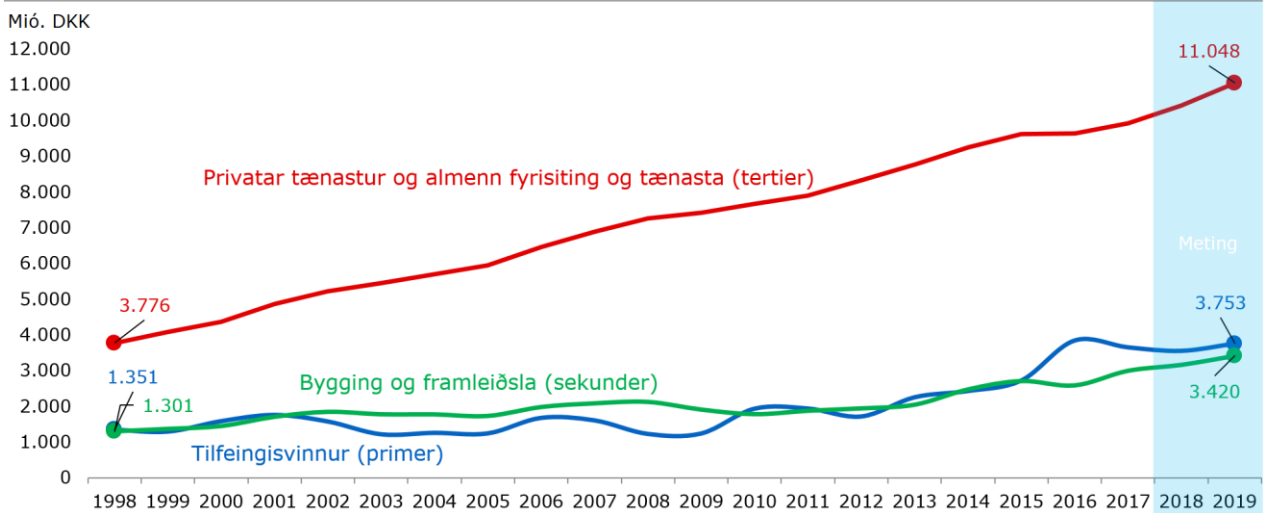
Kelda: Hagstova Føroya

Meðan lutfallið av løntakarum í tilfeingis- og framleiðsluvinnuni hevur verið støðugt síðani 2011, hevur tilfeingisvinnan havt ein vaksandi prosentpart av samlaðu virðisøkingini, ið, sum sagt, í hvuðsheitum skyldast stóru tilfeingisrentuni.

Virðisøkingin í mió. kr. býtt á tilfeingisvinnur, byggi- og framleiðsluvinnur og tænavinnur er víst í mynd I 5. Tilfeingisvinnan er eyðkend við sínum stóru sveiggjum í virðisøkingini yvir ár.

Virðisøking býtt á tilfeingisv., bygging og framl. og tænavinnur, 1998-2019

Mynd I 5

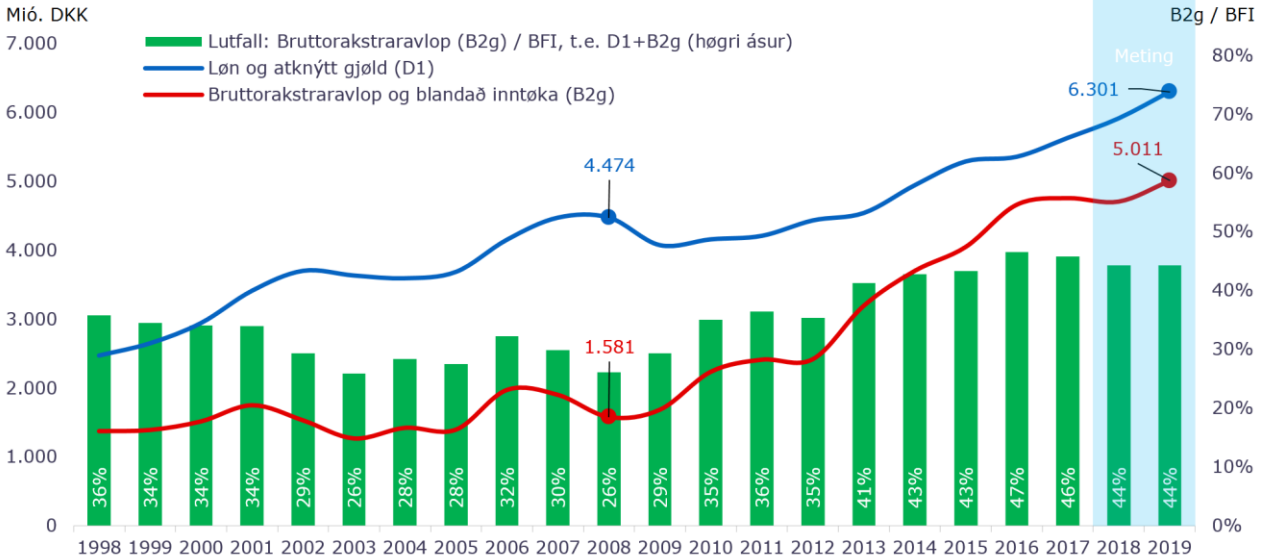
Kelda: Hagstova Føroya til og við 2017. Árin 2018-2019 eru egnar metingar.

Mynd I 6 vísir gongdina í bruttorakstraravlopi og lønum í vinnufyrirøkum⁷ í mió. kr. Eisini er roknað lutfallið millum bruttorakstraravlop og bruttofaktorinntøku (BFI). Myndin tekur við framroknað tøl fyri árin 2018 til 2019.

⁷ Hetta eru allar lønir uttan tær í almennu fyrisingini og í fíggarfyrirøkum.

Vit síggja, at lønirnar í vinnufyrirøkum vuku nógv fram til figgjarkreppuna í 2007-08, harnæst fullu tær og vóru í 2013 einans góðar 100 mió. kr. størri enn í 2008. Hetta svarar til ein vøkstur uppá 2,3%, ið umboðar eitt fall í realum virði av lønum⁸.

Bruttoraðstrárlavlop og lønir fyrri vinnufyrirøkur (geiri S11) í mió. kr. 1998-2019 **Mynd I 6**

Viðm.: Vinnufyrirøkur eru framleiðandi eindirnar, sum eru partur av geira S11 í tjóðarroknaskapinum. Bruttofaktorinntøkan fyrri geiran er samansett av lønum vm og bruttoraðstrárlavlopinum hjá hesum eindum.

Kelda: Uppgerð hjá Hagstovu Føroya 1998-2017, árin 2018-2019 eru egnar metingar.

Bruttoraðstrárlavlopið í vinnufyrirøkum stóð stórt sæð í stað frá 1998 fram til 2008, men er vaksið stórliga síðan 2008. Talan er um umleið eina trífalding í bruttoraðstrárlavlopi úr 1.581 mió. kr. í 2008 uppí 5.011 mió. kr. í 2019.

Lutfallið millum bruttoraðstrárlavlop og BFI er vaksið nógv síðani 2008, úr 26% í 2008 uppí 44% í 2019. Orsøkin til hesa lutfalsliga stóru broyting síðan 2008 eru stóru vinningarnir í uppsjórvinnuni og alivinnuni seinastu árin, sum ikki eru falnir løntakarum í allari vinnuni í lut, men mest kapitaláranum.

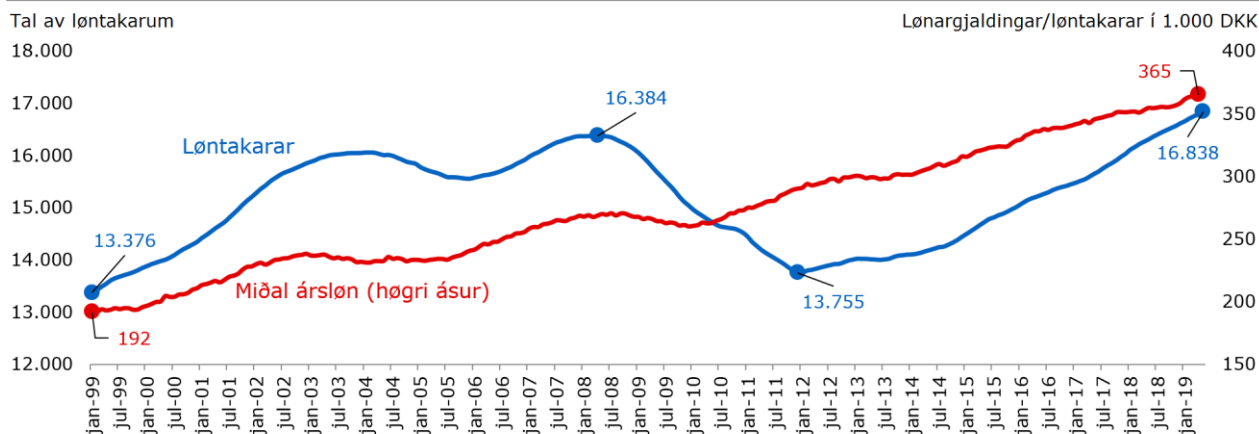
Mynd I 7 vísir talið av løntakarum og roknaða miðal ársløn pr. løntakara í vinnufyrirøkum⁹ frá januar 1999 til mai 2019. Strikumyndirnar byggja á útrokningar av leypandi 12 mánaða miðal, sí tekstkassa 4.

⁸ Brúkaraprístal 1. ársfjórðing 2008 til 1. ársfjórðing 2013 vaks við 6,5%.

⁹ Hetta eru allir løntakarar uttan teir í almenna geiranum og í figgjaryfirøkum.

Løntakarar og miðal árszløn í privatum vinnuligum virkseimi, jan-99 til mai-19

Mynd I 7

Viðm.: Talið av løntakarum (12 mðr. leypandi miðal) og lønarútgjaldingarnar (árszløn pr. løntakara, 12 mðr. leypandi miðal) frá privatum vinnuligum virkseimi er í hesari mynd avmarkað til allar útgjaldandi, framleiðandi eindir undantikið tær, ið eru í vinnugreinabólkingunum "Landsfyrising", "Kommunur og ríkisstovnar", "Undirvísing" og "Heilsu- og almannaverk".

Kelda: Hagstova Føroya og egin útrokning av løntakararum, 12 mðr. leypandi miðal og miðal árszløn pr. løntakara, 12 mðr. leypandi miðal.

Myndin vísir, at stór sveiggj hava verið í løntakaratalinum í vinnufyrirøkum árinum 1999-2018. Ein stórus vøkstur var fram til 2004, eitt lítið fall í 2005, aftur vøkstur í 2006-08 og síðani eitt fall fram til januar 2012. Eftir januar 2012 hevur aftur verið vøkstur í løntakaratalinum í vinnufyrirøkum. Hesin vøkturin hevur serliga verið stórus síðani miðskeiðis í 2014.

Roknað miðalløn pr. løntakara í vinnufyrirøkum er vaksin síðani 1999. Strikumyndin í mynd I 7 vísir nøkur sveiggj, ið hanga saman við konjunkturgongdini.

Myndin bendir á, at produktivitetur og reallønir í vinnufyrirøkum eru vaksin nevnivert síðan 1999, tí meðan miðalløngjaldingarnar næstan eru tvífaldaðar er brúkaraprístalið bert vaksið góð 20% síðan aldarskiðið.

Mynd I 6 vísti, at samlaðu lønargjaldingarnar í vinnufyrirøkum stóðu nærum í stað frá 2008 til 2013. Øvugt vísir mynd I 7, at roknað løn pr. løntakara í vinnufyrirøkum er vaksin nógv í sama tíðarskeiði. Vísandi til mynd I 6 er talan sostatt um, at talið av løntakarum í vinnufyrirøkum er nógv minkað fram til 2013, sí mynd I 7, og at tað tí verður meira løn til hvønn, tá miðaltalið verður roknað.

Búskaparráðið er av tí fatan, at skeiklandi skipanir forða vinnuligari tillaging til produktivetsvøkstur. Dømi um hetta eru serskattaskipanir, sum sjófolk og uttanlandsarbeiðarar fáa. Hesi viðurskipti hava Skattanevndin og Vinnuhúsið somuleiðis víst á í sínum frágreiðingum. At fult gjald ikki verður kravt fyri nýtsluna av náttúrurættindum skeiklar somuleiðis hesi tillaging. Umframt tað, skeiklar avgjaldið á fisk, sum verður avreiddur uttanlands, tillagingarnar til produktivetsvøkturin. Avgjaldið virkar sum vinnuligur stuðul til fiskavirking á landi. Samlað sæð metir Búskaparráðið, at reglurnar rundan um fiskivinnuna eru ov stírnar og skeiklandi við óskynsamum avmarkingum. Avtøka av hesum serskipanum hevði frígivið arbeiðsmegi, sum tørnur er á bæði nú við troti á arbeiðsmegi, og í langa siktinum, har brúk er fyri produktivetsvøktstri/búskaparvøktstri fyri at vaksa um atdráttarmegina í samband við tilflyting, og sum kann mæta komandi haldfórisavbjóðingum við broyttu fólkasamansetingini.

Gongdin í fólkatalinum og nettotilflytingini er týðandi indikatorur fyri búskapargongdina og vinnuligu gongdina í Føroyum, bæði í tí stutta og langa siktinum.

Mynd I 8 vísir sambandið millum nettotilflyting og arbeiðsloysi. Tølini fyri nettotilflyting byggja á leypandi 12 mánaða samanlegging, sum vísir trendin í gongdini, sí tekstkassa 4.

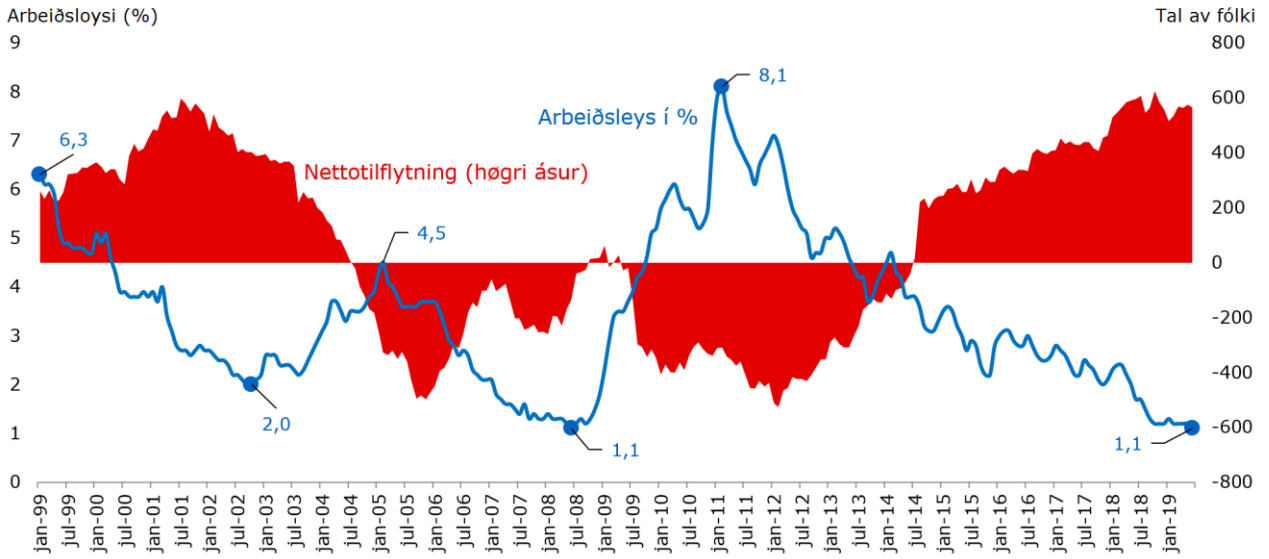
Myndin vísir, at nettófráflytingin sum heild hevur verið rættiliga stór í tíðarskeiðnum juli 2004 til 2014. Trý tíðarskeið hava verið við positivari nettótilflyting, nevniliga árin 1998-2004, partar av 2008-2009 og árin 2014 til juni 2019.

Nettótilflytingin í seinastuni hevur uttan iva samband við vaksandi tal av størvum í Føroyum. Størri arbeiðsloysi í Føroyum sýnist at minka um nettótilflytingina og øvugt, tó uttan at hetta samband forklárar alla gongdina í tølunum. Seinastu tøluni benda á, at nettótilflytingin heldur áfram í næstkomandi tíð.

Burðaravlopið og nettótilflytingin geva fólkavøksturin. Burðaravlopið (munurin millum føðital og deyðatal) hevur verið fallandi seinastu 25 árin, sí mynd II 3.

Arbeiðsloysi og nettótilflyting, jan-99 til juni-19

Mynd I 8

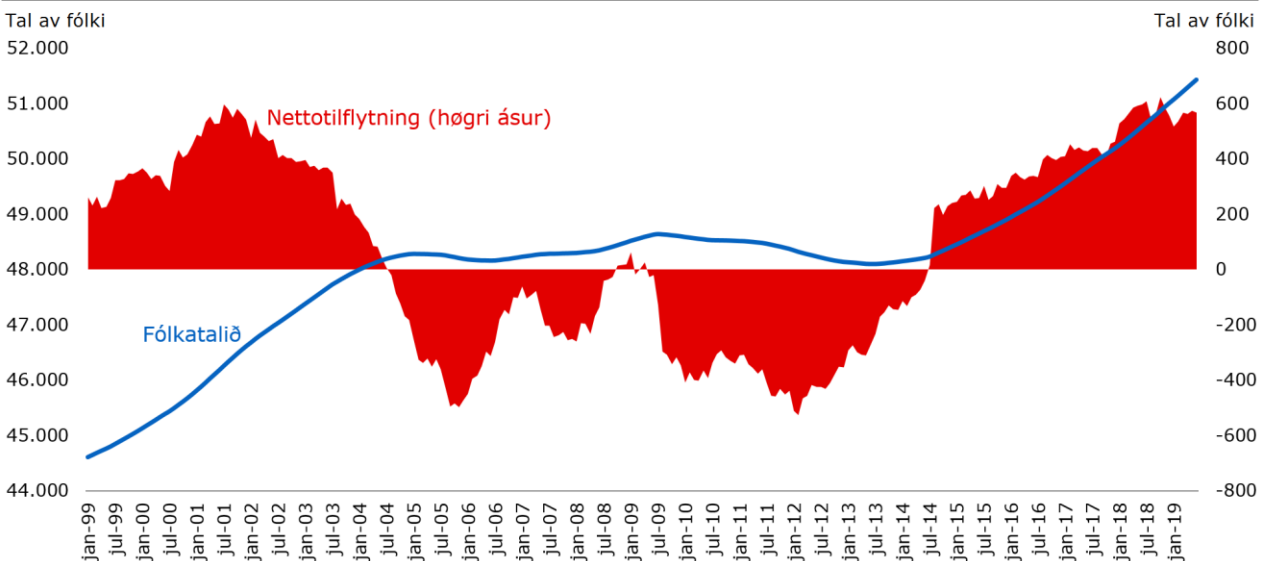

Kelda: Hagstova Føroya og egin útrokning av nettótilflyting, leypandi 12 mánaða samanlegging.

Mynd I 9 vísir gongdina í fólkatalinum sum leypandi 12 mánaða miðal og í nettótilflytingini sum leypandi 12 mánaða samanlegging. Vit síggja, at fólkatalið mestsum stóð í stað frá 2004 til 2014. Í 2014 var fyrstu ferð síðan 2009 vøkstur í fólkatalinum, og hevur stórus vøkstur verið líka síðan.

Fólkatal og nettótilflyting, jan-99 til jun-19

Mynd I 9

Kelda: Hagstova Føroya og egin útrokning av nettótilflyting, leypandi 12 mðr. samanlegging og fólkatalinum, uppgjørt sum 12 mðr. leypandi miðal.

Tekstkassi 3: Tilflyting til Føroya og eftirspurningur eftir arbeiðsmegi í byggivinnuni

Frá stórum byggivirkjum hevur Búskaparráðið fingið at vita, at talið av útlenskum handverkarum í Føroyum er vaksið nógv síðan miðskeiðis í 2017, og at tað hevur verið ein stór avbjóðing at finna bústaðir til hesar handverkarar. Hetta kundi bent á, at ein týðandi partur av tilflytingini til Føroya hevur fevnt um útlenskar handverkarar, sum flyta millum Føroyar og útlond, nú eftirspurningurin eftir arbeiðsmegi í byggivinnuni er stórur vegna vaksandi virkseimi (sí lönargjaldingar í talvu I 3), og at hetta vaksandi virkseimið sostatt hevur ávirkað løntakaratal, almennu inntøkurnar, BTÚ-vøkstur og fastognarprísir. Minkar hetta byggivirkseimið, kemur tað at ávirka nevndu støddir øvugtan veg. Sí annars fylgiskjal II 1.

Tekstkassi 4: Trend útrokningar, ið byggja á 12 mánaða leypandi samanlegging og miðal, herundir ár til ár %-broytingar, stutt frágreiðing

12 mánaða leypandi samanlegging er samanlegging av 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða.

12 mánaða leypandi miðal er miðal av seinastu 12 undanfarnu mánaðunum, roknað fyri hvønn mánaða. Ár til ár %-broytingar bygt á leypandi 12 mánaða samanlegging ella miðal. Týðningurin av hesum háttalagnum kann lýsast við einum dømi í mynd I 16a og b (samlaðar lönir):

Fyri juli 2018 leggja vit saman lönirnar 12 mánaðir aftur í tíðina frá jul-18 til aug-17 og gevur hetta 9,228 mia. kr. Vit leggja eisini saman 12 mánaðir aftur í tíðina frá jul-17 til aug-16 og gevur hetta 8,760 mia. kr. Ár til ár %-broytingin (ella vakstrarratan) verður so útroknað sum $9,228/8,760 - 1 = 5,3\%$.

Hetta háttalag verður nýtt ístaðin fyri vanliga háttalagið, har vøksturin verður roknaður higartil í árinum í mun til sama tíðarskeiðið árið fyri. Hvør mánaði verður her "roknaður upp" til eitt ársstøði. Tað verður roknað út hvussu %-vísi vøksturin (ella %-vísa fallið) hevur verið fyri hendan "upproknaða mánaðin" í mun til somuleiðis "upproknaða mánaðin" eitt ár frammanundan. Ein mánaði, ið víkir nógv frá undanfarnu mánaðunum, ger sostatt ikki so nógvan mun í "upprokningini".

I 1.4 Laksa- og oljuprísir

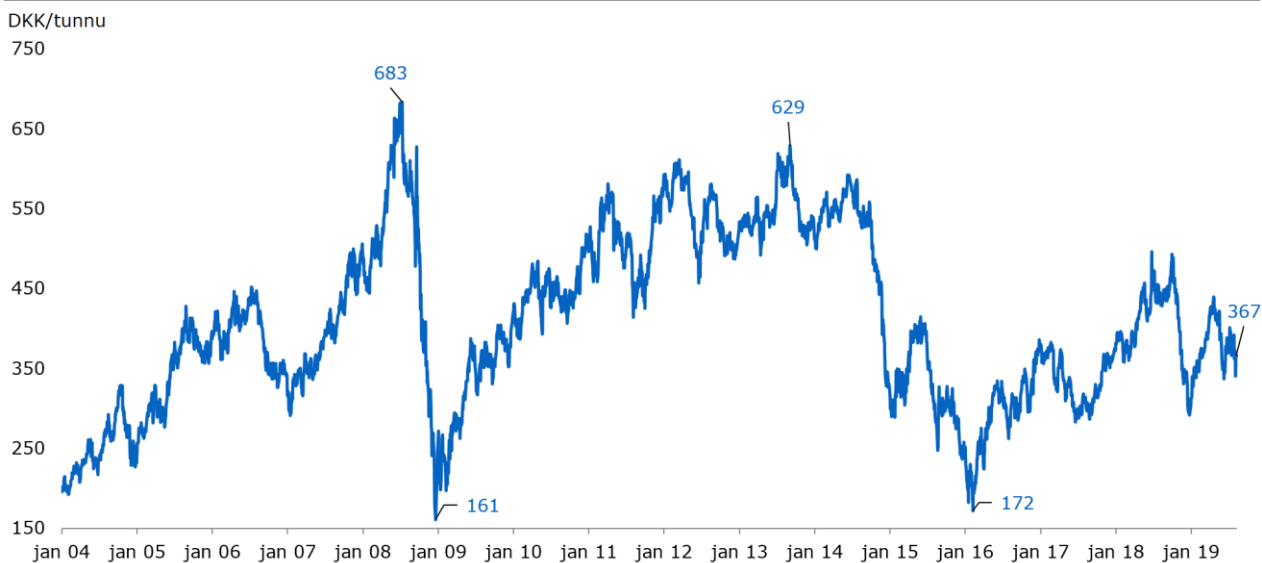
Laksa- og oljuprísir ávirka føroyska búskapin stórliga í leypandi prísnum.

Mynd I 10 vísir gongdina í oljuprísinum¹⁰ í donskum krónum síðan januar 2004.

Vit síggja, at oljuprísurin hevur sveiggjað rættiliga nógv, og at hann í løtuni liggur á umleið 370 DKK/tunnu. Eitt stórt prísfall hendi á olju eftir august 2014. Í \$/tunnu hevur prísurin síðan primo 2015 sveiggjað millum í høvuðsheitum 40 og 66 dollarar, men er hann farin upp um 70 dollarar í stuttum tíðarskeiðum av 2018 og 2019.

Spotprísur á olju (DKK/tunnu), jan-04 til aug-19

Mynd I 10

Kelda: Egnar útrokningar við støði í oljuprís frá Thomson/Reuters og gjaldoyrakursi frá Danmarks Nationalbank.

Mynd I 11 vísir gongdina í laksaprísinum í donskum krónum seinastu árin. Vit síggja, at sveiggini eru stór, men at trendurin er ein prísávøkstur seinastu nógvu árin. Prísurin var í hæddini í januar 2017.

Spotprísur á laks (DKK/kg) hvørja viku, jan-04 til aug-19

Mynd I 11

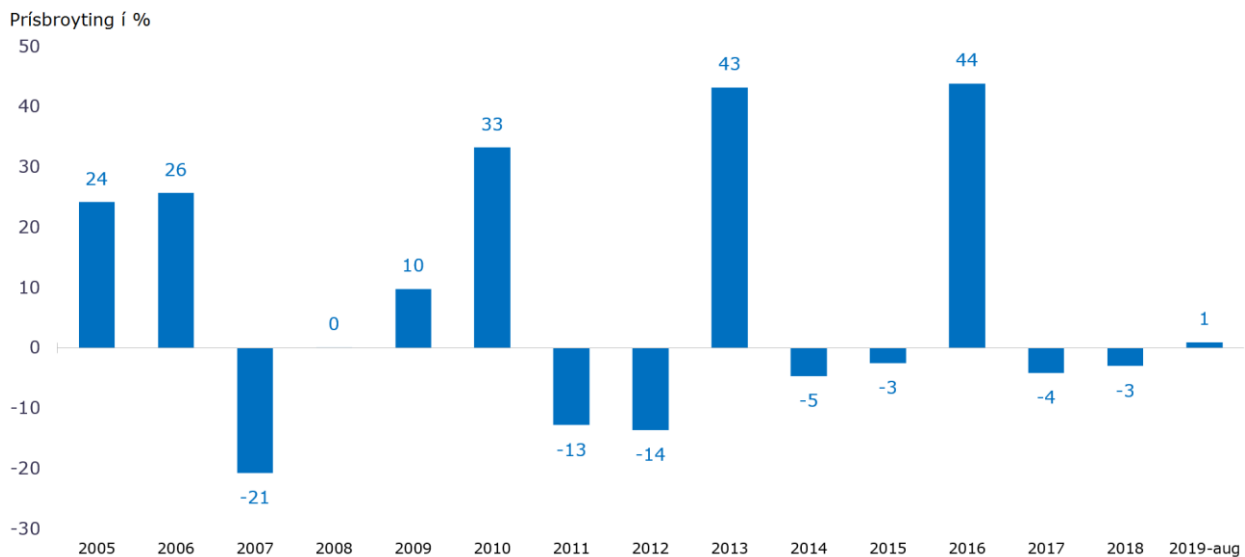
Kelda: Egnar útrokningar við støði í laksaprís (í NOK) frá fishpool.eu og gjaldoyrakursi frá Danmarks Nationalbank.

¹⁰ Hetta er WTI (West Texas Intermediate) oljan, sum vanliga er undir prísinum á norðsjóvarolju (Brent).

Mynd I 12 vísir árliku prosentbroytingina í laksaprísinum í donskum krónum (miðalprísur fyri allar vikur í árinum). Í 2013 var ein prísavøkstur uppá 43% í mun til árið fyri, meðan prísavøksturur í 2016 var 44% í mun til árið fyri. Í 2017 var ein lítil prís-lækking á 4%, og tað sama er galdandi í 2018, har prís-lækkingin hevur verið 3%. Laksaprísurin væntast at vera stöðugur í 2019 í mun til 2018.

Árlig prosent broyting í spotprísinum á laks (DKK), 2005-2019

Mynd I 12

Kelda: Egnar útrokningar við stöði í laksaprísi (í NOK) frá fishpool.eu og gjaldoyrakursi frá Danmarks Nationalbank.

I 1.5 Handilsjavnin

Talva I 2 vísir gongdina í vøruútflutningi og vøruinnflutningi Føroya fyrra hálvár 2019 sammett við fyrra hálvár 2018.

Innflutningstølini vísa, at innflutningsvirðið 2019 minkar í mun til 2018 við tilsamans 1,1%. Um skip og flogfjør verða roknaði frá, minkaði innflutningurur 1,3%.

Frágreiðingar um útrokningarhátt fyri vakstrarískoyti eru at finna í frágreiðing Búskaparráðsins á vóri 2016 á síðu 11.

Innflutningurur til beinleiðis nýtslu er vaksin við 5,8%, meðan innflutningurur av bilum o.ø. flutningsførum er vaksin við 16,3% fyrra hálvár í 2019 sammett við fyrra hálvár 2018. Innflutt tilfar til byggivirki er minkað við 1,5%, og samstundis er innflutningurur av maskinum o.a. útgerð minkaður við 29,2%.

Útflutningurur veksur samanlagt 12,7% fyrra hálvár 2019 í mun til fyrra hálvár 2018. Uttan skip vaks útflutningurur 13,4%. Vøkstur var í útflutninginum av "uppsjóvarfiski" og "alífiski" uppá ávikavist 31,1% og 11,1%, meðan útflutningurur av "botnfiski og øðrum fiskasløgum" vaks við 4,4%.

Yvirskotið á handilsjavnanum er vaksið seinastu árin og hevur verið serliga stórt árin 2016 og 2017, og stavar hetta partvís frá betringini í býtislutfallinum í uttanlandshandlinum. Handilsjavnin í 2017 vísti eitt yvirskot uppá 1.516 mió. kr. (við skipum), meðan 2018 vísir eitt yvirskot uppá 280 mió. kr. og 815 mió. kr. fyrra hálvár 2019 (við skipum).

Inn- og útflutningur av vörum fyrra hálvár 2018 og 2019 og handilsjavnin 2011-1.h.2019								Talva I 2	
	Mió. DKK (cif)			%- vækstur	Vakstrar- iskoyti	Støddar- lutfall			
	1.h.2018	1.h.2019	Vækstur						
<i>Innflutningur</i>									
Til hav- og landbúnað	202	225	24	11,8%	-	5,5%			
Til byggivirki	428	422	-6	-1,5%	-	11,7%			
Til aðra framleiðslu	764	819	54	7,1%	-	20,9%			
Brennievni o.t.	638	615	-24	-3,7%	-	17,5%			
Maskinur o.o. útgerð	485	343	-142	-29,2%	-	13,3%			
Bílar o.o. flutningsfór	253	294	41	16,3%	-	6,9%			
Til beinleiðis nýtslu	753	796	43	5,8%	-	20,6%			
Skip, flogfór o.t.	7	13	5	73,6%	-	0,2%			
Rávora til fiskavirking	121	84	-37	-30,6%	-	3,3%			
Vøruinnflutningur í alt	3.652	3.611	-41	-1,1%	100%	100%			
Vøruinnflutningur ex. skip, flogfór o.t.	3.644	3.598	-46	-1,3%	-	99,8%			
	Mió. DKK (fob)								
<i>Útflutningur</i>	1.h.2018	1.h.2019	Vækstur	%- vækstur	Vakstrar- iskoyti	Støddar- lutfall			
Alifiskur	1.701	1.891	189	11,1%	37,8%	43,3%			
Uppsjóvarfiskur	760	996	236	31,1%	47,2%	19,3%			
Botnfiskur og onnur fiskasløg	1.247	1.302	55	4,4%	11,0%	31,8%			
Aðrar vörur	172	213	41	23,7%	8,1%	4,4%			
Skip, flogfór o.t.	46	25	-21	-46,0%	-4,2%	1,2%			
Vøruútflutningur í alt	3.926	4.427	500	12,7%	100%	100%			
Vøruútflutningur ex. Skip, flogfór o.t.	3.880	4.402	521	13,4%	-	98,8%			
<i>Handilsjavnin, árin 2010-2018</i>	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1.h.2019
Við skip o.t., mió DKK	128	-1.167	-169	348	758	1.492	1.516	280	815
Uttan skip o.t., mió DKK	222	-145	552	584	1.182	1.789	1.865	403	803

Kelda: Hagstova Føroya

I 2 Innlendis eftirspurningur frá húsarhaldunum (privat nýtsla)

I 2.1 Metingar viðvíkjandi privatu nýtsluni

Privata nýtslan er ein týðningarmikil partur av føroyska búskapinum; í stødd er privata nýtslan á hædd við vøruútflutningin og eisini vøruinnflutningin. Tískil hevur gongdin í privatu nýtsluni stóra ávirkan á BTÚ-vøksturin.

Privata nýtslan verður uppgjørd sum liður í uppgjörðini av útreiðslu- ella eftirspurnarsíðuni á tjóðarroknaskapinum. Seinastu uppgjørdu tjóðarroknaskapartølini viðvíkjandi útreiðslu- ella eftirspurnarsíðuni eru fyri 2017. Fyri tíðarskeiðið aftaná 2017 hava vit bert indikatarar um nýtsluna. Ein indikaturur er innflutningurin av nýtslurvørum (sí talvu I 2); av øðrum indikaturum er gongdin í lønargjaldingum (sí mynd I 16a og I 16b) og MVG-inntøkur landskassans (sí mynd I 13b).

Mynd I 13a vísir gongdina í innflutningi av nýtslurvørum sum leypandi 12 mánaða samanlegging (sí tekstkassa 4) samanildna við lønargongdina.

Vit síggja, at innflutningurin av hálvdrúgvum nýtslurvørum (t.d. klæðir) og drúgvum nýtslurvørum (t.d. sjónvørp og bilar) er vaksin nógv síðan 2010, serliga aftaná miðskeiðis í 2012.

Stóri vøksturin seinastu tíðina í innflutninginum av drúgvum og hálvdrúgvum nýtslurvørum hevur verið nýttur í undanfarnum frágreiðingum sum grundgeving fyri at rokna við eini hægri privatari nýtslukvotu í 2014-2018. Hinvegin kann hesin umrøddi nýtslurvøksturin eisini samsvara við ein vøkstur í lønargjaldingum og tøkari inntøku.

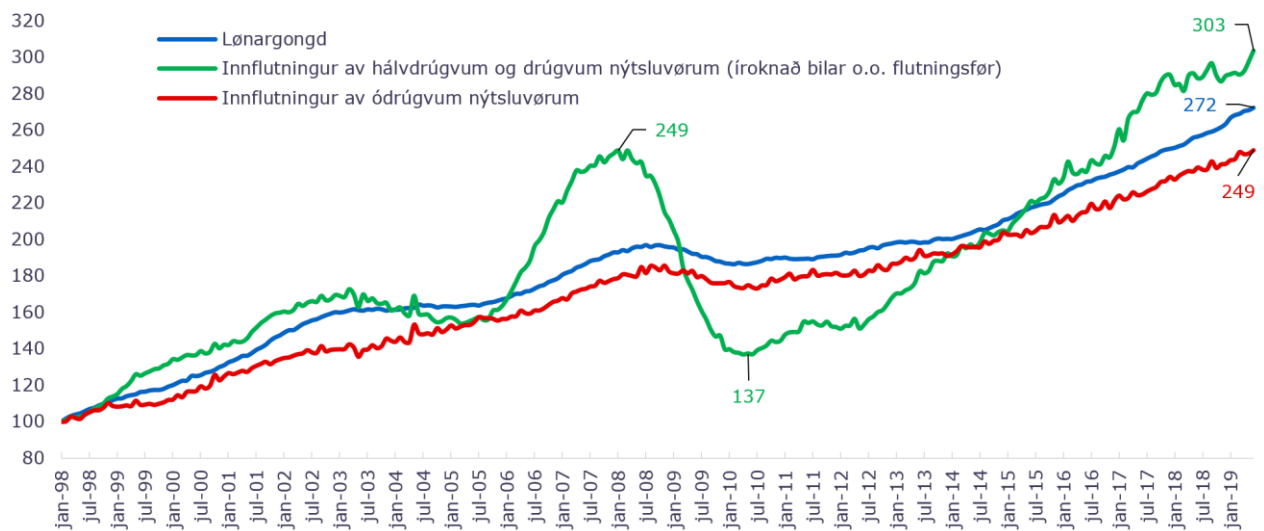
Viðmerkjast skal, at lønarinntøkur vunnar í útlandum ikki eru við í lønartølunum handan myndina.

Gongdin í innflutninginum av ódrúgvum nýtslurvørum (t.d. matur og drekka) og gongdin í lønargjaldingunum eru nøkulunda samanfallandi yvir alt tíðarskeiðið. Í hagtlunum fyri innflutning fylla tær ódrúgvu nýtslurvørunar lutfalsliga meira enn tær drúgvu og hálvdrúgvu nýtslurvørunar.

Lønarinntøka og innfluttar nýtslurvørum hjá húsarhaldum, jan-98 til jun-19

Mynd I 13a

Indeks, jan-98 = 100

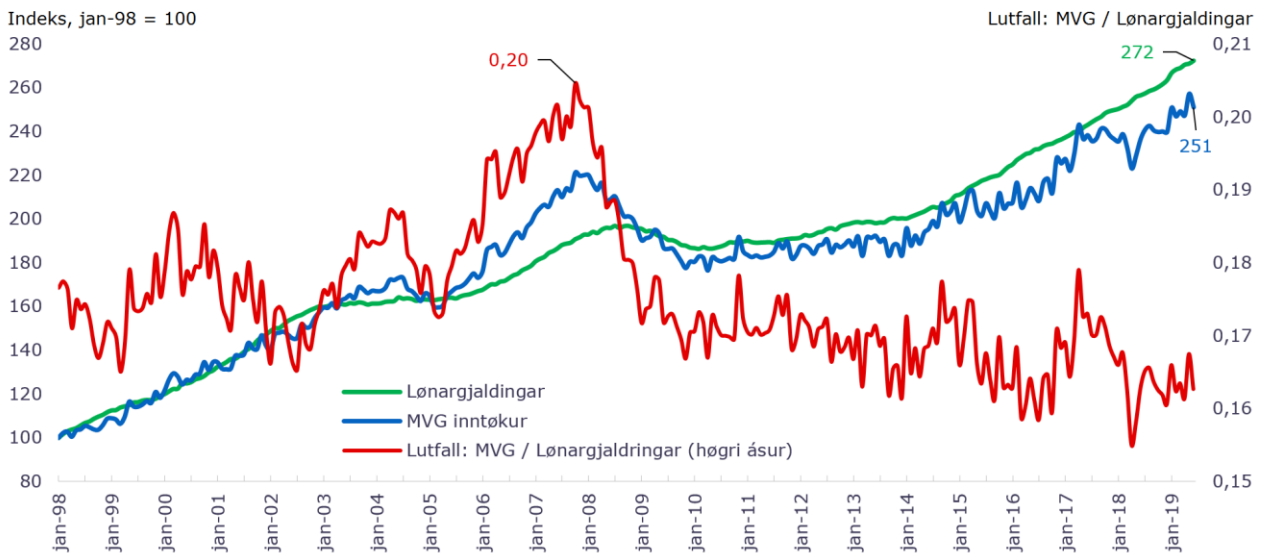

Kelda: Egnar útrokningar við støði í hagtlum Hagstovunnar.

Mynd I 13b vísir gongdina í lønum og MVG-inntøkum landskassans. Tá fíggjarkreppan rakti í 2008 hendi eitt ógvusligt fall í lutfallinum millum MVG og lønargjaldingar. Síðani 2009 hevur hetta lutfallið somuleiðis víst ein fallandi trend, og svarar hetta til, at lønirnar eru vaksnar skjótari enn MVG-inntøkur landskassans. Hetta kundi bent á eitt áhaldandi varsemi viðvíkjandi privatu nýtsluni.

Gongdin í lönnum og MVG, jan-98 til jun-19

Mynd I 13b

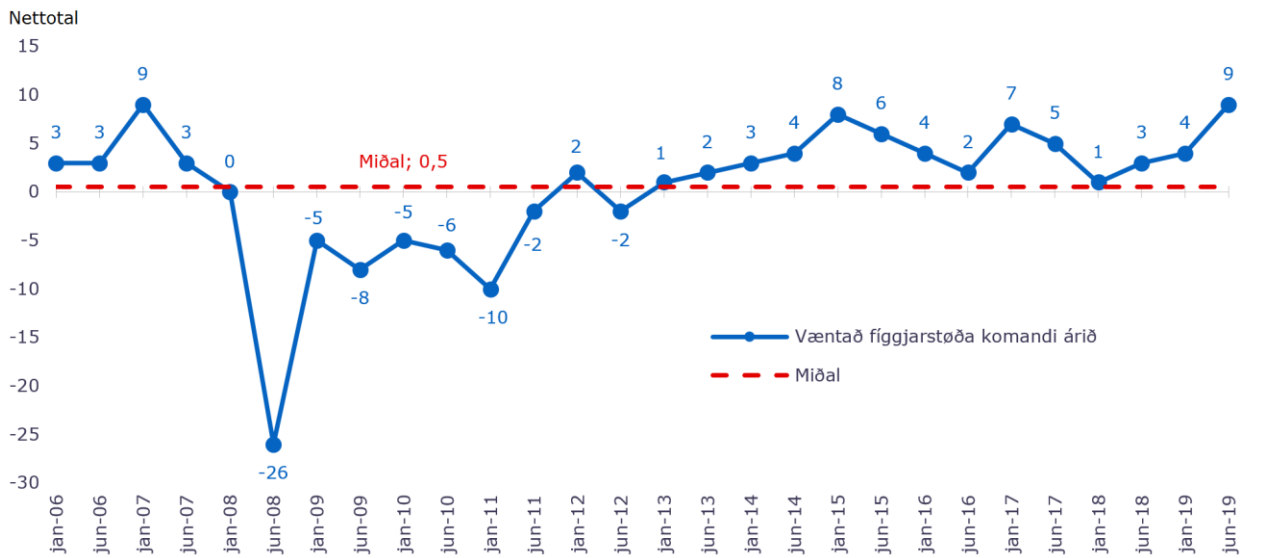
Viðm.: Tølini byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging fyrri tíðina frá januar 1998 til og við seinast dagförlu tølunum.

Kelda: Egnar útrokningar við stöði í lönartølum Hagstovunnar og MVG-tølum frá TAKS

I 2.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

Treystitølini frá Hagstovuni í mynd I 14 snúgva seg um metingar hjá húsarhaldunum um fíggjarstöðu teirra eitt ár fram í mun til nú.

Nettotal - húsarhaldini og teirra væntaða fíggjarstöða eitt ár fram, jan-06 til jun-19 Mynd I 14

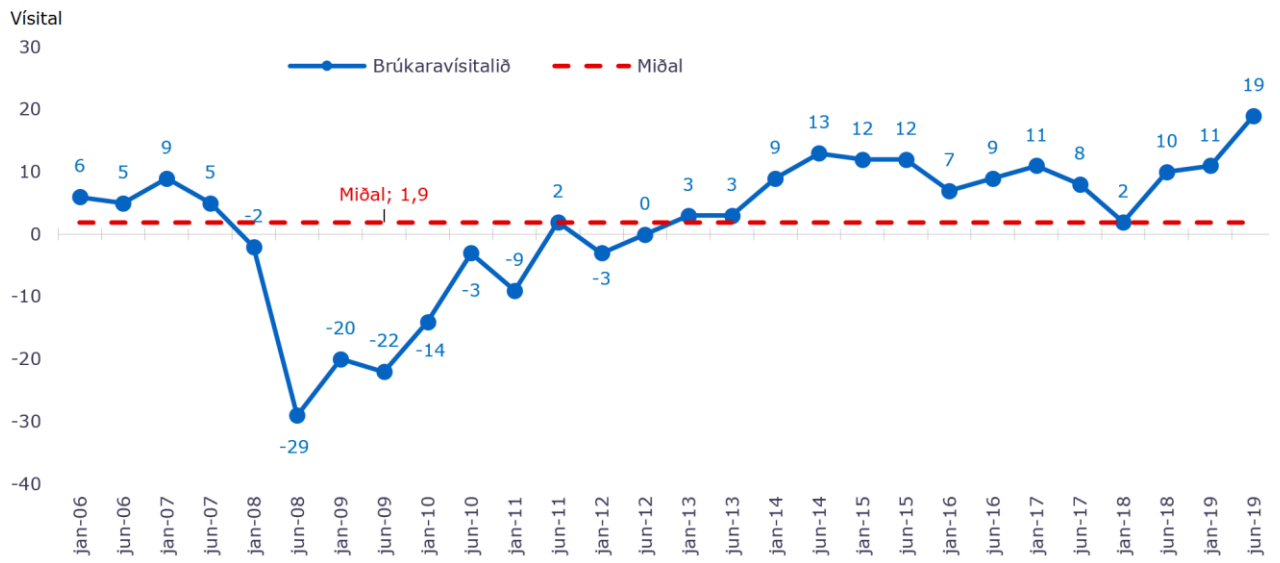
Kelda: Hagstova Føroya

Myndin vísir fram til juni 2019 eitt stórt og vaksandi bjartskygni, sum ikki hevði verið størri síðan januar 2007. Fallið í Januar 2018 skal móguliga síggjast í tí samanhangi, at kanningin var gjørd um tað mundið tá tvey stór verkfall vóru, og ein stór uppsagnarrunda hevði verið á Bakkafrost.

Mynd I 15 vísir treystitalið tilsamans fyrri føroysku húsarhaldini. Myndin vísir áleið tað sama sum myndin undan henni. Treystitalið hjá húsarhaldunum í juni 2019 var nógv størri enn nakrantíð, og gevur tekin um økt bjartskygni hjá føroysku húsarhaldunum seinasta hálvárið.

Vísital - samlað brúkaravísitalið fyrri føroysku húsarhaldini, jan-06 til jun-19

Mynd I 15

Kelda: Hagstova Føroya

I 3 Virksemið í privatu vinnugeirunum (privatar ílögur o.a.) og innlendis eftirspurningun

I 3.1 Gongdin viðvirkjandi lönargjaldingum og lönntakaratali

Lönarhagtöluni hvönn mánaða frá Hagstovuni (útvegað við samfíðarskattaskipanini) eru millum tey mest hentu hagtöluni, vit hava til tess at lýsa virksemið í búskapinum sum heild og gongdina innan ymsu vinnugreinarnar¹¹.

Mynd I 16a og I 16b vísa prosentbroytingina í lönartölunum hjá Hagstovuni seinastu árinum sum leypandi ár-til-ár broyting (sí útgreining í tekstkassa 4).

Mynd I 16a vísir gongdina í lönargjaldingunum innan primeru og sekunderu vinnugreinarnar, meðan mynd I 16b vísir gongdina í lönargjaldingunum innan tertieru vinnugreinarnar. Í báðum myndum sæst eisini strikumynd fyrri samlaðu vinnugreinarnar, so gongdin í teimum einstöku vinnugreinunum kann haldast upp í móti heildargongdini.

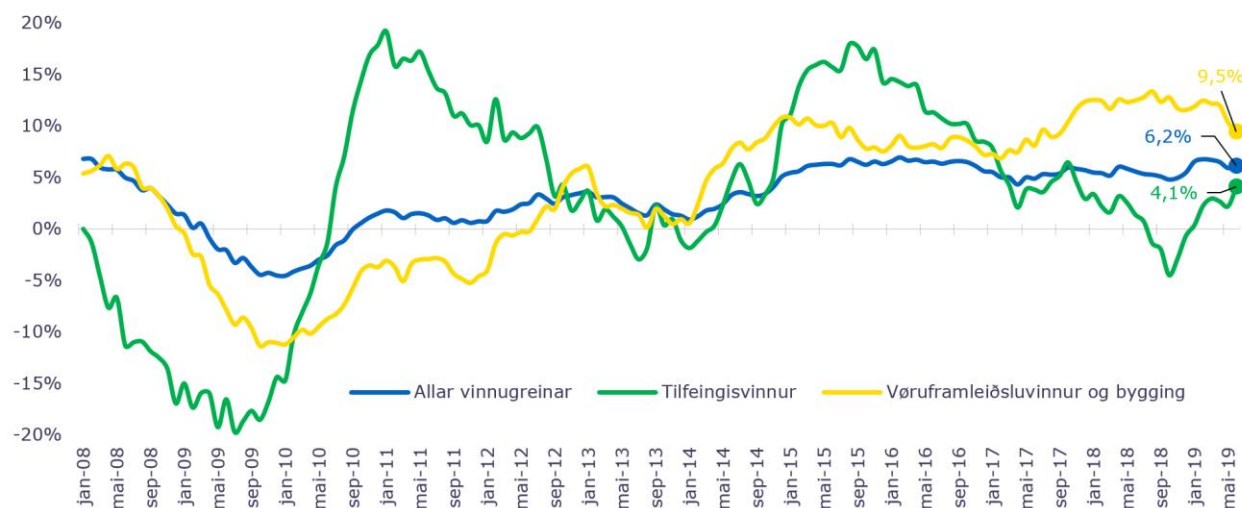
Vit síggja á myndunum, at lönargjaldingar í øllum vinnugreinum eru vaksnar seinastu árinum. Síðan 2014 hevur størri lutfalsligur vøkstur verið í vøruframleiðsluvinnunum og bygging enn í øllum vinnugreinunum tilsamans. Sama hevur fyrr gjørt seg galdandi fyrri tilfeingisvinnunum, tó í hesum føri bert fram til mars 2017.

Lutfalsligi vøksturin í privatum tænavinnunum og í almennum tænaveitingum hevur hinvegin verið minni enn í øllum vinnugreinunum tilsamans síðan 2014, tó fyrri privatar tænavinnur einans fram til november 2017.

Lönargjaldingar, á/á broyting í %, jan-08 til jun-19

Mynd I 16a

á/á %-broyting

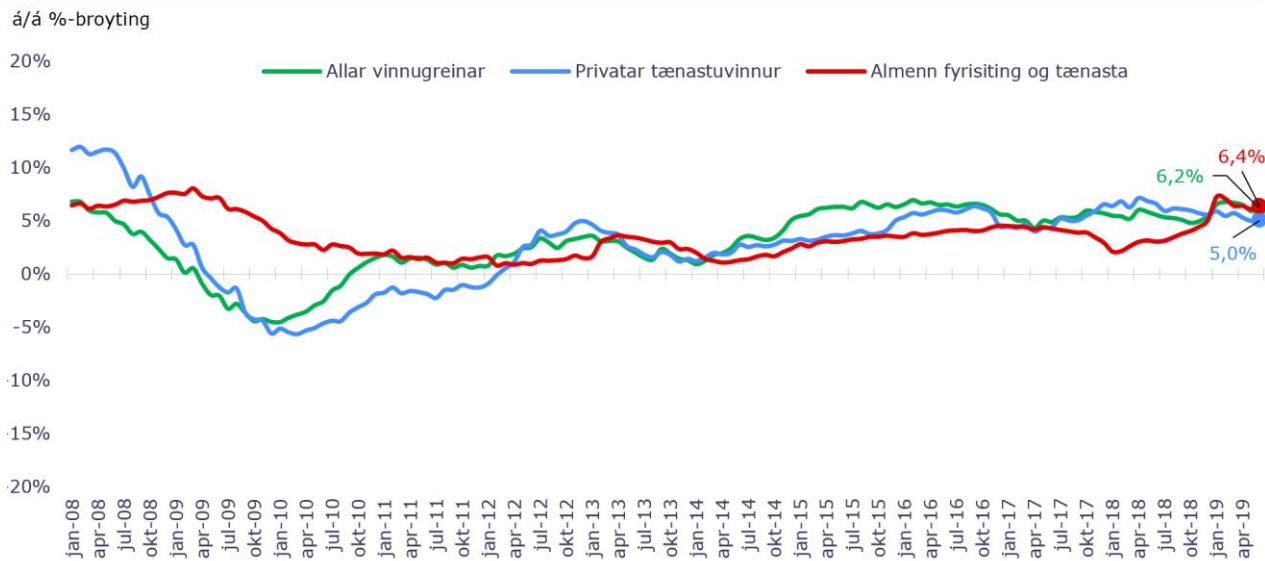
Viðm.: Töluni byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging.

Kelda: Egnar útrokningar við støði í lönartölum Hagstovunnar.

¹¹ Gongdin í mánaðarligu lönartölunum frá Hagstovuni samsvarar ikki við gongdina í BTÚ sum lönarinntøku (lönarpartinum av bruttofaktorinntøkuni, BFI). BFI fevnir eisini um samsýning til kapitalin (restinntøkuna). Munur er eisini á tjóðarroknarskaparlønunum og mánaðarlønunum, tí allar lönarviðbøtur eru ikki við í mánaðarlønunum, t.d. pensjónsgjöld, tvungin sosial tryggingargjöld og B-inntøkur.

Lønargjaldingar, á/á broyting í %, jan-08 til jun-19

Mynd I 16b

Viðm.: Tølini byggja á leypandi 12 mánaðar samanlegging.

Kelda: Egnar útrokningar við støði í lønartølum Hagstovunnar.

Vøksturin í almennu lønargjaldingunum hevur verið merkisverdur í 2018 og eisini í januar 2019. Hetta kemur m.a. av at lønargjaldingarnar vóru óvanliga lágar í januar 2018 vegna verkfall og serligar umstøður á almenna arbeiðsmarknaðinum, og tískil verður vøksturin óvanliga høgur í januar 2019.

Lønirnar í almennum tænastruveitingum hava annars søguliga verið tær mest støðugu, meðan stór sveiggj hava verið í tilfeingisvinnum, vøruframleiðsluvinnum og bygging og privatum tænastruvinnum.

Í juni 2019 var ár-til-ár leypandi vøksturin í lønargjaldingum tilsamans 6,2%. Størst vøkstur var í vøruframleiðsluvinnum og bygging (9,5%) og privatum tænastruvinnum (5,0%); vøruframleiðsluvinnur og bygging fevna m.a. um fiska-, kryvji- og flakavirkir, og eisini um byggivirksemi og skipasmíð. Stóri vøksturin í lønargjaldingum innan vøruframleiðsluvinnur og bygging stavar serliga frá bygging. Minst vøkstur var í tilfeingisvinnum (4,1%).

Á mynd I 16b sæst at vøksturin í lønargjaldingunum hjá tí almenna var 6,4% síðsta árið.

Í talvu I 3 niðanfyrri eru 12 mánaða lønargjaldingar sum enda í juni 2018 og juni 2019 býttar á 23 vinnugreinar. Eisini er víst beinleiðis vakstrarískoyti¹² og støddarlutfall (parturin av heildini).

Av talvuni sæst, at samlaðu 12 mánaða lønargjaldingarnar í juni 2019 vuku 6,2% sammett við 12 mð frammanundan, og at vakstrarískoytið var serliga høgt fyri bygging (15,6%), Kommunur og ríkisstovnar (15,0%) og Heilsu- og almannaverk (10,4%).

Lønargjaldingar eru A-skattskyldugar lønir, sum fyrítøkur við heimstaði í Føroyum rinda. Hagtølini fevna bara um løn fyri útint arbeiði. Allar lønargjaldingar verða taldar uppí, sum lúka omanfyrri nevndu krøv, uttan mun til um løntakarinn er føroyingur ella útlendingur.

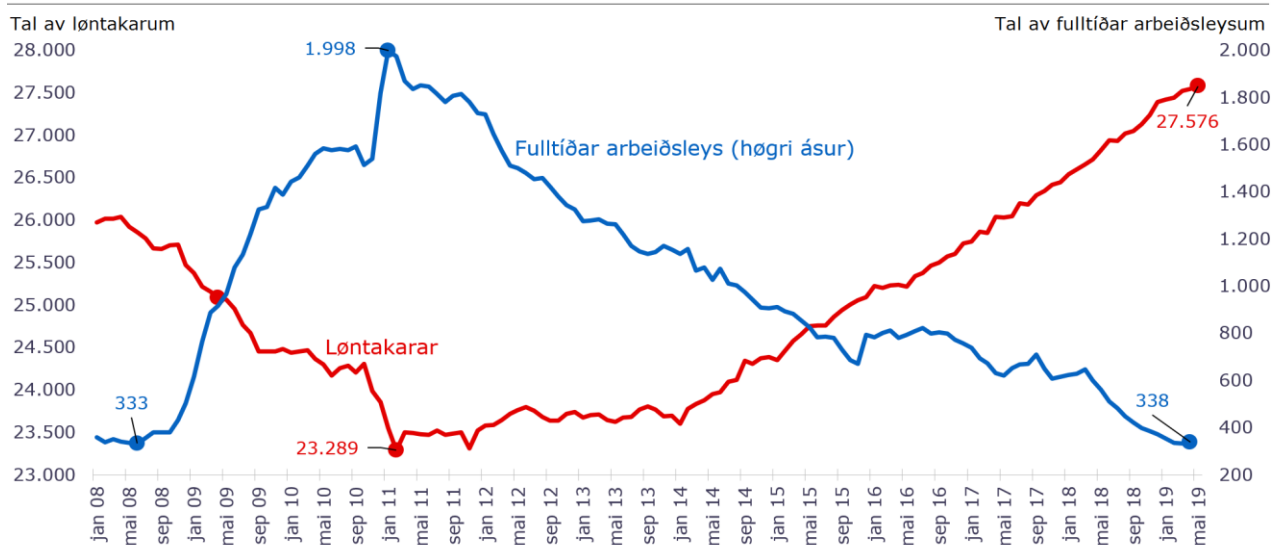
¹² Í talvu I 3 er vakstrarískoytið stigmarkað til 100%.

Lønargjaldingar, vakstrarískoyti fyri lønir og støddarlutfall fyri vinnugreinar, jul-18 til jun-18 og jul-18 til jun-19
Talva I 3

	Mió DKK			% - broyting	Vakstrarí- skoyti	Støddar- lutfall
	jul-17 til jun-18	jul-18 til jun-19	Munur			
Landbúnaður	22	24	2	8,2%	0,3%	0,2%
Fiskiskapur	1.027	1.059	32	3,1%	5,6%	10,8%
Ali- og kryvjavirki	373	394	21	5,7%	3,8%	4,0%
Ráevnisvinna	50	56	6	11,1%	1,0%	0,6%
Fiskavørúidnaður	387	394	7	1,9%	1,3%	4,0%
Skipasmiðjur, smiðjur	252	301	49	19,4%	8,6%	3,1%
Annar ídnaður	275	291	15	5,6%	2,7%	3,0%
Bygging	772	861	89	11,5%	15,6%	8,8%
Orku- og vatnveiting	71	77	6	8,6%	1,1%	0,8%
Handil og umvæling	816	858	42	5,2%	7,4%	8,8%
Gistihús og matstovuvirki	141	161	20	13,8%	3,4%	1,6%
Sjóflutningur	436	444	7	1,7%	1,3%	4,5%
Flutningur annars	319	346	26	8,3%	4,7%	3,5%
Postur og fjarskifti	137	144	7	5,2%	1,2%	1,5%
Fígging og trygging	353	351	-2	-0,4%	-0,3%	3,6%
Vinnuligar tænastr	379	395	16	4,2%	2,8%	4,0%
Húshaldstænastr	93	105	12	13,0%	2,1%	1,1%
Landsfyririting	271	286	15	5,4%	2,6%	2,9%
Kommunur og ríkisstovnar	983	1.068	85	8,7%	15,0%	10,9%
Undirvísing	653	687	34	5,3%	6,1%	7,0%
Heilsu- og almannaverk	1.137	1.196	59	5,2%	10,4%	12,3%
Felagsskapir, mentan o.a.	233	230	-3	-1,3%	-0,5%	2,4%
Ótilskilað v.m.	17	38	21	124,4%	3,7%	0,4%
Tilsamans	9.197	9.764	567	6,2%	100,0%	100,0%

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd I 17 niðanfyri vísir árstíðarjavnaða talið av løntakarum samanhlidið við árstíðarjavnaða talið av fulltíðar arbeiðsleysum.

Tal av løntakarum og fulltíðar arbeiðsleysum, árstíðarjavnað, jan-08 til mai-19
Mynd I 17

Viðm.: Løntakaratalini ganga fram til mai 2019, meðan talið av arbeiðsleysum gongur fram til apríl 2019.

Kelda: Hagstova Føroya

Í januar 2011 var talið av fulltíðararbeiðsleysum í hæddini (1.998), meðan talið av løntakarum um somu tíð var lágt (23.289). Síðan ársbyrjan 2011 hevur talið av fulltíðar arbeiðsleysum stórt sæð verið støðugt fallandi, meðan løntakaratalið síðan januar 2014 stórt sæð hevur verið støðugt vaksandi. Síðan miðskeiðis í 2014 hevur stór nettotilflyting eisini verið til Føroya, sí mynd I 8.

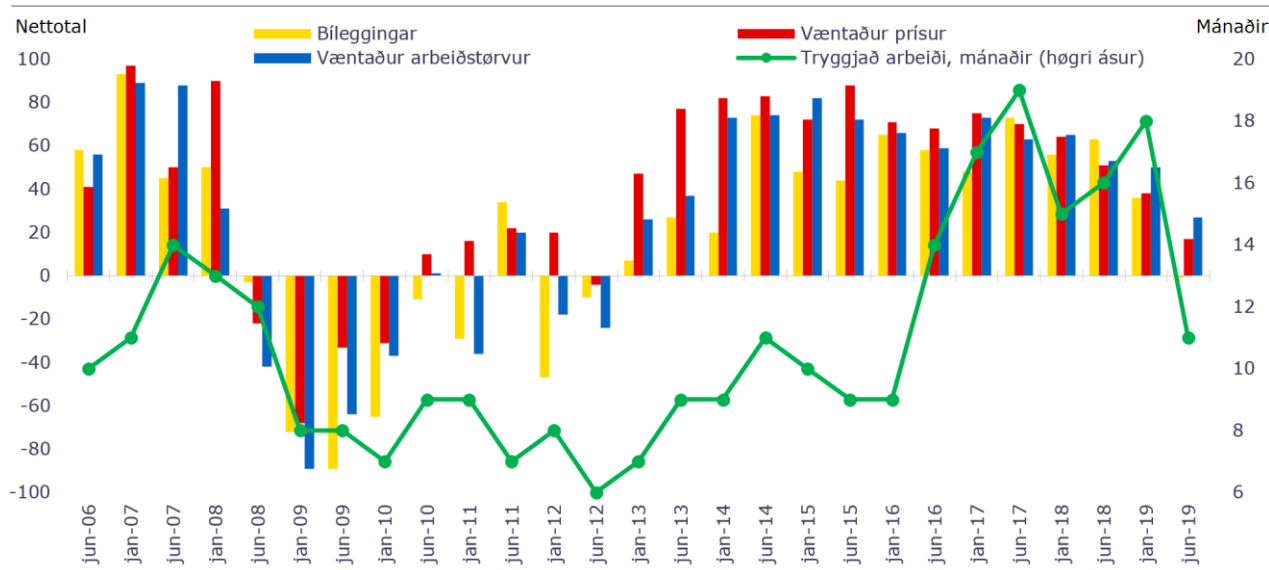
Árstíðarjavnaða talið av løntakarum var í mai 2019 í hæddini (27.576), samstundis sum talið av fulltíðar arbeiðsleysum í apríl 2018 var lágt (338).

I 3.2 Gongdin í treystitølum (konjunkturbarometrinum)

Konjunkturbarometrið fyri byggivinnuna, sí mynd I 18, vísir, at talið av bíleggingum er lækkað síðani januar 2019, væntaður prísur og væntaður arbeiðstørvur er somuleiðis lækkaður. Samstundis hevur vinnan tryggjað sær arbeiði í miðal 9 mánaðir fram, og er hetta eitt sindur minni enn í januar í 2018, tá talið var 18 mánaðir. Fyrivarni eigur at vera tikið við hesum tølum fyri juni 2019, tí ikki allar týðandi fyrirkur hava svarað.

Konjunkturbarometrið fyri byggivinnuna, jun-06 til jan-19

Mynd I 18

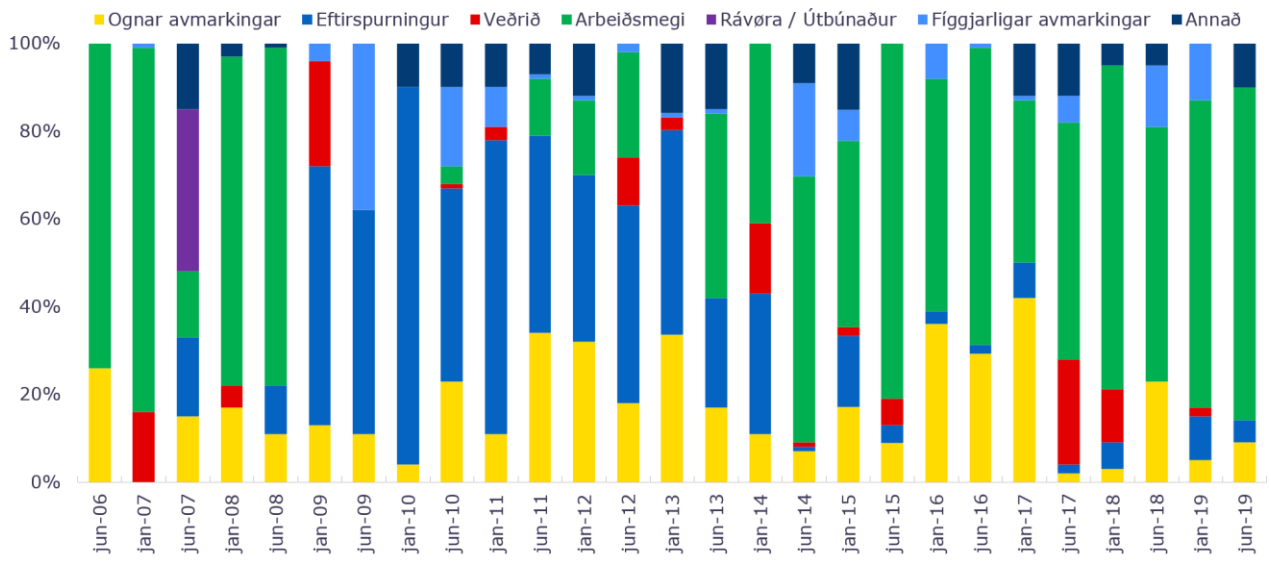
Kelda: Hagstova Føroya

Í mynd I 19 eru vístar avmarkingar fyri framleiðsluna í byggivinnuni, sum byggifyritøkurnar hava nevnt sum viðkomandi. Tørvandi eftirspurningur var ein stórir trupulleiki frá 2008 og fram til januar 2014, men er hann tað ikki longur. Síðan miðskeiðis 2013 hevur arbeiðsmegin verið ein týðandi avmarking.

Tá nógvar íløgur verða gjørdar í senn, er altíð ein vandi fyri trýsti á arbeiðsmarknaðinum innan byggifyritøkið. Slíkt trýst kann ávirka restina av búskapinum við prís- og lønarvøkstri. Umframt hetta kann trýst á arbeiðsmarknaðinum innan byggifyritøkið hava neiliga ávirkan á byggjarbeiði, ið er í gongd, tá tað snýr seg um kostnað og góðsku. Í januar 2019 mettu 70% av byggifyritøkunum, at trot á arbeiðsmegi var størsta avmarkingin fyri framleiðsluna í byggivinnuni, og í juni 2019 var hetta talið 75%.

Konjunkturbarometrið fyrri byggivinnu - avmarkingar í framleiðsluni

Mynd I 19

Kelda: Hagstova Føroya

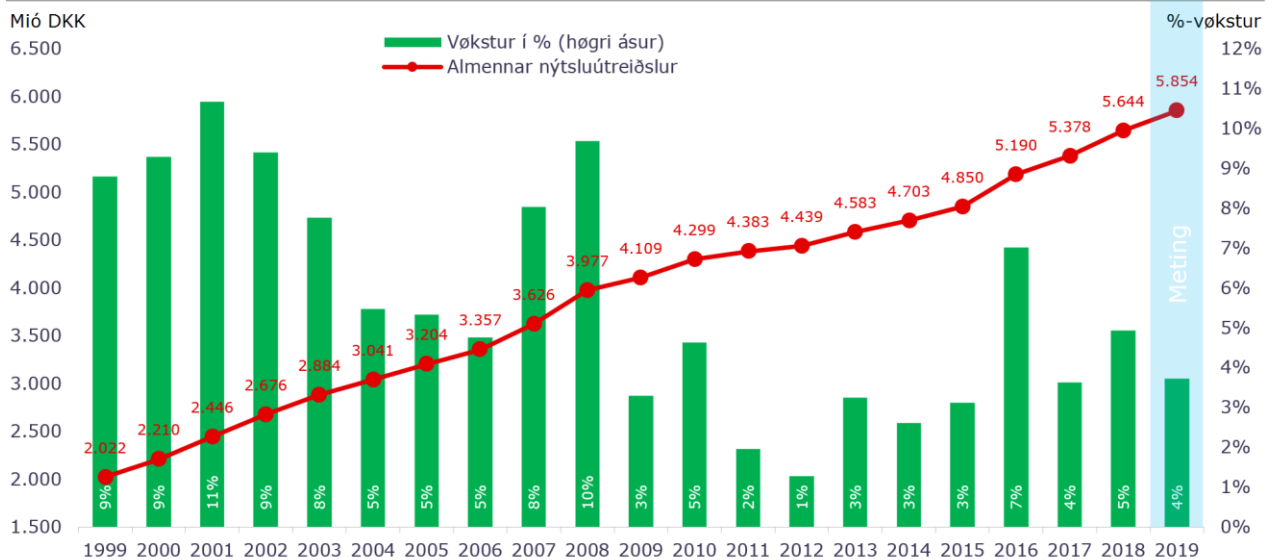
I 4 Innlandis eftirspurningur frá almenna geiranum - almenn nýtsla og íløgur

I 4.1 Nýtsla hins almenna

Mynd I 20 vísir gongdina og vøksturin í almennu nýtsluni síðan 1999, sum uppgjørt í tjóðarroknskapingum (ið fevnir um land og sosialar grunnar, kommunur og ríki, men ikki fyrítøkur undir almennum ræði). Tølini fyrri 2019 byggja á metingar (roknað við myndlanýtslu).

Almennar nýtsluútreiðslur í mió. kr. og vøksturinn í %, 1999-2019

Mynd I 20

Kelda: Uppgerð hjá Hagstovu Føroya árin 1999-2018, 2019 er egin meting.

Frá 1999 til 2008 var vøksturinn í almennu nýtsluni sera stórur (millum 5% og 11%). Árin 2009-18 var árligi vøksturinn lægri, tá hann var millum 1% og 5%, burtursæð frá 2016, tá vøksturinn var 7%. Tølini eru í leypanði prísum. Vøksturinn í almennu nýtsluni verður mettur at vera 4% í 2019.

Tekstkassi 5: Dátu um almenna geiran

Tjóðarroknskapurin fyri almenna geiran byggir á almennar roknskapir, ikki minst landsroknskapin. Við virknaði frá 2010 eru kommunuroknskapir eisini skrásettir í Búskaparskipan landsins (BSL). Somuleiðis eru roknskapir fyri almennar grunnar og stovnar, sum ikki eru á figgjarlógini, tiknir við í BSL í vaksandi mun. Við hesum eru dátukeldurnar fyri almenna geiran vorðnar munandi betri seinnu árin. BSL hevur eitt stórt tal av bólkingum og útgreiningarmøguleikum til ymiskan umsitingartørv. Kortini er tað ikki altíð lætt við BSL at gera tær bólkingar og útgreiningar, sum verða fyriskrivaðar í tjóðarroknskapinum, sum er hin vanligu nýtti standardurin fyri uppgerð av búskaparstøddum.

Búskaparmyndilin byggir á tjóðarroknskaparbólkingar. Tá hesin búskaparmyndil hevur verið nýttur til framrokningar, hava metingar verið gjørdar av gongdini við støði í bólkingum í BSL. Hetta eru bólkingar, sum ikki altíð hava verið samanfallandi við bólkingar í tjóðarroknskapinum. Eitt ávíst fyrivarni krevst tí í brúki av tølunum.

Tølini benda á, at broytingar í almennu nýtsluni (eins og í almennu íløgnum) hava verið konjunkturviðgangandi¹³ – tá nógv hevur verið í kassanum, hevur nógv verið brúkt og øvugt - og hevur hetta økt, heldur enn minkað, um sveiggini í búskapargongdini. Umráðandi er tí hjá tí almenna ikki at endurtaka gongdina frá árunum 1999-2008, nú búskaparlaga virkseimið aftur er stórt.

Búskaparráðið ger vart við, at demografiskar broytingar í komandi árum fara at gera tað truplari, at avmarka vøksturinn í almennu nýtsluni (sí frágreiðing Búskaparráðsins á vári 2015, og kapittul II í hesi frágreiðing).

I 4.2 Almennar íløgur – íløguútreiðslur undir almennum ræði

Mynd I 21 vísir íløguútreiðslurnar, ið eru undir almennum ræði, frá 2003 til 2019. Talan er um íløgur samsvarandi tjóðarroknskaparuppgerð og ikki samsvarandi roknskaparuppgerð. Tjóðarroknskaparligu íløgurnar eru størri enn roknskaparligu løgurnar; m.a. er alt Landsverk og viðlíkahald, herundir keyp av útbúnaði, sum eru rakstrarkostnaðir í landskassaroknskapinum, roknað sum íløgur í tjóðarroknskapinum.

Vit síggja ein týðiligan vøkstur í samlaðu íløgnum undir almennum ræði í 2016 til 2018. Hesin stavar bæði frá landi, kommunum og fyrítøkum, ið tað almenna ræður yvir. Í 2019 eru íløguútreiðslurnar hjá landinum lækkaðar eitt vet, meðan tær eru øktar hjá bæði kommunum og fyrítøkum undir almennum ræði.

Íløgurnar hjá landinum vóru serliga lágar árin 2009 til 2012, men eru síðani vaksnar nógv, hetta serliga í 2018. Rúsdrekkasøla Landsins, Apotek og Landsverk eru tald við undir landskassan.

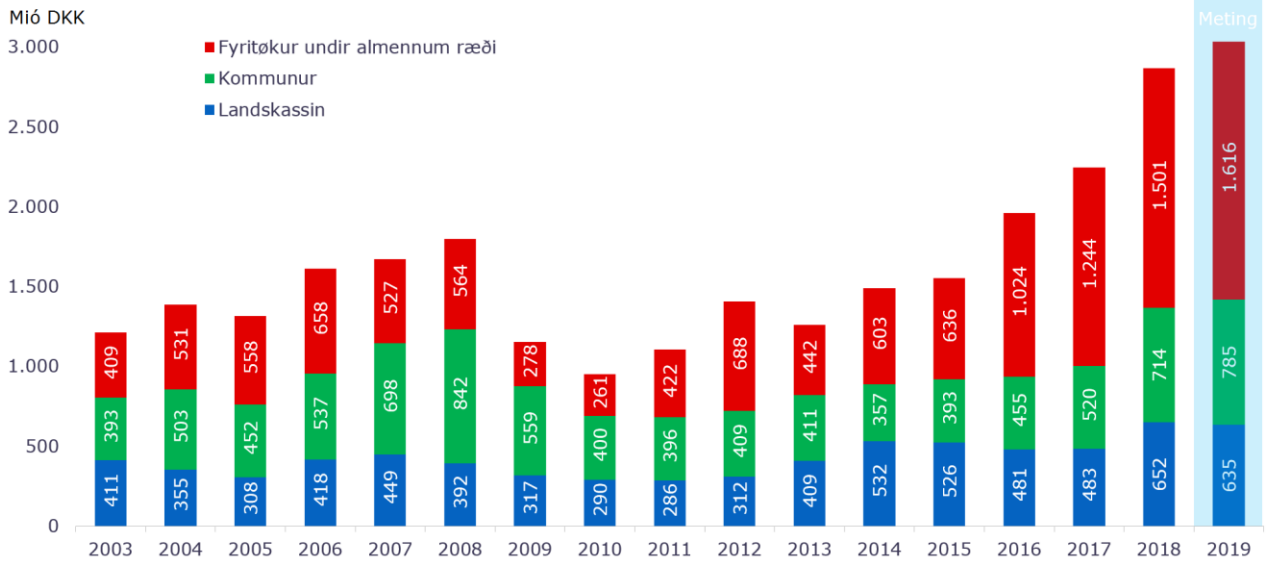
Íløgur kommunanna vuku nógv fram til 2008. Talan var í ávisan mun um íløgur, sum høvdu ligið á láni frá nítiárunum. Betringar í figgjarstöðu kommunanna ávirkaðu eisini íløguhugin. Íløgur kommunanna fullu tó nógv fram til 2010, men eru vaksnar nógv aftur síðan 2015.

Íløgurnar hjá fyrítøkum undir almennum ræði eru vaksnar nógv síðan 2015. Hesin bólkur fevnir um SEV, Fjarhitafelagið, vindfeløgini hjá SEV, IRF, Atlantsflog, undirsjóvartunnisfeløgini, Posta, Vága Floghavn, Føroya Tele við dóttirfeløgum, Bústaðir og kommunalar havnir.

¹³ Skattapolitikkurin hevur tó ikki verið konjunkturviðgangandi.

Íløgútreiðslur undir almennum ræði í mió. kr. árin 2003 til 2019

Mynd I 21

Kelda: Uppgerð hjá Hagstovu Føroya árin 2003-2018 fyri land og kommunur. Íløgur hjá marknaðarframleiðandi fyrirtøkum undir almennum ræði eru egnar metingar. 2019 eru egnar metingar fyri allar almennar íløgur.

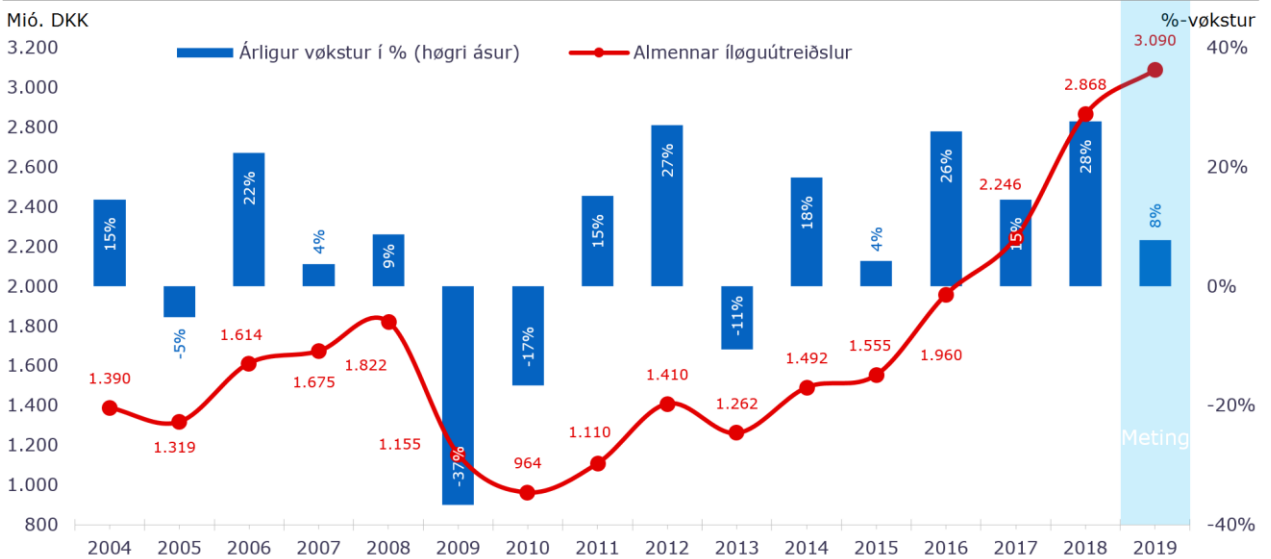
Kommunurnar yvirtóku eldraðkið í 2015. Nógv bendir á, at hendan yvirtøkan eisini fevnir um eina yvirtøku av einum stórum íløgutørvi á eldraðkinum. Íløgurnar á heilsuøkinum hava verið stórar, men væntandi koma demografisku broytingarnar at krevja enn fleiri almennar íløgur á heilsuøkinum.

Mynd I 22 vísir almennu íløgútreiðslurnar og ár-til-ár vøksturin í hesum. Eins og við almennu nýtsluni, sí mynd I 20, sæst, at framdu almennu íløgurnar eru konjunkturviðgangandi, bæði tá tað snýr seg um land, kommunur og fyrirtøkur undir almennum ræði, sí mynd I 21 og I 22.

Sum nevnt, er tað umráðandi hjá tí almenna ikki at endurtaka gongdina við almennum ílögum frá 2006-2008, nú búskaparliga virkseimið aftur er í stórum vøkstri. Skuldarloftið hjá kommununum – at skuldin ikki skal koma upp um eina álíkning – riggar ikki sum fíggarpolitiskt amboð. Neyðugt er við miðvísari fíggarpolitiskari stýring, ið fevnir um allar íløgur undir almennum ræði, sí kapittul II í búskaparráðsfrágreiðing á vári 2019, ið snýr seg um íløgur almenna geirans.

Íløgútreiðslur undir almennum ræði í mió. kr. og árligi vøksturin í % árin

Mynd I 22

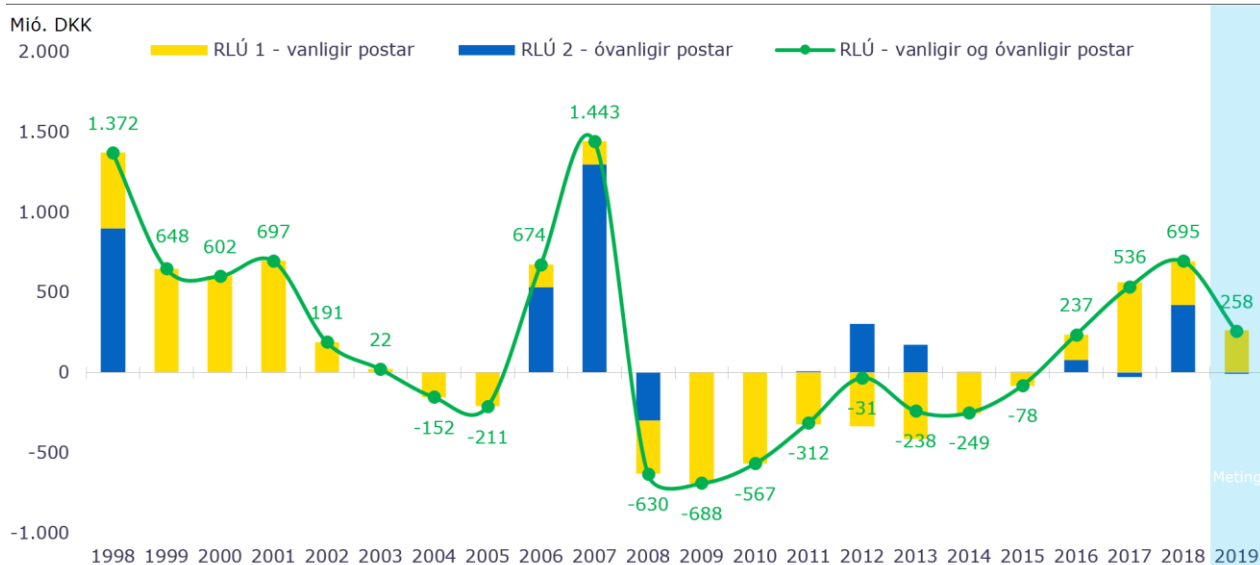
Kelda: Tølini vísa samlaðu almennu íløgurnar (sí býti í mynd I 20). Uppgerð hjá Hagstovu Føroya árin 2004-2018 fyri land og kommunur. Íløgur hjá marknaðarframleiðandi fyrirtøkum undir almennum ræði eru egnar metingar. 2019 eru egnar metingar fyri allar almennar íløgur.

I 4.3 Úrslitið á almennu roknskapunum

Mynd I 23 gevur eitt yvirlit yvir roknskaparúrslit landskassans, RLÚ 1 og RLÚ 2 fyri árin 1998-2019.

Landskassaúrslitið RLÚ, vanligir og óvanligir postar, 1998-2019

Mynd I 23

Viðm.: RLÚ 1 er úrslitið av vanligum inntøkum og útreiðslum, meðan RLÚ 2 eisini telur við óvanligar inntøkur og útreiðslur og flytingar til Búskapargrunn.

Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið, 2019 eru metingar.

Tekstkassi 6: Landskassans úrslit - RLÚ

RLÚ er landskassans Rakstrar-, Løgu- og Útlánsúrslit, sum tað verður nevnt, og er landskassans samlaða úrslit.

RLÚ 1 fevnir um vanligar postar, meðan RLÚ 2 fevnir um óvanligar postar ($RLÚ2 = RLÚ2a + RLÚ2b$), har RLÚ2a fevnir um óvanligar postar, sum ikki eru flytingar netto til Búskapargrunn. RLÚ 2b fevnir um flytingar netto til Búskapargrunn.

Teir vanligu postarnir eru meira arbeiðsligir í figgjarætlanar- og figgjarlógárbæði. Óvanligir postar eru mangan stórir og ikki afturvendandi postar. Hetta uppbytið hevur verið brúkt síðan 2004. Sum nakað nýtt, verða 20 prosent av yvirskotinum á RLÚ 1 upp til 200 mió. kr. og 50 prosent av tí, ið er omanfyri 200 mió. kr. flutt í Búskapargrunn; RLÚ fevnir sostatt um hesi trý partsúrslitini, ($RLÚ = RLÚ1 + RLÚ2$; $RLÚ2 = RLÚ2a + RLÚ2b$).

Nøkur dømi um postar á RLÚ2: í 2006 fekk landsstýrið eina kapitalútluting (hálva mia. kr.) umframt vinningsbýti frá BankNordik. Í 2007 fekk tað eina inntøku á 1,3 mia. kr. frá sølu av partabrevum í BankNordik. Í 2008 lænti landsstýrið íslensku stjórnini 300 mió. kr., sum vórðu afturgoldnar í 2012. Í 2013 inntøkuførði landsstýrið eginogn Landsbankans (160 mió. kr.) við avtøkuna. Í 2018 inntøkuførir landsstýrið niðurskriving av láni frá danska statinum (500 mió. kr.) sambært avtalu frá 1998.

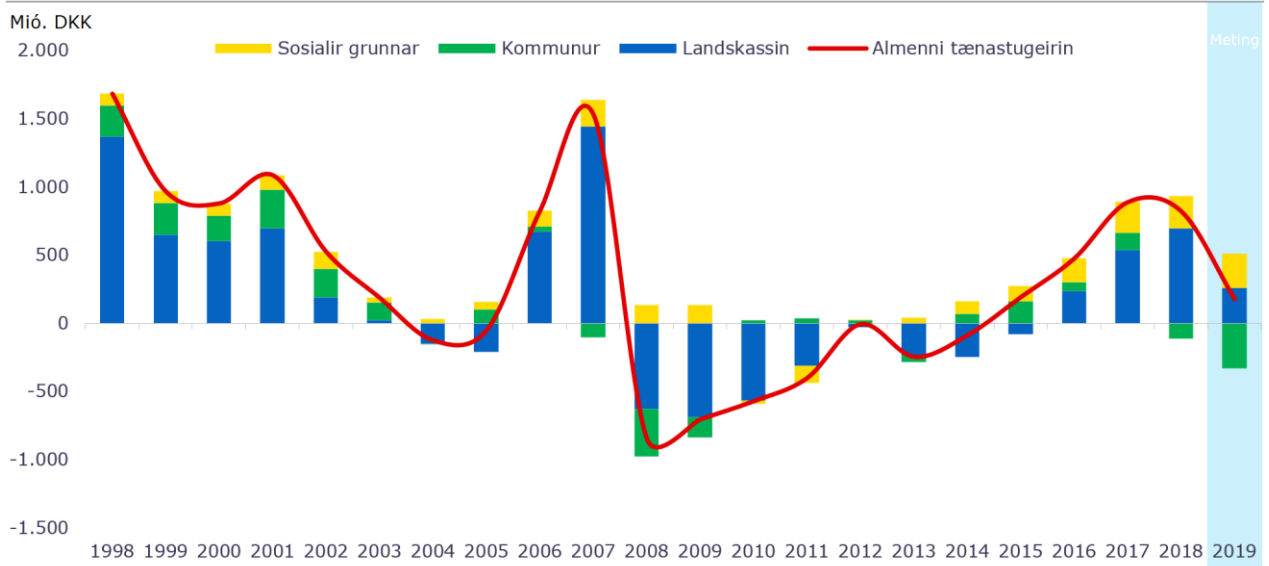
Landskassin hevði hall øll árin 2008-2015. RLÚ vísti hesi 8 árin samanlagt hall á 2,7 mia. kr. Tey fyrstu av hesum árunum var ógvusligur lágkonjunkturur. Í 2014 og 2015 vóru konjunkturarnir linkaðir nógv orsakað av stóru framgongdini í aling og uppisjórvinnu, og tað er ivasamt um hesi bæði árin kunnu

eyðkennast við lágkonjunkturi. Fýra árin 2016-2019 eru eyðkend av hákonjunkturi og hava víst yvirskot á samanlagt 1,7 mia. kr (íroknað eftirgeving av skuld 0,5 mia. kr).

Úrslitið hjá landinum (skattainntøkusiðan) hevur virkað sveiggjómótirkandi, av tí at undirskot hevur verið í lágkonjunkturi og yvirskot í hákonjunkturi. Hetta er í størstan mun orsakað av sokallaðu automatisku stablisorunum (tað er tá skattauppkav hins almenna veksur og arbeiðsloysisstuðul og almannahjálpminka í hákonjunkturi, samstundis sum almenn nýtsla og íløgur eru støðug). Sammett við teir fyrimunarligu konjunkturarnar í fleiri ár og sammett við haldfórisavbjóðingarnar í almenna tænastrugeiranum í framtíðini, hava yvirskot landskassans hesi seinnu árin verið ov lítil. Hetta fyri at vera mótstøðuførur í verri tíðum móti kreppum (konjunkturniðurgongdir), og fyri at megna komandi haldfórisavbjóðingar. Haldfórisavbjóðingarnar stava í stóran mun frá demografisku gongdini, sum setir størri krøv til heilsu- og røktartænastru komandi árin.

Úrslit hjá almenna tænastrugeiranum, 1998 til 2019

Mynd I 24

Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið, 2019 er egnar metingar.

Gongdin í úrslitinum í almenna tænastrugeiranum samanlagt vísir stór sveiggj, sum eru mest ávirkað av sveiggjunum hjá landinum, sum tað eisini framgongur av omanfyri standandi lýsing av úrslitinum hjá landinum.

Ímeðan skattainntøkusiðan hevur virkað sveiggjómótirkandi, hava útreiðslurnar í høvuðsheitum verið konjunkturviðgangandi, tvs. at útreiðslurnar minka í niðursveiggi og vaksa í uppsveiggi. Samlaði virknaðurin á virkseimið verður tí minni samanlagt, enn tann ójavnandi frá útreiðslunum (tí tær eru konjunkturviðgangandi) og tann javnandi frá inntøkunum (ið eru konjunkturmótgangandi).

I 4.4 Ogn og skuld í almenna tænastrugeiranum

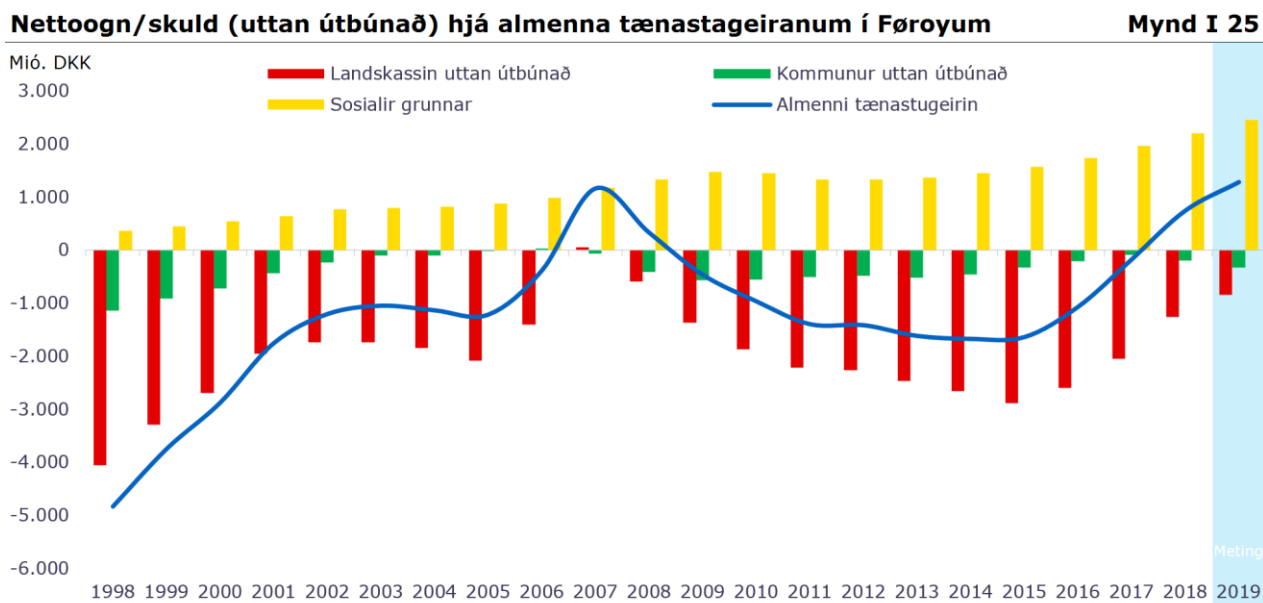
Mynd I 25 vísir gongdina í nettoogn almenna tænastrugeirans fyri árin 1998-2019. Almenni tænastrugeirin fevnir um Landið, kommunurnar og sosialu grunnarnar. Í mun til undanfarnar uppgerðir er uppgerðin nú uttan útbúnað og vísir sostatt bert tær gjaldfóru ognirnar hjá tí almenna. Hetta gevur eina betraða mynd av fíggarligu støðuni hjá tí almenna í tí stutta og miðallanga siktinum.

Nettoognin er farin úr -4,8 mia kr í 1998 upp í 1,1 mia kr. í 2007, niður í -1,7 mia kr. í 2015 og uppaftur í 1,3 mia. kr. í 2019 (sum er ein meting).

Landsstýrið hevur tey stórstu sveigginu í nettoognini hesa tíðina, sum tað eisini framgongur av brotinum „Úrslitið á almennu roknskapunum“, har úrslitið hjá landinum hevur verið ávirkað av konjunkturongd og konjunkturpolitikki við stórum hallum í lágkonjunkturi og av óvanligum postum, so sum skuldareftirgeving av statsskuld í 1998 og 2018 og sølu av partabrøvum í BankNordik í 2007.

Kommunurnar hava havt sveiggj í nettoognini hesi árin, men sveiggini hava verið nógv minni enn hjá landinum.

Sosialu grunnarnir hava havt eina vaksandi nettoogn í tíðarskeiðinum. ALS hevði stórar útgjaldingar 2008-2012, sum elvdi til at sosialu grunnarnir samanlagt høvdu minkandi nettoogn í 2010 og 2011, annars hevur nettoognin verið vaksandi 1998-2019.

Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið, 2019 er egnar metingar.

Myndin byggir á eina meting av ogn og skuld hjá almenna geiranum, har m.a. skyldur landskassans fyri tænaðmannapensjónir og rentugaranti til P/F Lív ikki eru tikin við sum skuld¹⁴.

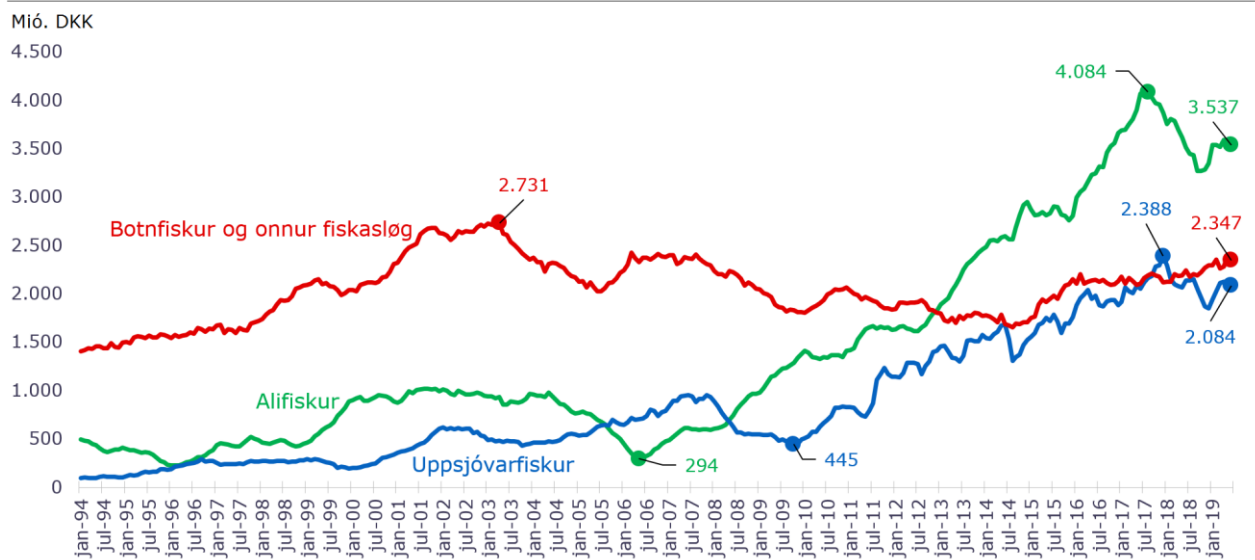
¹⁴ Veðhaldsskyldur vegna tryggingaravtalu hjá Føroya Lívstrygging er gjørd upp til 1.039 miø. kr. í 2017. Nettoskylda landskassans fyri tænaðmannapensjónir er roknað til 4.979 miø. kr. við árslok 2012. Kelda: Føroya Gjaldsstova, landskassaroknskapurin fyri fíggarárið 2017, s. 240.

I 5 Útlendskur eftirspurningur

Mynd I 26 lýsir søguligu gongdina í útflutningsvirðinum av fiskavørum fyri tríggjar høvuðsbólkar av fiskaútlutningi: alifiskur, uppsjóvarfiskur og botnfiskur og onnur fiskasløg. Hesir tríggir høvuðsbólkar fevna um so at siga allan føroyskan vøruútflutning. Afturat vøruútflutninginum fevnr samlaði útflutningurin eisini um útflutningin av tænastrum (m.a. ferðavinnu).

Fiskavøruútflutningur, leypandi 12-mánaðar samanlegging, jan-94 til jun-19

Mynd I 26

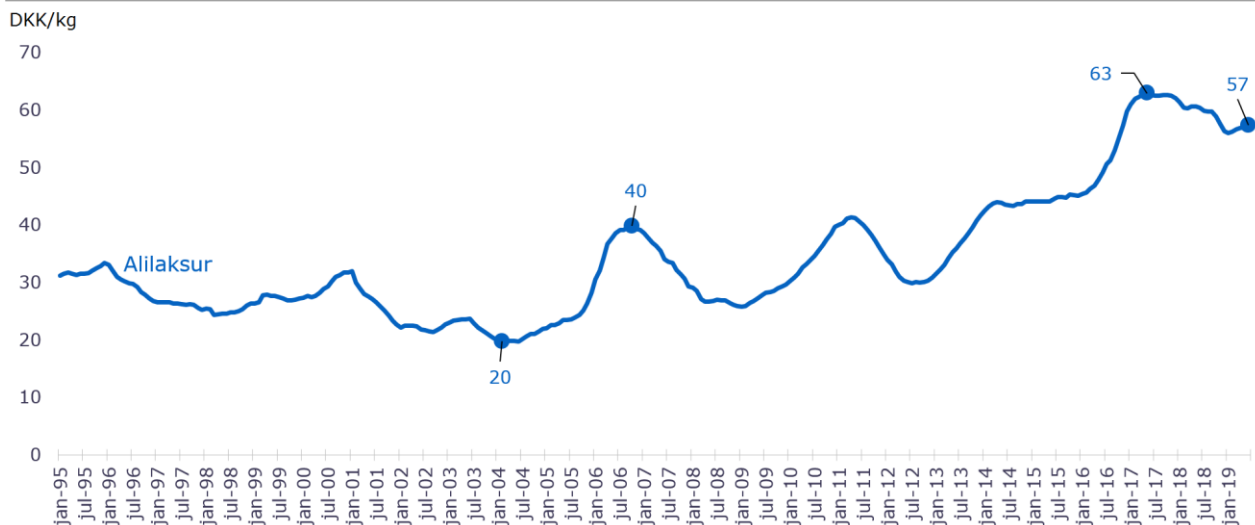
Kelda: Hagstova Føroya

Alifiskur fevnr um laks og síl, men nærur eingi síl verða útflutt í dag. Uppsjóvarfiskur fevnr um makrel, síld og svartkjaft, og harumframt er fiskamjøl lagt afturat hesum bólki. Botnfiskur og onnur fiskasløg fevnr um tosk, hýsu, upsa, svartkalva, gulllaks, longu, brosmu, rækju o.a. Hesi síðstnevndu fiskasløg verða veidd í bæði føroyskum sjógvi og aðrastaðni, t.d. í Barentshavinum og á Flemish Cap.

Botnfiskurin hevur havt sera stóran týðning fyri útflutningin langt aftur í tíðina, men hevur ikki sama stóra týðning í dag. Í 2012 vóru allir tríggir vørubólkar nøkulunda javnt stórir í stødd, tá tað snýr seg um útflutningsvirði. Síðani tá er útflutningsvirðið av alifiski meira enn tvífaldað, og stavar hetta í stóran mun frá prísøkstri. Útflutningsvirðið av uppsjóvarfiski er nú komið upp á sama støði sum botnfiskur o.o. fiskasløg.

Eindarprísur fyri laks í útflutninginum, leypandi 12 mðr. miðal

Mynd I 27

Kelda: Egnar útrokningar við støði í útflutningstølum Hagstovunnar.

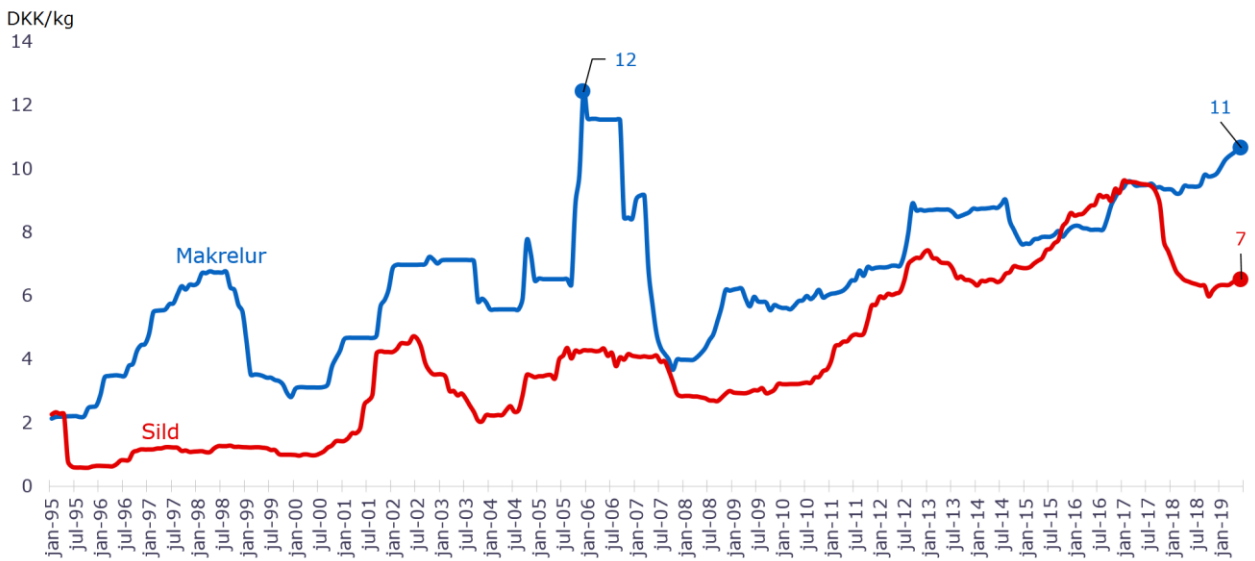
Myndirnar I 27-29 vísa eindarprísinn í útflutninginum av ávikavist laks, makreli og sild og toski, hýsu og upsa.

Mynd I 27 vísir, at eindarprísurin fyri laks er trífaldaður úr umleið 20 kr/kg í 2004 upp í 57 kr/kg í juni 2019. Tað fyrivarni kann tó takast, at nakað av hesum vøkstrinum kann stava frá meira virðisøking á landi. Eindarprísirnir samsvara annars væl við onnur prísagtøl (t.d. www.fishpool.org)

Av mynd I 28 sæst, at eindarprísurin fyri makrel og sild er umleið tvífaldaður frá ultimo 2007 til 2018. Eindarprísurin á makreli var í hæddini í 2006 við 12 kr/kg, og er nú aftur sama stöðið (11 kr/kg).

Eindarprísur fyri makrel og sild í útflutninginum, jan-95 til jun-19

Mynd I 28

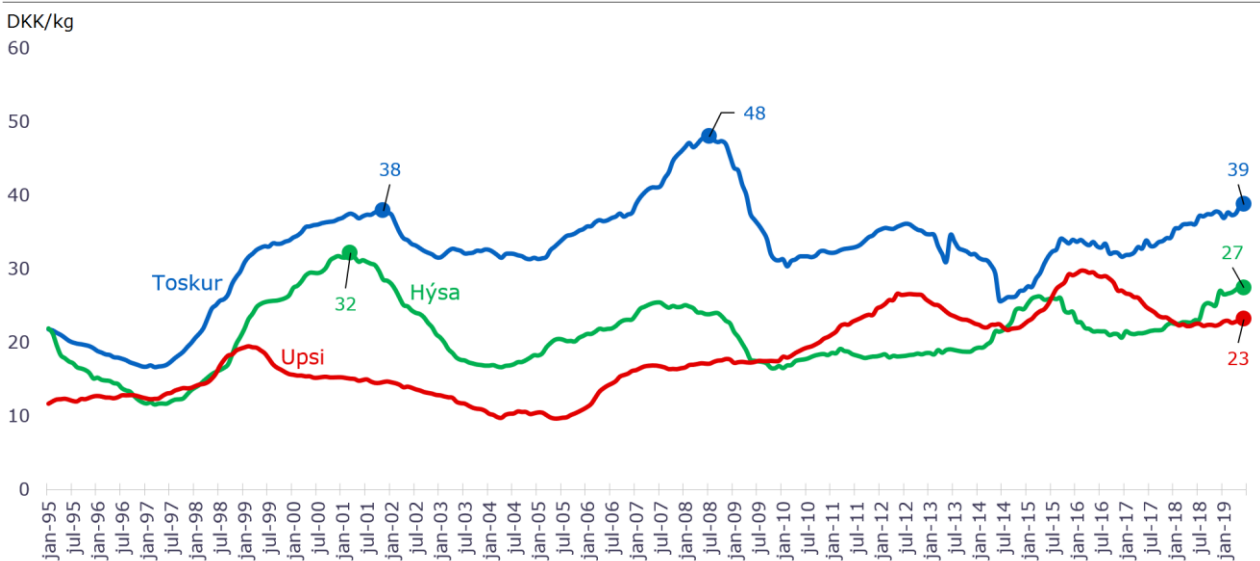

Kelda: Egnar leypanði 12 mār. miðal útrokningar við stöði í útflutningstølum Hagstovunnar.

Mynd I 29 vísir okkum, at eindarprísurin fyri botnfisk hevur verið rættiliga støðugur síðan 2010. Í juni 2019 var toskaprísurin hægst við 39 kr/kg, meðan prísurin hýsu var 27 kr/kg og upsa var 23 kr/kg.

Eindarprísur fyri botnfisk í útflutninginum, jan-95 til jun-19

Mynd I 29

Viðm.: Eindarprísurin er roknaður sum leypanði 12 mār. miðal.

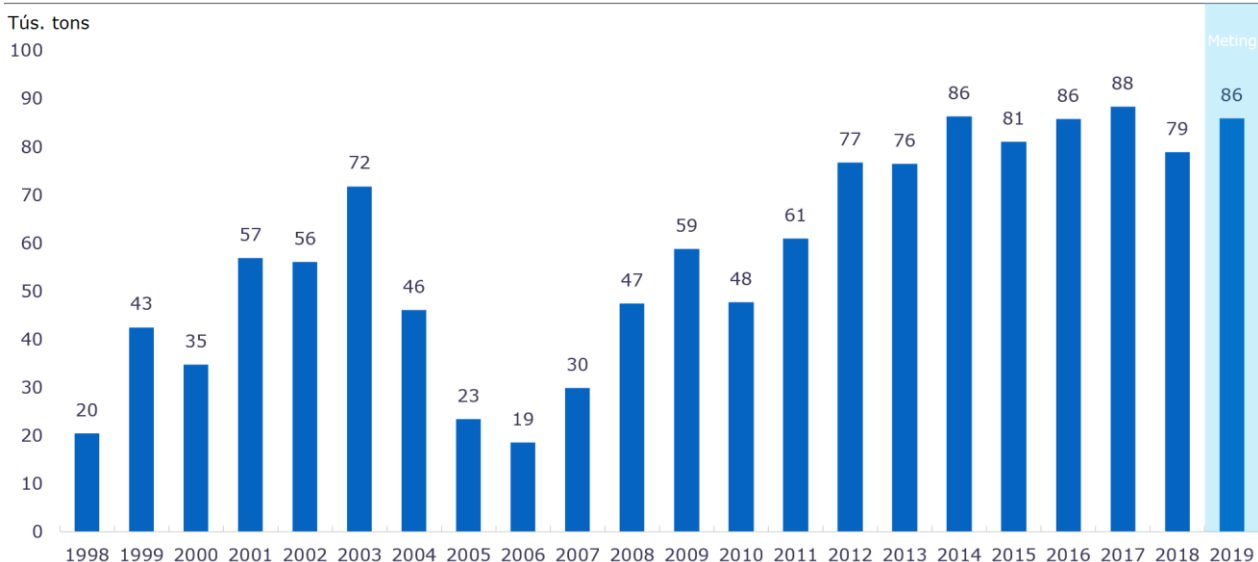
Kelda: Egnar útrokningar við stöði í útflutningstølum Hagstovunnar.

I 5.1 Gongdin innan alivinnuna

Mynd I 30 vísir tøkuna í fýroysku alivinnuni árinu 1998-2019. Tølini fyri 2019 byggja á metingar við ávísari óvissu. Tøkan í 2017 var 88t tons og 79t tons í 2018. Í 2019 væntast tøkuna at liggja um 86t tons. Hetta er ein øking uppá 9% í mun til 2018.

Tøka (livandi vekt) í alivinnuni 1998-2019

Mynd I 30

Kelda: Avrik sp/f, fyri 2019 er talan um metingar.

I 5.2 Gongdin innan uppsjóvarvinnuna

Mynd I 31 vísir gongdina í landingarvirðinum av trimum teimum týðningarmestu uppsjóvarfiskasløgnum. Síðan 2009 hevur verið stórus vøkstur í samlaða landingarvirðinum.

Talva I 4 vísir kvoturnar fyri 2018, sum faktiskt vóru nýttar, meðan ónýttu kvoturnar í 2018 eru fýrðar yvir til 2019¹⁵.

Kvotur fyri uppsjóvarfisk og botnfisk, árinu 2018 og 2019

Talva I 4

Tons	Makrelur	Svartkjafur	Norðhavssild	Barentshavið	Flemish Cap
Kvotur fyri 2018	82.045	393.581	79.250	27.721	2.491
Væntað nýtt í 2019	62.560	324.908	115.515	26.434	4.361
Broyting	-23,7%	-17,4%	45,8%	-4,6%	75,1%

Kelda: Fiskimálaráðið

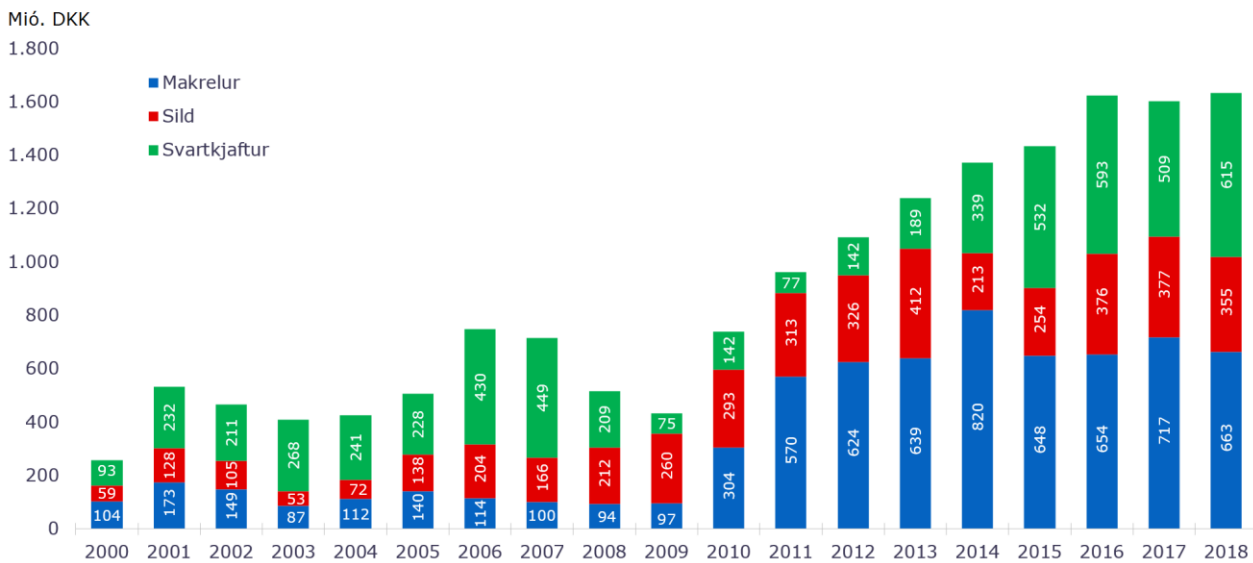
Landingarvirðið av makreli er vaksið nógv seinastu árinu í samband við, at Føroyar fóru úr millumtjóða avtaluni um makrel í 2010. Síðan mars 2014 hava Føroyar havt avtalu við ES og Noreg um makrelveiðu.

Landingarvirðið av sild minkaði eitt vet í 2018 vegna kvotuminking og príslækking. Tá kvotan av sild hækkar eins nógv og hon ger í 2019, kann væntast at prísurin lækkar. Við árslok 2018 vóru stórar goymslur av sild bæði í Føroyum og uttanlands, sum nú eru útfluttar. Ongin millumtjóða avtala hevur verið um sild síðan 2015.

¹⁵ 15.601 tons av svartkjaftri, ið ikki vóru fiskað í 2018 eru flutt til 2019. 2.613 tons av norðhavssild, ið ikki vóru fiskað í 2018 eru flutt til 2019.

Landingarvirði av makreli, sild og svartkjafti, 2000 til 2018

Mynd I 31

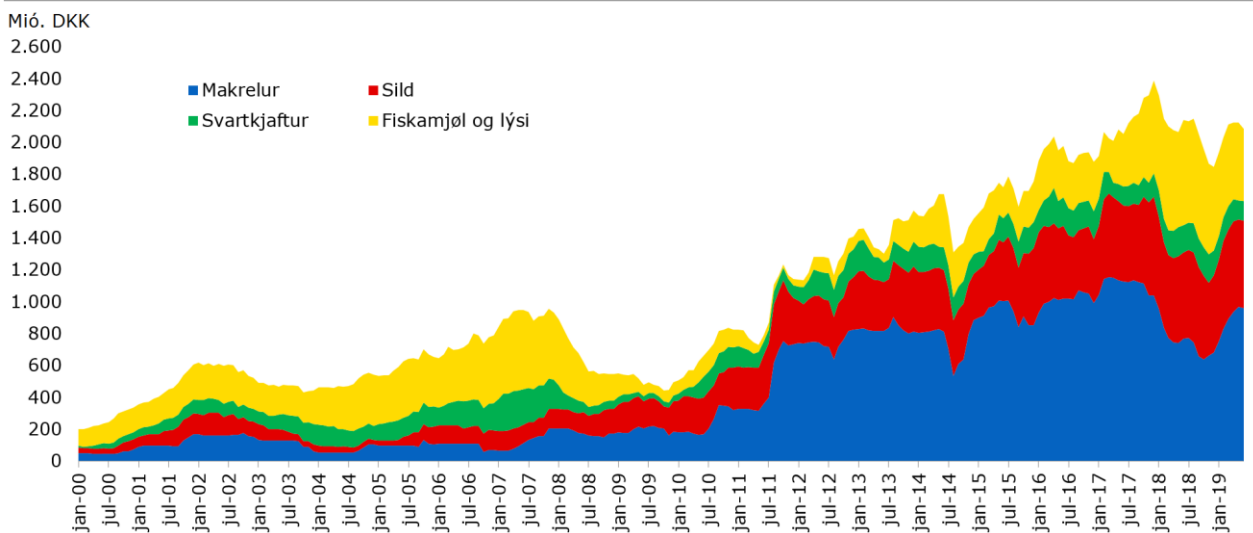
Kelda: Vørn

Viðvíkjandi svartkjafti vænta fólk í vinnuni ikki stóra broyting í útflutningsprísinum - kanska eitt vet hægrri - í 2019 enn 2018. Eingin millumtjóða avtala hevur heldur verið um svartkjaftin síðan 2015.

Mynd I 32 vísir, at vøksturin í útflutningsvirðinum av uppsjóvarfiski hevur verið sera stórur síðan 2009. Minking var í makrelútflutninginum miðskeiðis í 2014. Hetta var vegna handilsforðingar hjá ES, sum vórðu settar í gildi seinni í árinum. Útflutingurin av makreli minkaði 361 mio. kr. frá 2017 til 2018. Verður hetta sammett við gongdina í landingarvirðinum fyri 2018, er vantandi samsvar, ið stavar frá stórum goymslubroytingum¹⁶. Vit síggja, at útflutningurin av makreli veksur í 2019, hóast minni verður fiskað, og stavar hetta frá minking av goymslum.

Útflutningur av uppsjóvarfiski, jan-00 til jun-19

Mynd I 32

Kelda: Egnar útrokningar við støði í útflutningstølum Hagstovunnar. Roknað sum leypandi 12. mánaðar samanlegging.

Vøksturin í landingarvirðinum av svartkjafti sæst ikki so væl aftur í útflutninginum. Hetta kann vera tí nógv av svartkjaftinum endar sum fóður til laksaframleiðslu í Føroyum, og tí sum partur av laksaútflutningur.

¹⁶ Sambært Hagstovu Føroya vóru 70 t. tons útflutt av makreli í 2018, meðan 84 t. tons vóru avreidd sambært Vørn. Verður hetta sammet við 2017 vóru 104 t. tons avreidd, men 112 t. tons vóru útflutt hetta árið. Sostatt vóru goymslur av makreli uppbygdar í 2018, meðan goymslur í 2017 vóru tømдар.

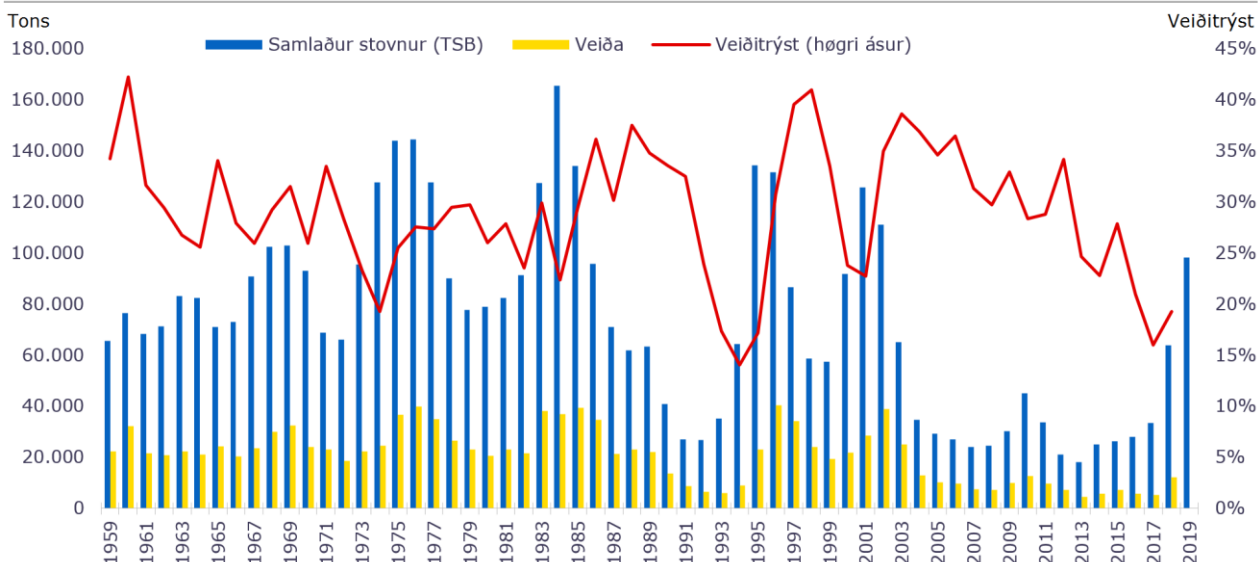
I 5.3 Botnfiskur og onnur fiskasløg

Sambært stovnsmetingum Havstovunnar hava botnfiskastovnarnir við Føroyar verið illa fyri seinastu árinum, sí mynd I 33a ið vísir toskastovnin, og mynd I 33b ið vísir hýsustovnin. Hartil hava stovnarnir av toski og hýsu ongantíð í tíðarskeiðinum síðan 1959 verið so lítlir í eitt so langt tíðarskeið. Nýggjastu metingarnar benda tó á at støðan er grundleggjandi broytt í seinastuni.

Toskastovnurin hevur verið óvanliga lítil í eini 12 ár - síðan 2005. Ein stórus bati er hendur í so máta í 2018 og 2019. Veðiðtrýstið er eisini minkað munandi seinnu árinum. Sí mynd I 33a.

Toskur í føroyskum havøkum: samlaður stovnur, veiða í tonsum og veiðitrýst

Mynd I 33a

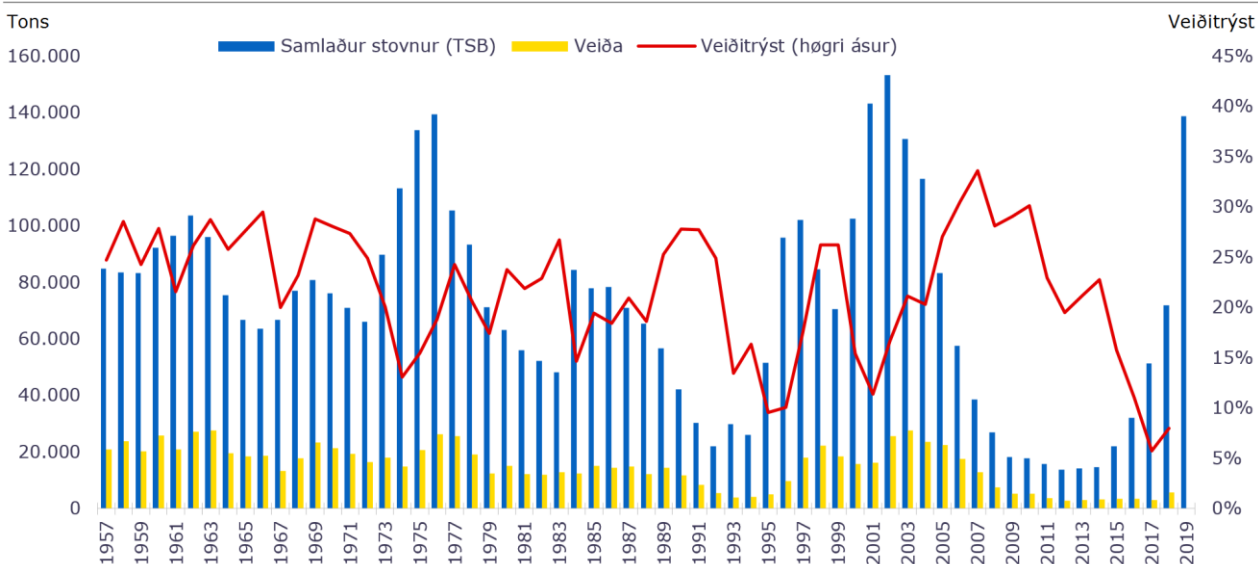
Viðm.: Tølini fyri samlaða stovnin (TSB) ganga fram til 2019, meðan veiðan og veiðitrýstið ganga fram til 2018.

Kelda: ICES og Havstovan.

Hýsustovnurin hevur verið óvanliga lítil í eini 8 ár - síðan 2009. Í so máta er ein stórus bati hendur í 2018 og 2019, samstundis sum veiðitrýstið er minkað munandi seinastu árinum. Sí mynd I 33b.

Hýsa í føroyskum havøkum: samlaður stovnur, veiða í tonsum og veiðitrýst

Mynd I 33b

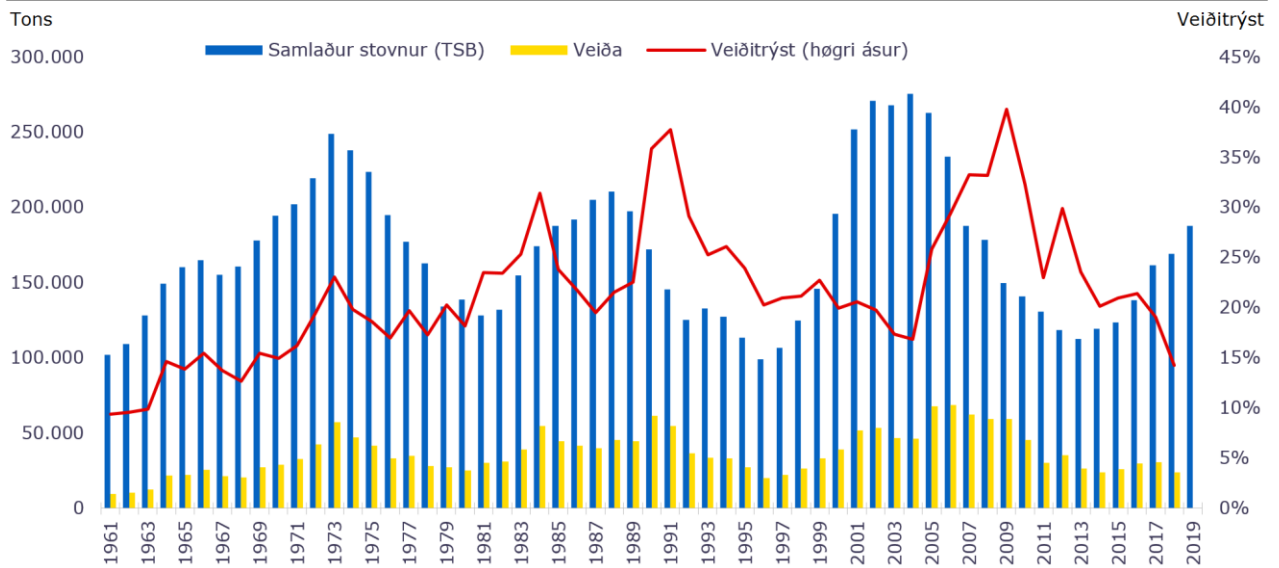
Viðm.: Tølini fyri samlaða stovnin (TSB) ganga fram til 2019, meðan veiðan og veiðitrýstið ganga fram til 2018.

Kelda: ICES og Havstovan.

Roknaða veiðitrýstið á upsa hefur verið rættuliga høgt síðan miðskeiðis í 1980-árunum. Veiðitýstið kom upp á 39% í 2009, men er minkað niður á 14% í 2018. Upsastovnurin hefur ikki verið so illa fyri sum toska- og hýsustovnarnir, og stovnurin sær út til at vera í vøkstri.

Upsi í føroyskum havøki: samlaður stovnur, veiða í tonsum og veiðitrýst

Mynd I 33c

Viðm.: Töluni fyri samlaða stovnin (TSB) ganga fram til 2019, meðan veiðan og veiðitrýstið ganga fram til 2018.

Kelda: ICES og Havstovan.

Av tí at botnfiskastovnarnir eru í vøkstri, kann væntast vaksandi veiða fyrstkomandi árinum. Í 2019 verður í framskrivingunum mettt, at botnfiskaveiðan veksur 25%.

Serliga toska- og hýsustovnarnir undir Føroyum eru staðbundnir stovnar, og tað sum hvørt ár verður tikið úr stovnunum, hefur sjálvsagt ávirkan á støddina á stovnunum. Tí hefur veiðitrýstið týðning fyri støddina av tí varandi ískoyti, fiskastovnarnir kunnu geva til føroyska búskapin.

Endamálið við at avmarka veiðitrýstið er fyrst og fremst, at fiskastovnarnir skulu geva størst møguligt búskaparligt avkast til samfelagið í langa siktinum. Ein síðuvinningur kann eisini vera, at tað kann taka broddin av teimum stoytum, sum sveiggini í tilfeingisvinnuni natúrliga hava á búskapin. Hetta við at avmarka veiðitrýstið tá nógv er at fáa, tí tað viðførir "bleytari lendingar" tá minni er at fáa. Stovnurin verður sostatt størri og betri førur fyri at klára veiðitrýstið.

Búskaparráðið mælir til at nýta eina marknaðarskipan til at avgera, hvør fær atgongd til veiðirættindi. Hetta er roynt til at útluta rættindi til uppsjóvarfisk og fisk á fjarleiðum, men eigur eisini at vera nýtt til útluting av rættindum á heimaleiðum. Um tað verður rindað fyri rættindi, gerst tað lættari hjá politisku umsitingini at stilla veiðitrýstið, tí eyka vinningurin, ið fæst av einum ov høgum veiðitrýsti í stutta siktinum, verður avmarkaður, og hetta elvir politisku skipanini til at hugsa meira langsiktað.

Um tað verður rindað fyri at fiska, hefur tað í fyrsta umfari við sær, at yvirskotið í fiskivinnufyrirtøkum minkar (og hýrurnar somuleiðis), tí tilfeingisgjaldið fer í landskassan. Í øðrum lagi hefur lægri vinningurin við sær, at tilskundingin til yvirskapitet minkar. Minni yvirskapitetur hefur við sær lægri veiðitrýst og lægri rakstrarútreiðslur og tí eisini størri tilfeingisrentu. Um tilfeingisgjaldið verður ásett av einum myndugleika, eitt nú sum prosentgjald av veiðivirði, minkar tað um yvirskapitet, men myndugleikin fær hinvegin trupult við at seta rætta gjaldið. Hetta tí at einans fyrirtøkurnar sjálvar vita, hvat tær megna at rinda. Um rætturin at fiska verður seldur (sum kvotur ella fiskidagar á einum væl innrættaðum marknaði), hava fyrirtøkurnar ávirkan á, hvat tilfeingisgjaldið verður.

Ein tílik skipan verður smidlig og gevur høvi til, at veiðitrýstið verður betur stillað. Hetta gevur størri inntøkur til samfelagið í langa siktinum. Ein tílik skipan fer at elva til íløgur í meira effektiv veiðitól, tí í

eini vælvirkandi marknaðarskipan er tað fyrst og fremst produktiveturin í vinnuni, sum avger, hvør fær atgongd til veiðirættindi. Ein avleiðing er, at eigarar av minni effektivum ella produktivum veiðitólum velja at gevast; í verandi skipan verða bæði produktivar og óproduktivar íløgur framdar.

Ein marknaðarskipanin við uppboðssølu styðjar sostatt upp undir ein natúrligan og framhaldandi produktivetsvøkstur í fiskivinnuni, ið ber við sær lægri manningatal, størri veiðu pr. mann og størri hýrur til eftirverandi manning. Tær umveltingar¹⁷, sum púra vist í stutta, og møguliga eisini í langa siktinum verða avleiðing ella hjáárin av eini slíkari produktivetsmennandi marknaðarskipan, má tað almenna hjálpa til við at loysa á annan hátt gjøgnum førleikamennandi útbúgvingar-, upplæringar- og almannaskipanir, men ikki við at seta úr gildi ella suspendera marknaðarskipanina.

Í eini grein í altjóða vísindatíðarritinum "Marine Policy"¹⁸ gevur ein føroyskur granskari, Jóannes Jacobsen, eina greining av valdsbýtinum í føroyskum fiskivinnupolitikki. Hansara niðurstøða er, at meðan tað í einum marknaðarbúskapi vanliga er eigarin av einum tilfeingi, sum ræður yvir nýtsluni av tilfeinginum, so er hetta vent á høvdið í Føroyum og í mongum øðrum londum. Í Føroyum liggur valdið yvir fiskatilfeinginum hjá einum í nógvar mátar sterkum fiskivinnu-ávirkanarbólki (lobby), sum higartil hevur havt vald at tryggja, at fiskivinnupolitikkurin er í samsvari við búskaparligu áhugamálini hjá teimum, ið longu eru virkin í fiskivinnuni, og sum samstundis er í andsøgn við búskaparligu áhugamálini hjá teimum, ið eiga fiskatilfeingið (Føroya fólk) – Hesar niðurstøður styðja upp undir grundgevingarnar fyri einari marknaðarskipan, har nýtslugjaldið ikki verður ásett av politisku skipanini, men av vinnuni sjálvari.

I 5.4 Samlaði fiskavøruútflutningurin

Mynd I 34 avmyndar samlaða útflutningsvirðið av fiskavørum frá januar 2000 til juni 2019 sum leypandi 12 mánaða samanlegging.

Fiskavøruútflutningurin, virði, jan-00 til jun-19

Mynd I 34

Kelda: Egnar útrokningar við støði í útflutningstølum Hagstovunnar. Virði er roknað sum leypandi 12 mánaðar samanlegging.

Vøkstururin seinastu árin hevur verið stórur. Fallið, sum var miðskeiðis í 2014, stavar frá handilstiltøkunum hjá ES fyri makrel og sild. Hetta sæst eisini aftur í mynd I 34 og I 35. Metast kann leysliga út frá myndunum, at hetta uppá stutt sikt hevur kostað Føroyum hálva milliárd í útflutningsvirði, men helst er meira enn tað vunnið innaftur síðani.

Síðan 2009 hevur stórt sæð verið vøkstur í fiskavøruútflutninginum á hvørjum ári, og talan er um væl meira enn eina tvífolding í fiskavøruútflutningsvirðinum. Fiskavøruútflutningurin minkar í 2018 vegna goymslubroytingar av makreli og sild, og prísniðurgongd og størri nøgd av sild, meðan ein hægri tøka og støðugir prísir væntast í alivinnuni í 2019 mun til í 2018.

¹⁷ Um umvelting sí „disruption“ í II 1 „Høvuðsniðurstøður um iløgugongd“ á síðu 42 í búskaparráðsfrágreiðing á vári 2019)

¹⁸ Jóannes Jacobsen (2019) Path dependence in Faroes fisheries (mis)management, Marine Policy 108 (2019) 103615

I 5.5 Gongdin í handilsjavnanum

Mynd I 35 vísir gongdina í handilsjavnanum sum leypandi 12 mánaða samanlegging. Handilsjavnin er útflutningurinn av vørum minus innflutningurinn av vørum. Myndin vísir, at handilsjavnin í 2016 og 2017 vísti størri yvirskot enn nakrantíð síðan 1994. Hetta er grundað á positivu gongdina innan alivinnu og uppsjórvinnu. Handilsjavnin er tó minkaður munandi í 2018, men veksur nakað í 2019.

Handilsjavnin, leypandi 12-mánaðar samanlegging, jan-94 til jun-19

Mynd I 35

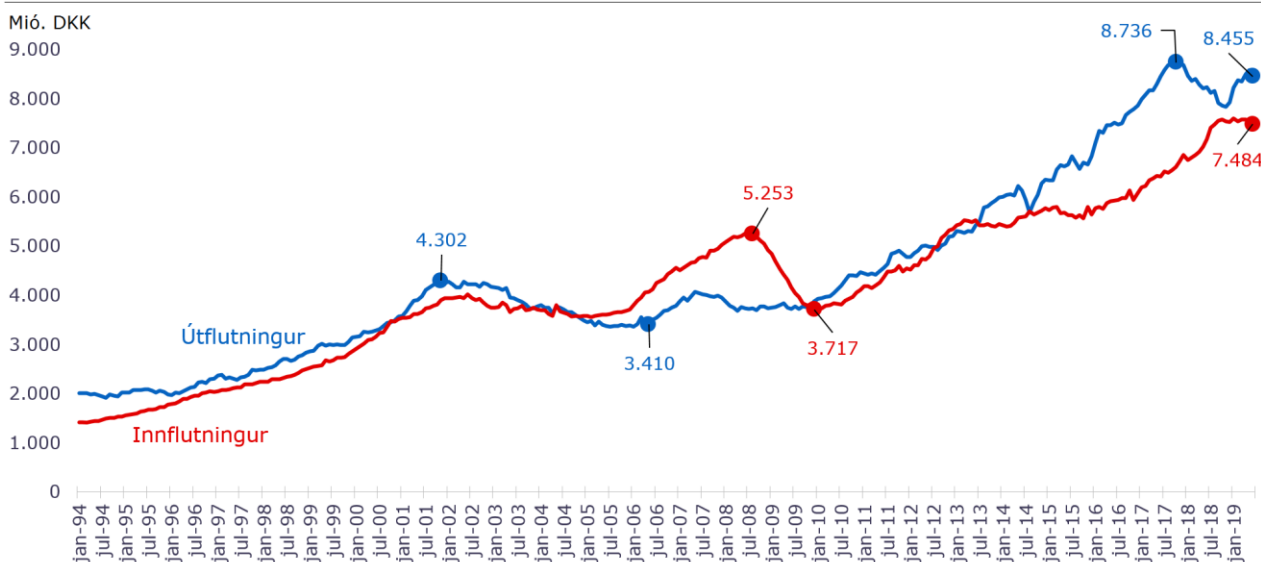

Kelda: Egnar útrokningar við støði í útflutningstølum Hagstovunnar.

Í byrjanini av fíggjarkreppuni í 2008 vísti handilsjavnin undirskot á 1.521 mió. kr. uttan skip. Í 2017 vísti handilsjavnin eitt yvirskot á 1.800 mió. kr. uttan skip. Hetta er ein betring uppá 3,3 mia. kr. í mun til 2008. Myndin vísir eisini handilsjavnan við skipum, og her sæst, at serliga skipabólkurin dregur handilsjavnan niður. Stórir innflutningur av skipum ella flogførum einstøk ár kann lættliga eyðmerkjast í strikumyndini fyri handilsjavnan við skipum.

Inn- og útflutningur av vørum (uttan skip og flogfør), jan-94 til jun-19

Mynd I 36

Kelda: Hagstova Føroya. Roknað sum leypandi 12 mánaðar samanlegging.

Mynd I 36 vísir gongdina í innflutningi og útflutningi av vørum (uttan skip) frá januar 1994 til juni 2019. Her sæst, at handilsjavnin vísti sera stórt undirskot í 2008, hetta var vegna serliga stóran innflutning tað árið. Fallið í innflutninginum var stórt í 2009-2010. Hetta hekk m.a. saman við fallinum í privatu nýtsluni

og íløgnum. Síðan 2015 er útflutningurin vaksin nógv meira enn innflutningurin. Útflutningurin er minkaður munandi í 2018 men er vaksin aftur í 2019.

I 6 Peninga- og fíggarviðurskifti

Føroyski bankageirin hevur verið undir neyvum donskum eftirliti seinastu árin. Við endurstovnaðum føroyskum Landsbanka er eisini eitt Váðaráð skipað. Viðgerðin av peninga- og fíggarviðurskiftum er í hesi frágreiðing avmarkað til talvu I 5.

Føroyskir peningastovnar, innlán og útlán til føroyskar eindir					Talva I 5
<i>Ultimo, mió. kr.</i>	2015	2016	2017	2018	jun-19
Innlán	14.342	15.445	16.420	17.122	17.721
- Ráevnisvinnur	849	949	1.005	882	1.157
- Framleiðsluvinnur	632	659	790	877	832
- Tænastuvinnur	4.628	4.968	5.312	5.434	5.201
- Húsarhald v.m.	8.164	8.729	9.220	9.818	10.440
- Ókent	68	140	94	111	91
Útlán	14.057	14.016	14.726	15.590	15.723
- Ráevnisvinnur	961	946	1.154	1.076	997
- Framleiðsluvinnur	1.332	1.075	1.218	1.535	1.560
- Tænastuvinnur	4.128	3.968	4.078	4.356	4.443
- Húsarhald v.m.	7.580	7.992	8.239	8.540	8.628
- Ókent	55	36	38	83	95
Innlánsyvirskot	285	1.429	1.694	1.533	1.999
- Ráevnisvinnur	-112	3	-150	-194	160
- Framleiðsluvinnur	-700	-416	-428	-657	-728
- Tænastuvinnur	500	1.000	1.234	1.078	758
- Húsarhald v.m.	584	737	981	1.278	1.812
- Ókent	13	105	56	28	-4

Kelda: Hagstova Føroya

Talvan vísir fyri føroyskar peningastovnar innlán frá- og útlán til ráevnisvinnur, framleiðsluvinnur, tænastuvinnur og húsarhald við árslok árin 2014-18. Innlánsyvirskotið er eisini víst. Síðan 2015 hevur verið talan um eitt vaksandi innlánsyvirskot.

Størsti parturin av samlaðu innlánunum stavar frá húsarhaldsgeiranum, og somuleiðis við útlánunum. Føroysku peningastovnarnir hava fyri húsarhaldsgeiran havt eitt vaksandi innlánsyvirskot øll árin. Verður lántøkan hjá húsarhaldunum í donsku realkreditstovunum roknað uppí, hava húsarhaldini eitt innlánsyvirskot á 54 mió. kr. í juni 2019 samlað sæð.

Næst eftir húsarhaldsgeiran í innláns- og útlánsstødd er tænastuvinnugeirin. Her hevur eisini verið talan um eitt vaksandi innlánsyvirskot síðan 2015, sum tó minkar í 2018 og 2019.

Framleiðsluvinnugeirin skilur seg burturúr við tað, at øll árin hevur talan verið um eitt rættuliga stórt innlánsundirskot (størri útlán enn innlán). Útlánini til henda geira hava verið nøkulunda stöðug, og við onkrum undantaki kann tað sama sigast um innláníni. Væntandi avspegla tøluni fyri framleiðsluvinnugeiran gongdina innan byggivirksemið í Føroyum.

Fylgiskjøl til kap. I

Fylgiskjal I 1: Fastognarprísir og prísgongdin fyri m²

Danskir húsaprísir, juni 2019	Talva I 6a	Føroyskir miðal húsaprísir	Talva I 6b	
140 fermetra hús	Prísir	Kr/fermetur	2018	2019
København By	35.197	Tórshavn, sethús	17.030	19.162
København omegn	29.732	Tórshavn, íbúðir	27.261	27.107
Nordsjælland	22.764	Størri bygdir, sethús	10.428	11.237
Østsjælland	21.122	Smærri bygdir, sethús	9.447	10.776
Østjylland	14.852	Sandoy og Suðuroy, sethús	5.117	6.448
Fyn	11.398			
Sydjylland	9.826	Tórshavn, sethús undir 40 ár	19.203	20.700
Nordjylland	9.741	Størri bygdir, sethús undir 40 ár	11.527	12.121
Vest- og Sydsjælland	9.410	Smærri bygdir, sethús undir 40 ár	11.569	10.280
Vestjylland	8.978	Sandoy og Suðuroy, sethús undir 40 ár	7.569	8.126
Bornholm	7.930			
Landið alt	14.316			

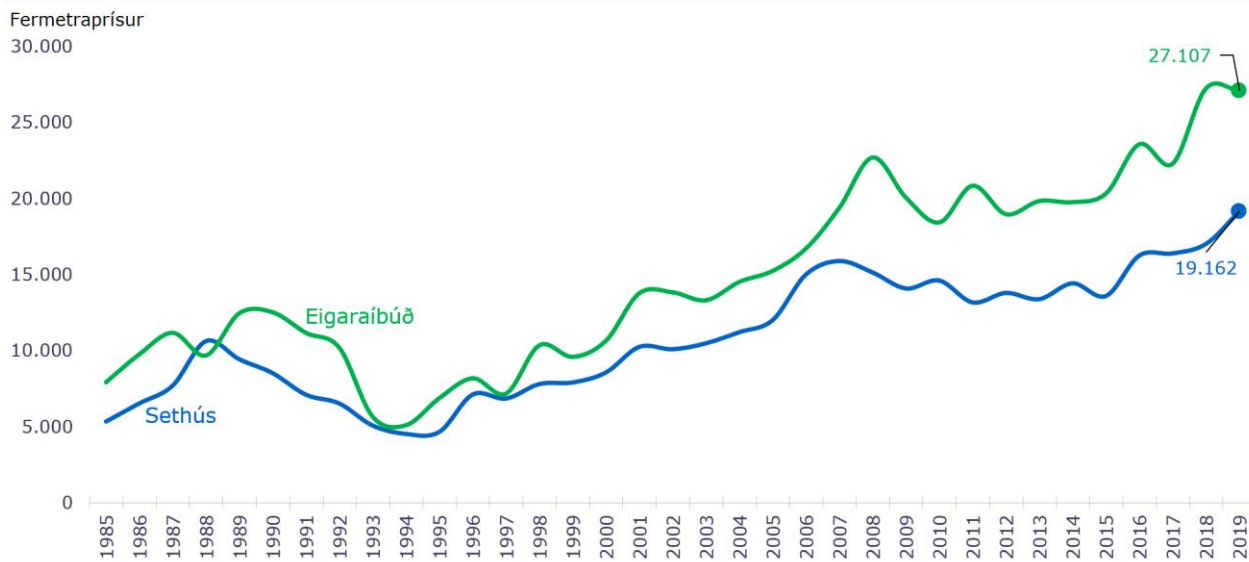
Kelda: Boligsidens markedsindeks

Viðm.: Fyri 2019 er talan miðaltøl til og við juli

Kelda: BankNordik

Myndin niðanfyri vísir stóra prísvøksturin fyri kvadratmeturin í Tórshavn síðan 1985. Serliga stórir hevdur prísvøksturin verið á íbúðum allarseinastu árin. Kvadratmetra prísirnir á sethúsum í Tórshavn nærkast donsku Eystursælensku húsaprísunum, sí talvurnar omanfyri.

Fermetraprísir í Tórshavn fyri sethús og íbúðir, 1985 til 2019 Mynd I 37

Viðm.: Fyri 2019 er talan um fyrribils uppgerð til og við juli mánaða.

Kelda: BankNordik

Kapittul II: Demografiski drátturinn og avbjóðingarnar fyri búskapin

II 1 Demografiskir-búskaparligir indikatorar

Á vári 2015 gav Búskaparráðið út eina frágreiðing, ið snúði seg um eina útrokning av *figgjarpolitiska haldføri* almenna geirans í Føroyum. Hetta var fyrstu ferð, at ein slík útrokning var gjørd fyri Føroyar. Nógva aðrastaðni er tað eitt figgjarpolitiskt krav, at ein slík útrokning verður gjørd við regluligum millumbilum. Talan er sjálvsagt um eitt ovurhonds stórt roknistykki, ið ikki kann gerast uttan við myndlanýtslu. Eitt Búskaparráð kann ikki av røttum skáka sær undan at lýsa viðurskifti, ið styðja upp undir ella mótvirka búskaparligu menningar møguleikunum í tí langa siktinum.

Hugtakið “figgjarpolitiskt haldføri” er heitið fyri *javnvágini (ella tvørrandi javnvágini) millum inntøkur og útreiðslur almenna geirans í tí langa siktinum*.

Haldførið snýr seg um langa siktið í búskapargongdini. Bert tiltøk, ið betra um javnvágina millum inntøkur og útreiðslur hins almenna í langa siktinum, kunnu ávirka haldførið rætta vegin. Tiltøk í einstøkum figgjarári ella figgjarárum at betra um haldførið, (ella at gagnnýta eitt haldføris-rásarúm) geva ikki rættiliga meining, tí hesi tiltøk snúgu seg um broytingar í stutta siktinum. Í haldførishøpi má talan vera um tiltøk, ið broyta grunnleggjandi strukturellu¹⁹ langtíðar fortreytirnar fyri inntøkur og/ella útreiðslur almenna geirans.

Ein haldførisútrokning er ikki ein forsøgn, men eitt roknidømi, ið gevur ábendingar um avleiðingarnar, um ongi búskaparpolitisk inntriv verða gjørd við atlit til langa siktið í búskapargongdini.

Allar útrokningar av figgjarpolitiska haldførinum byggja á fortreytir, ið sjálvsagt kunnu vera óvissar. Broytast hesar fortreytir, broytast eisini rokniúrslitini. Minst ivasomu (minst óvissu) av hesum fortreytum eru fortreytirnar um “demografiska dráttin”²⁰ fyri eldru aldursbólkar. Hesir aldursbólkar eru longu partar av búfjöldini, og flytitítleikin er lítil í hesum aldursbólkunum.

Ein av atfinnarunum av figgjarpolitiskum haldførisútrokningum hevur ført fram, at “*begrebet finanspolitisk holdbarhed (er) på grænsen af det meningsløse på grund af den usikkerhed der er knyttet til beregningerne*”²¹. Í hesum er Búskaparráðið ikki samt við atfinnarann. Endamálið er ikki at geva forsagnir, men at gera konsekvensútrokningar. Hesar útrokningar gerast meira óvissar í mun til veruleikan, jú longri áramálið er fram í tíð. Nýtsla av haldførisútrokningum gevur ikki so stóra meining uttan greiða er á avmarkingunum vegna óvissuna um broytiligu fortreytirnar. Eisini er neyðugt at kenna mun á óvissum – millum annað at óvissan ikki er stór, tá tað snýr seg framroknaða talið av eldri fólki.

Meira neyvt er týðningurin av figgjarpolitiskum haldføri hesin:

Eitt *positivt figgjarpolitiskt haldføri* merkir, at við óbroyttum regluverki kunnu framtíðar almennu inntøkurnar rinda fyri framtíðar almennu útreiðslurnar. Eitt *negativt figgjarpolitiskt haldføri* merkir hinvegin, at við óbroyttum regluverki megna framtíðar almennu inntøkurnar ikki at rinda fyri framtíðar almennu útreiðslurnar.

Eisini kann talan verða um “yvir-haldføri” (sera positivt haldføri), við tað at framtíðar almennu inntøkurnar við óbroyttum regluverki eru *nógv størri* enn framtíðar almennu útreiðslurnar.

Støðurnar við positivum yvir-haldføri ella við stórum negativum haldføri kunnu báðar krevja byrjandi búskaparpolitiskar tillagingar við atlit til langa siktið í búskapargongdini.

¹⁹ Talrað ella tal har sær verður burtur frá stuttsiktaðum ávirkanum (serliga frá konjunkturum) – roynd at eyðmerkja langa siktið í búskapargondini (ella trendini).

²⁰ Tvs. at demografisku broytingarnar taka við sær útreiðsluvøkstur fyri summar aldursbólkar og møguliga inntøkuvøkstur fyri aðrar. Teir eldru aldursbólkar eru til dømis teir mest røktarkrevjandi, og vaksa teir í tali ella lutfalli, draga teir „automatiskt“ við sær vøkstur í almennum útreiðslunum.

²¹ Jesper Jespersen (2019) Budgetloven: strukturel budgetbalance, finanspolitisk holdbarhed og asymmetrisk udgiftsloft
<https://altandetlige.dk/blog/jesperjespersen>

Ein meira neyv skilmarking av útroknaða haldførinum er henda: ein búskaparpolitikkur við givnum regluverki um skattainntøkur, almenna nýtslu, íløgu og inntøkuflytingar er akkurát haldførur, tá ið nútíðarvirðið av framtíðar almennu útreiðslunum svarar til nútíðarvirðið av framtíðar almennu inntøkunum (soleiðis at nettoskuld hins almenna verður óbroytt).

Fíggarpolitiska haldførið hjá einum almennum geira verður roknað út og mált við einum haldføris-tali ella haldføris-indikator. Haldføris-indikatorurinn samanfatar við einum %-tali útroknaðu fíggarpolitisku haldføris-góðskuna hjá almenna geiranum. Negativt %-virði merkir ringt haldføri, og positivt %-virði merkir gott haldføri.

Virðið á haldføris-indikatorinum í prosent vísir, hvussu stór langtíðar-fíggarpolitisk tillaging í prosent av BTÚ skal til, fyri at nettoskuld almenna geirans skal verða óbroytt.

Haldføris-indikatorurinn var í 2015-kanningini útroknaður til -5%. Hetta merkti, at 5% av táverandi BTÚ (uml. 750 mió.kr.) táttaðu í árliga, um framtíðar almennu inntøkurnar skuldu røkka til framtíðar almennu útreiðslurnar.

Demografiski drátturinn er tann samfelagstátturinn, sum gjøgnum alt framrokningar-tíðarskeiðið mest eyðsýnt ávirkar fíggarpolitiska haldførið.

Fíggarpolitiska haldførið, sum so, verður tó ikki viðgjørt meira í hesi frágreiðing, men fer vónandi at verða viðgjørt og endurroknað í eini komandi frágreiðing frá Búskaparráðnum.

Serevnið ella temaið í hesi frágreiðing Búskaparráðsins á heysti 2019 eru demografisku broytingarnar, ið vit standa yvir fyri – demografiski drátturinn – og avleiðingarnar av hesi gongd fyri almenna búskapin í komandi árum. Dentur verður serliga lagdur á at lýsa møguligar broyttar fortreytir, ið møguliga ella møguliga ikki, kunnu liggja til grund fyri eina meira ella minni vissari demografiskari gongd í komandi árum.

II 2 Stokastiskar fólkatalsframrokningar

Viðgerðin av hesum evni byggir m.a. á eina fólkatalsframrokning fram til ár 2058, sum Hagstovan hevur gjørt í 2019 fyri m.a. Búskaparráðið. Viðgerðin byggir eisini á eina fólkatalsframrokning fram til ár 2054, sum Hagstovan gjørði fyri Búskaparráðið í 2014-15.

Tær fólkatalsframskrivingar, sum Hagstovan ger fyri Búskaparráðið, eru stokastiskar.

Stokastiskar fólkatalsframrokningar innibera, at allar tær estimeraðu støddir, ið dúvað verður á í framskrivingunum (aldurstreytaðir deyða- og føðitittleikar og flytingar), byggja á søgulig dátú (herundir nýggjastu søguligu dátú) og tendensir grundaðar á hesi dátú.

Stokastiskar fólkatalsframrokningar innibera, at allar estimeraðar støddir eru endogenar (hava sín uppruna innanífrá í roknimyndlinum) og ikki exogenar (hava sín uppruna uttan fyri roknimyndil). Hetta merkir, at tað ikki ber til (exogent) at áseta egnar støddir fyri t.d. flytingum; vit noyðast, at brúka tær støddir, sum roknimyndilin (endogent) estimerar fyri okkum saman við eini uppgivnari óvissu.

Vit kunnu tí siga, at subjektivt ásettar fortreytir *ikki* verða nýttar í slíkum framrokningum. Fortreytirnar kunnu hinvegin sigast at byggja á objektivitet²². Ein óvissa er sjálvsagt tengd at øllum fortreytum, ið eisini eru undir støðugari broyting - data broyrtist hvørja ferð eitt ár av dátum legst afturat.

Yvirskipað taka útrokningarnar útgangstøði í hesum samanhangi fyri hvørt árið:

Fólkatál primo - mortalitet + fertilitet + nettotilflyting = fólkatál ultimo.

Tað er meting Búskaparráðsins, at stokastisku framrokningarnar eru eitt framstig – m.a. tí óvissurnar verða avmarkaðar og sjónligari. Samstundis mugu vit viðurkenna, at **fólkaflytingarnar eru veika**

²² Ongin kann tó vera 100% objektiv/ur.

punktið í hesum framskrivingum sum forsøgn. Skulu framskrivingarnar verða meira beintrakandi, er neyðugt við myndlanýtslu og betri forstálsi fyri tí, sum "drívur" fólkaflýtingarnar. Skiftandi konjunkturur og støðan viðvíkjandi tøkum ella ikki tøkum arbeiðsplássum eru viðurkend sum "drívarar" fyri fólkaflýtingar. Onnur viðurskifti kunnu eisini spæla inn - høg føðitøl og stórir árgangir onkur ár kunnu verða atvoldin til størri arbeiðsloysi onnur ár, tá lágkonjunkturur raka. Viðurskifti á arbeiðsmarknaðinum kunnu eisini ávirka, herundir vinnutítleiki, kynsbýtið og leikluturin hjá kvinnum, og støddin á arbeiðsvirkinum, og konsolideringin av vinnufyrirøkum og tí almenna geiranum.

Mynd I 8 bendir á, at búskapargongdin hevur avgerandi týdning fyri til- og fráflýting millum Føroyar og útland. Búskaparráðið er av teirri fatan, at tað hevur alstóran týdning at slóða fyri produktivitetsvøkstri, sum gevur hægri livistøði, ið minkar um fráflýtingina og veksur um tilflýtingina. Hetta hevði í sjálvum sær bót um fíggjarliga haldfærið.

II 3 Spurningar viðvíkjandi fortreytum í fólkatalsframrokingum

Tá Búskaparráðið í 2014-15 gjørdi fyrstu útrokningina av fíggjarpolitiska haldfæri almenna geirans í Føroyum, var estimerað ein miðal árlig nettofráflýting í framrokingar-tíðarskeiðinum 2016-54 upp á umleið 200 fólk. Hetta estimat bygdi á søgulig dátu aftur til 1985, ið inniber, at stóru fráflýtingarnar í fimti- og sekstiárunum ikki vórðu innroknaðar. Hetta síðstnevnda hevur kanska gjørt estimatið í so bjartskygd.

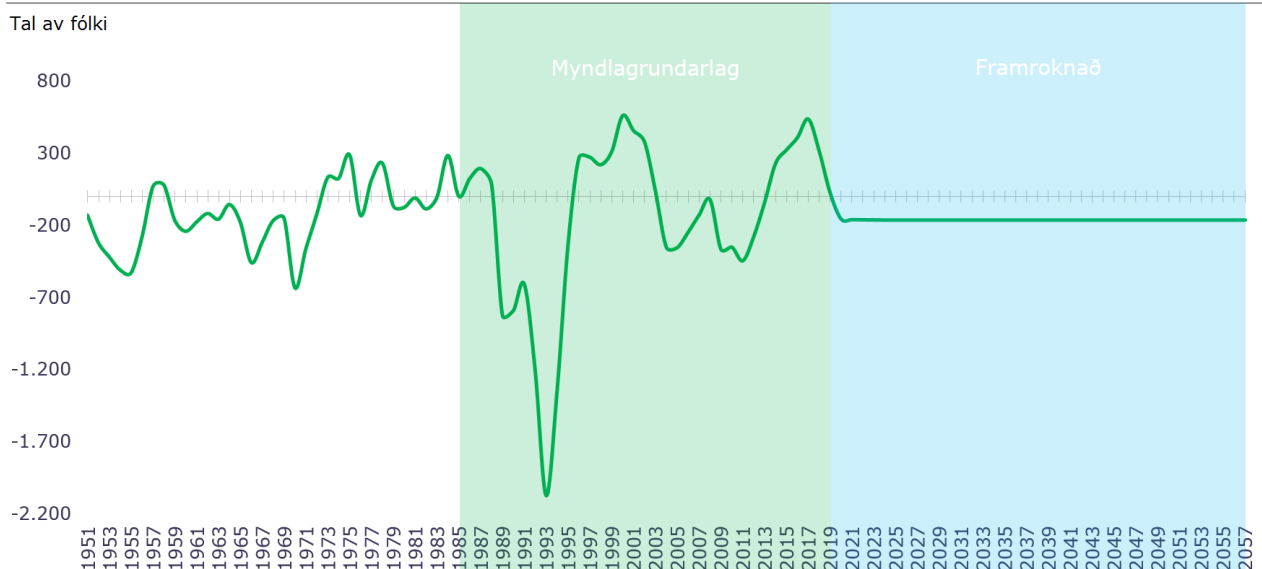
Tá Búskaparráðið í 2019 fekk gjørt eina nýggja fólkatalsframroking fyri 2019-57, var estimatið av miðal árligu nettofráflýting í framrokingartíðarskeiðinum umleið 162 fólk. Eins og fyrra estimatið bygdi hetta estimat á søgulig dátu aftur til 1985; stóru fráflýtingarnar í fimti- og sekstiárunum vóru sostatt ikki innroknaðar.

Hesin trendur²³ fyri nettoflytingar í framrokningsartíðarskeiðinum er - sum fortreyt - funnin við at nýta objektivu reglurnar fyri eini stokastiskari fólkatalsframroking.

Sí mynd mynd II 1, ið vísir faktisk og framroknaði dátu fyri nettoflyting fyri eitt 100 ára tíðarskeið. Dátu um flytingar frá 1951-1984 í mynd II 1 eru bert brúkt sum validering eftir, at framroking er gjørd.

Nettotilflyting, 1951-2057

Mynd II 1

Viðm.: Árin 1951-2018 eru faktisk tøl, meðan árin 2019-57 eru framroknaði.

Kelda: Hagstova Føroya

²³ Tað er torgreitt at gera framroknigar, ið endurgeva konjunkturlíknadi sveiggj. Fortreytirnar snúgva seg tí um at rokna út trendin yvir framskrivingar tíðarskeiðið. Tá tað snýr seg um faktisk tøl inniheldur tíðarskeiðin sjálvsagt sveiggj upp um og niður um trendin.

Onkur kundi mótmælt nýtsluni av hesum "stokastisku" fortreytum við tí grundgeving, at ein ovurstór nettotilflyting hevur verið seinastu 5 árin, og at eitt slíkt umskifti frá stórari nettotilflyting til stóra nettofráflyting má vera minni sannlíkt. Stóra nettotilflytignin seinastu fimm árin er við í stokastisku framrokningini.

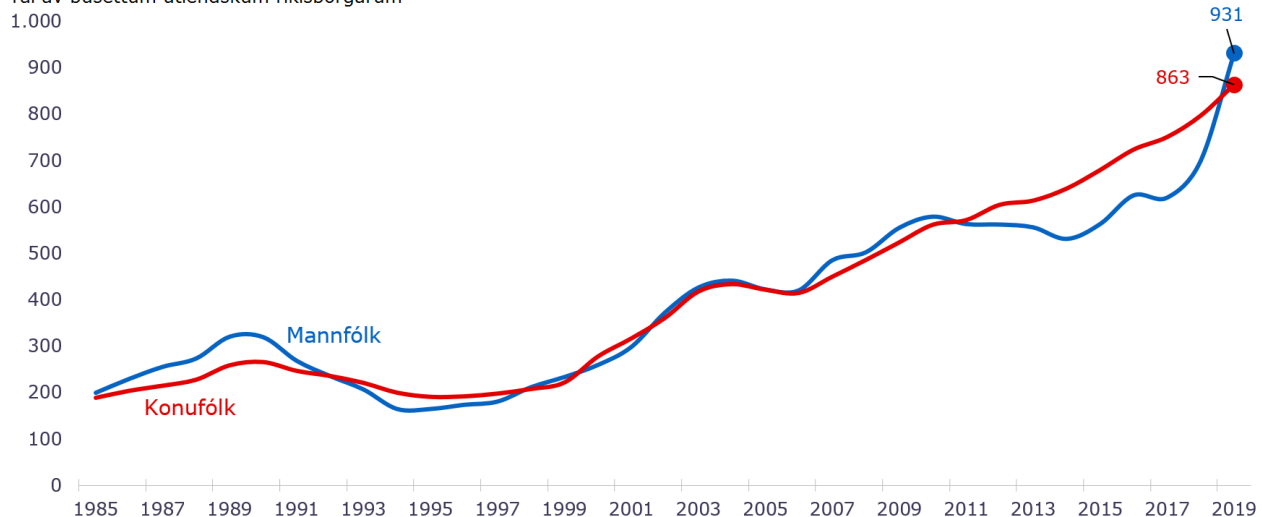
Verða søguligu tøluni lögð til grund, kemur tað øvugta av hesum undan kavi: nevnliga at aftan á tíðarskeið við (stórari) nettotilflyting koma tíðarskeið við (stórari) nettofráflyting, og øvugt. Mint kann kann eisini vera á, at stóra nettofráflytingin í fimti- og seksti árunum ikki er innroknað sum roknifortreyt. Vit eru eisini forðað í at áseta okkara egna (eksogena) variablul fyri flytingar; hetta gevur myndilin ikki móguleika fyri.

Stóra tilflytingin av útlenskum ríkisborgarum til Føroya seinastu árin sýnist at umboða eitt nýtt fyrbrigdi í føroyskari demografi.

Útlenskir ríkisborgarar 1. jan. 1985 til 2019

Mynd II 2

Tal av búsettum útlenskum ríkisborgarum

Kelda: Hagstova Føroya

Sum víst í mynd II 2 er talið av búsettum útlenskum ríkisborgarum vaksið við umleið 1300 fólkom frá seinnu helvt av nítiárunum og fram til 1.1.2019. Síðan 2015 hevur vøxsturin í talinum av tilfluttum útlenskum ríkisborgarum verið serstakliga stórur. Síðan 2018 hevur vøxsturin í tilflytarum verið serstakliga stórur fyri mannfólk, sí mynd II 2, millum annað vegna øktum eftirspurningi eftir arbeiðsmegi innan byggivinnuna.

Hesin vøxstur kann, tá konjunkturarnir venda, geva grund fyri einum seinni vøkstri í nettofráflyting, og eisini eini seinni tilsvarandi normalisering av ovurhonds stóra eftirspurninginum eftir bústøðum í miðstaðarøkinum. Útlensku handverkararnir skulu eisini hava eitt stað at búgva, meðan teir eru her.

Roknast kann við, at talan her serliga er um útlenskar ríkisborgarar, sum arbeiða í byggivinnu og í fiskavirking, og annars í størvum, har trot er á føroyskari arbeiðsmegi. Tá búskaparlíga virksemið fyrr ella seinni fer at minka, verður størri fráflyting tískil í væntu millum hesi fólk.

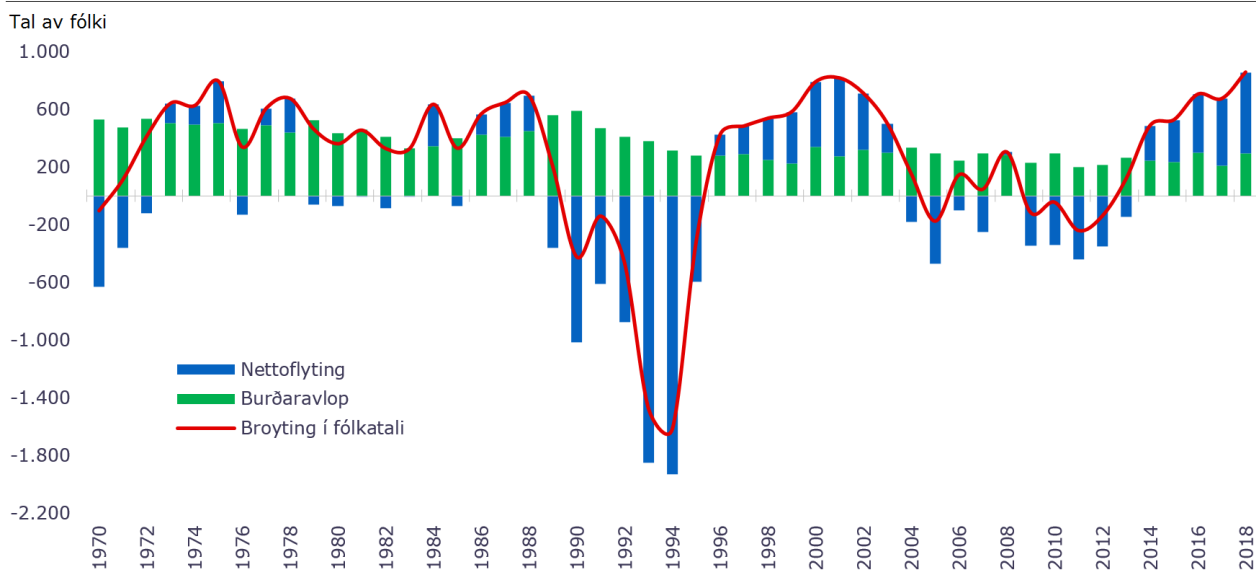
Mynd II 2 avdúkar eitt annað serfyrbrigdi í føroysku búskapargongdini, nevnliga at talið fyri herbúgvandi útlenskar ríkisborgarar rættuliga neyvt endurspeglar konunkturgongdina í Føroyum síðan 1985²⁴.

²⁴ Sjí fylgiskjal 3 á síðu 57 í Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2019. Har verður víst á, at hagtøluni yvir ferðafólk loftvegis millum Føroyar og útlond frá 1981 til 2017 eisini sýnast at umboða ein brúkiligan konjunkturindikator fyri Føroyar.

Fyri betri at grundgeva fyri niðurstøðum um møguliga samanhangin millum konjunkturgongdir (búskaparvøkstur) og demografiskar nettoflytingar, er í fylgiskjali 1 ein neyvari lýsing og greining gjørd av tilflytingum og fráflytingum hjá útlenskum ríkisborgarum í Føroyum.

Árlig fólkatalsbroyting, burðaravlop og nettotilflyting, 1970-2018

Mynd II 3

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd II 3 fyri árinum 1970-2018 vísir árligu fólkatalsbroytingina, og hvussu hendan fólkatalsbroyting verður forklárað við árliga burðaravlopinum (tal av føddum minus tal av deyðum) og árligu nettotilflytingini.

Við undantaki av árunum 1986-1993 hevir árliga burðaravlopð verið fallandi, tó í seinastuni hevir tað verið meira støðugt. Nettotilflytingin hevir verið sera sveiggjandi, og kann í størri mun enn burðaravlopið forklára fólkatalsbroytingina.

Fyri eitt lítið land sum Føroyar, er nettotilflytingin í prosent av fólkatálinum natúrliga størri enn í einum stórum landi – teir ymsu flytiavstandirnir til landamørk (útlond) mugu í minna landinum ætlast at vera styttri enn í størri landinum. Hetta gevur hagfrøðingum í lítla landinum meira avbjóðingar, tá ein fólkatalsframrokning skal gerast.

Avgerandi fortreytirnar undir eini fólkatalsframrokning snúgva seg um hesi (endogenu) estimat:

- (1) aldurstreytaðar nettotilflytingar,
- (2) aldurstreytaðar deyðatíttleikar og
- (3) aldurstreytaðar føðitíttleikar.

Gongdin í talinum av deyðum fer at verða ávirkað av (1) av longingini í lívsævinum og (2) av talinum av núlivandi fólki, sum í komandi árum fara at gerast partur av eldru ættarliðinum.

Vøksturin í miðal lívsævinum seinastu 50 árinum við aldurin 0, 15, 50 og 65 ár

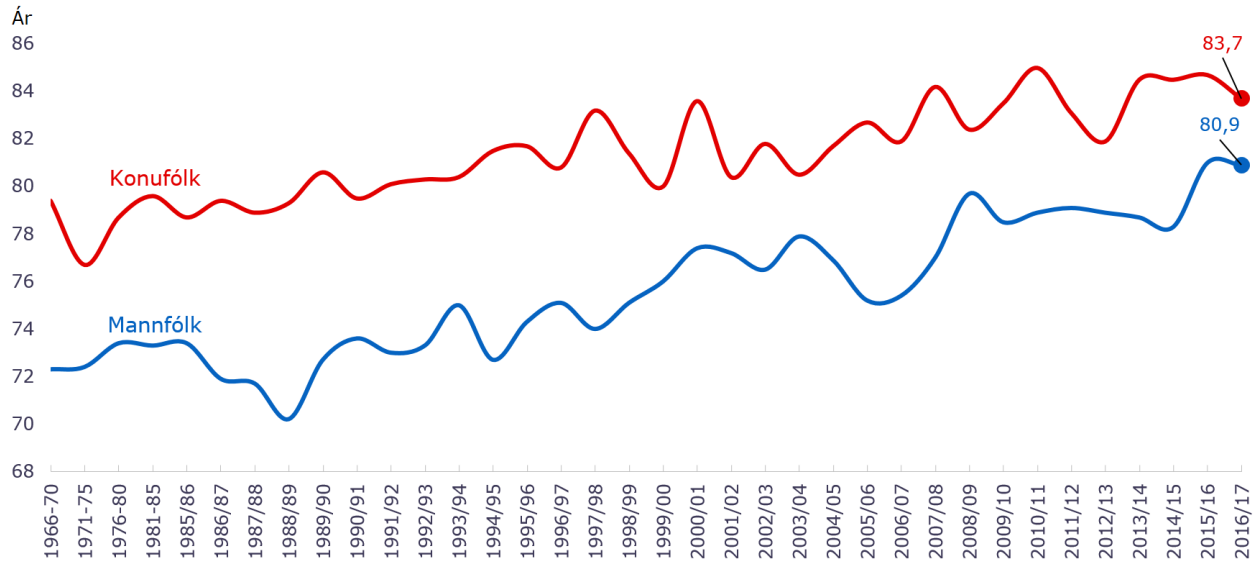
Talva II 1

Vøkstur í árum frá og til	0 ára gomul		15 ára gomul		50 ára gomul		65 ára gomul	
	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur
1966-70 til 1989/90	0,4	1,2	-0,1	4,6	0,2	4,2	0,5	3,3
1989/90 til 1999/00	3,3	-0,6	1,8	-1	1,7	-0,6	1,2	0,4
1999/00 til 2008/09	3,7	2,4	4,0	1,7	3,3	1,7	2,4	1,1
2008/09 til 2016/17	1,2	1,3	0,9	1,1	0,2	0,6	0,1	0,8
1966-70 til 2016/17	8,6	4,3	6,6	6,4	5,4	5,9	4,2	5,6

Kelda: Hagstova Føroya

Miðal lívsævi fyri nýfðingar, 1966-70 til 2016/17

Mynd II 4

Kelda: Hagstova Føroya

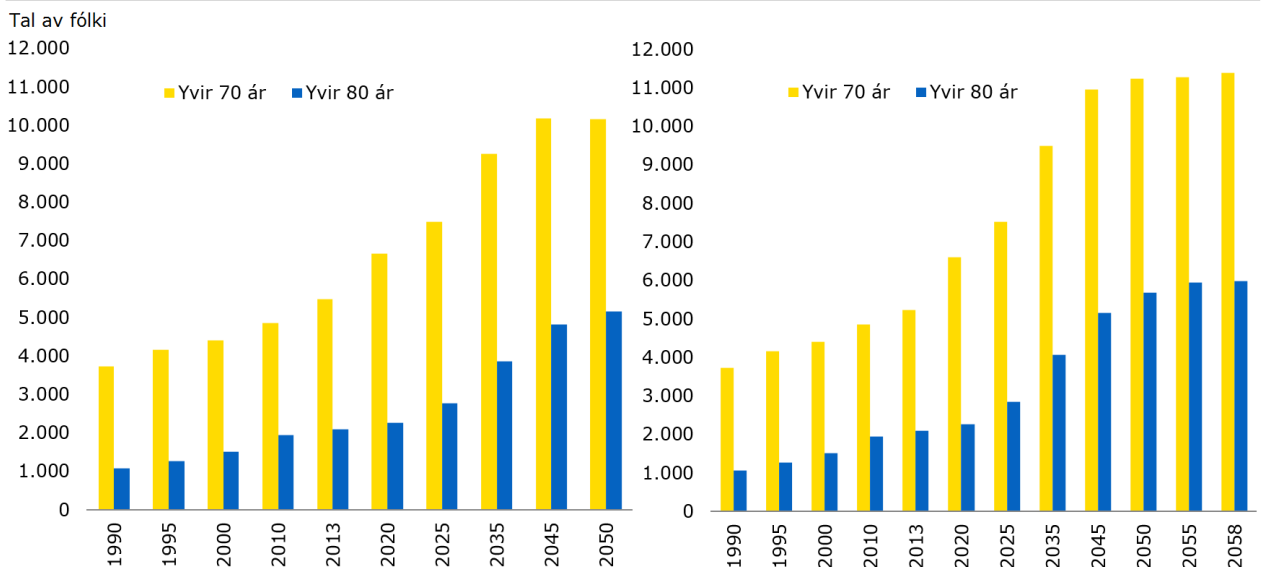
- (1) Søgulig dátú um gongdina í longdini av miðal lívsævuni fyri menn og kvinnur er víst í talvu II 1 og í mynd II 4. Í sambandi við fólkatalssframskráningar kann roknað við at henda longing av lívsævuni fer at halda áfram í framskráningartíðarskeiðinum. Henda longing av miðal lívsævuni kann væntast av vaksa um útboðið av arbeiðsmegi, og at skapa eitt trýst til frama fyri hækking av pensiónsaldrinum.
- (2) Viðvíkjandi talinum av eldri fólki í komandi árum (fólki yvir 70 og yvir 80 ár) er vissan stór og óvissan tilsvarandi lítil. Hetta eru fólk, sum longu eru í búfjöldini, og sum ikki flyta so nógv sum yngru ættarliðini. Talið av fólki, sum kemur upp í eldru aldursbólkar, fer at vaksa stórliga, sí mynd II 5A og II 5B. Hetta vaksandi tal av eldri fólki fer í stóran mun at vaksa um pensiónsútreiðslur og heilsu- og eldrarøktarútreiðslur almenna geirans.

Mynd II 5A er frá eini eldri fólkatalssframskráning í 2015, meðan mynd II 5B er frá eini nýggjari fólkatalssframskráning gjørd í 2019.

Framskráning 2015

Mynd II 5A Framskráning 2019

Mynd II 5B

Kelda: Hagstova Føroya

Ein samanbering av hesum báðum myndunum vísir, at ein størri vøkstur sambært 2019-framskráningina verður í talinum av yvir 70 ára gomlum og yvir 80 ára gomlum, enn roknað var við í 2015. Ein orsök

kann móguliga verða ein undirmeting í 2015 av framhaldandi vøkstrinum í miðal lívsævini. Ein onnur orsök kann vera, at framrokningarnar verða ávirkaðar av teimum nógvu fólkunum í arbeiðsførum aldri (ca. 30-40 ár), sum tey seinastu árinu eru flutt til landið.

Mynd II 5A og mynd II 5B geva annars báðar eina greiða ábending um komandi vøxsturin í stóddini av forsyrgjaraskylduni móttvegis eldra ættarliðinum - teimum yvir 80 ár og teimum yvir 70 ár.

Við at hyggja at mynd II 5B síggja vit, at skal sama støðið haldast í heilsuverkinum og eldrarøktarverkinum um 25-30 ár sum í dag, so krevur hetta - alt annað líka - eina tvífolding av kapasitetinum á sjúkrahúsum, røktarheimum og heimahjálpinu.

Ein slík tvífolding fer at kosta ovurhonds upphæddir í íløgum og eisini í samsvarandi rakstrar-útreiðsluvøkstri fram til 2055-2058. Hetta fer neyvan at bera til - sjálvt um ikki "alt annað verður líka" til ta tíð. Vit síggja eisini av mynd II 5B, at hesin vøxsturin fer at taka dik á seg í 2020, og at hann heldur áfram næstu 25-30 árinu.

Nógv bendir tískil á, at neyðugt verður at hugsa "uttanfyrir boksina", tá loysnir skulu finnast á hesum avbjóðingum, og hetta krevur dirvi. Tað er hetta, sum m.a. Fólkaheilsuráðið roynir at gera, sí tekstkassa 7. Búskaparráðið tekur undir við hesum í tekstkassa 8 givnu tilmælum Fólkaheilsuráðsins.

Longingin av miðal lívsævini - at fólk í miðal koma at liva longri - merkir at deyðatíðspunktið hjá teimum eldru verður útsett. Hetta veksur um fólkatálið í eldru aldursbólum, og hetta gevur tí almenna størri útreiðslur til pensiónir.

Leinging av lívsævini stavar í høvuðsheitum frá eini "heilsubetri elding". Heilsubetri elding merkir, at ein størri partur av teimum eldru liva og eta sunnari nú enn fyrr, at tey klára seg longri uttan hjálp frá tí almenna, og at meira verður avrikað í samband við fyrirbygging av ellisbrekum. Heilsubetri elding kann tískil partvíst móttvirka tí vøkstri í heilsu- og eldrarøktarútreiðslum almenna geirans, sum ein elding av búfjöldini annars vildi borið við sær. Hinvegin verða við óbroyttum pensiónsaldri pensiónsútreiðslur almenna geirans vaksandi.

Fyri at taka samanum kunnu vit siga at stóra og vaksandi talið av eldri fólki umboðar eina **elding** av búfjöldini, meðan vøxsturin í miðal lívsævini (vegna heilsubetri elding) á sín vís umboðar eitt slag av **ynging** í búfjöldini. Hetta seinasta tekur fyri ein part broddin av tyngdini av forsyrgjaraskylduni, men bert fyri ein part. Sí tekstkassa 7.

Tekstkassi 7: Demografiskt og ikki-demografiskt grundaður útreiðsluvøxstur og sløg av eldraútreiðslum

Bert ein partur av vøkstrinum í almennu útreiðslunum á heilsu- og eldrarøktarøkinum stava frá demografiskum broytingum. Við hækkandi vælstandi er heilsu- og eldrarøktarverkið útreiðsluliga yvir eitt longri áramál prosentvís vaksið meira enn BTÚ ella inntøkan. Tær vaksandi útreiðslurnar á hesum økinum avspegla raðfestingarnar í politisku skipanini og í veljarafjöldini - nevnliga at búfjöldin í landinum raðfestir høgt eina góða heilsu- og eldrarøktarskipan, samstundis sum ein slík gerst meira lættvunnin, tá vælstandurin veksur. Søguliga hevur tískil ein stórur partur av útreiðsluvøkstrinum á hesum økinum verið ikki-demografiskt grundaður.²⁵

Spurningurin er, um vit nú standa við eitt vegamót, har onki pláss verður fyri ikki-demografiskt grundaðum útreiðsluvøkstri, og har stóra avbjóðingin verður at klára at halda tørn hvat viðvíkur fyrisetnum málum, so hvørt sum eldraárgangirnir vaksa í tali²⁶.

Tað er eisini ein spurningur, um hitt almenna kann gera ein virknan innsats til tess at styðja upp undir heilsubetri elding og sjúkufyrirbygging, og harvið sum hjáárin lætta um trýstið um á heilsu- og røktarverk. Slík fyrirbyggingartiltøk kosta, og tað tekur tíð, áðrenn mógulig úrslit vísa seg. Búskaparráðið mælir politisku skipanini til at fylgja tí, sum Fólkaheilsuráðið mælir til í hesum sambandi. Sí tekstkassa 8.

²⁵ De økonomiske råd (2009) Kapitel II Sundhedsudgifter og Finansiering, pp 167-303

²⁶ Hansen, Marianne Frank og L. H. Pedersen (2010) Sundhedsudgifter og finanspolitisk holdbarhed. Nationaløkonomisk Tidsskrift 148 (2010): 21-42

Gransking av samanhinginum millum aldur, ellisvomm og eldraútreiðslur almenna geirans benda á, at endaútreiðslurnar tá deyðatíðspunktið nærkast (3 ár áðrenn deyða), eru størstar. Í hesum sambandi verður í haldførisútrokningum mælt til at skilja ímillum (a) hesar útreiðslur ("terminalútreiðslur") og (2) aðrar útreiðslur hins almenna vegna aldurdom, sum raka hvønn einstakan²⁷.

Vit kunnu ikki útiloka, at ein tilætlaður innsatsur fyri *heilsuelding* kann gerast so munadyggur fyri nógv, at aldurstreytaðu heilsuútreiðslurnar pr. fólk pr. ár - frásæð pensiónsútreiðslur - fara at falla, samstundis sum lívsævin longist. Hetta vildi verið hámarkið fyri úrslitinum av einum tilætlaðum innsatsi fyri heilsuelding.

Ein mótsetningur til hetta kann gerast *heilsu-ring elding*, har lívsævin verður longd samstundis sum árin við ringari heilsu og høgum heilsuútreiðslum gerast fleiri²⁸. Hetta vildi verið lágmarkið fyri úrslitinum av einum tilætlaðum innsatsi fyri heilsuelding.

Aðrar sammetingar hava verið gjørdar av fólkatalsframrokningunum í 2015 og 2019 – herundir av fólkatáli og kynsbýti. Sambært fyrru fólkatalsframrokningi frá 2015 fer samlaða fólkatálið í framrokningartíðarskeiðinum at minka niður ímóti 45.000, meðan fólkatálið sambært nýggjaru fólkatalsframrokningina frá 2019 fer eitt vet upp um 53.000 í framrokningartíðarskeiðinum.

Kynsbýtið hevur í Føroyum verið avskeplað. Vit hava havt eitt rættiliga stórt kvinnuundirskot. Hetta kvinnuundirskot hevur verið sera stórt í teimum barnsburðarføru aldursbólkunum – fyri hvørjar 100-tals kvinnur millum 20 og 50 ár, hava tað verið 115-tals menn. Í seinast framroknaðu fólkatølunum fram til 2058 er ongin nevniverd broyting at síggja í hesum lutfallinum. Hetta lutfall hevur stóra ávirkan á fólkvøksturin, sí avsnittið um føðitíttleika.

II 4 Broyingar við ellistilgongd og forsorgarstødd

Mynd II 6 gevur eina lýsing av eldingini av búfjöldini, tá roknað verður við talinum av fólki undir og yvir 40 ár.

Talið av yvir 40 ára gomlum er vaksið javnt og støðugt frá umleið 16.000 í 1985 til framroknað 29.000 í 2058. Hetta er næstan ein tvífolding, ella ein vøkstur upp á 13.000. Eftir 2047 verður gongdin meira støðug og eitt vet fallandi.

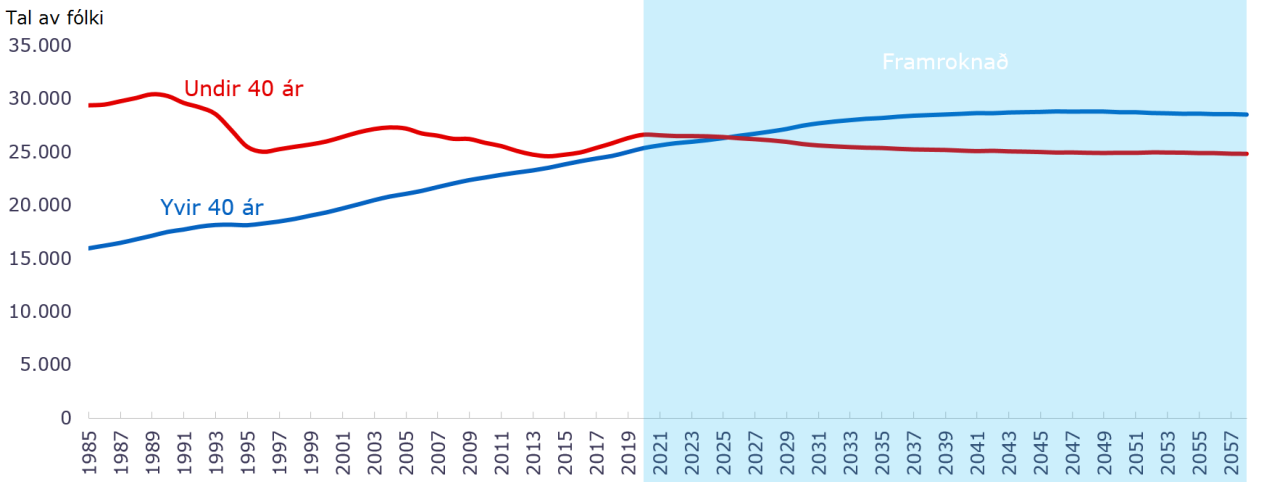
Talið av fólki undir 40 ár hevur verið meira støðugt, men fallandi frá umleið 30.000 í 1985 til 25.000 í 2058. Talrøðin fyri tey undir 40 ár hevur verið nógv meira sveiggjandi, m.a. vegna størri flytítíttleika í hesum aldursbólki.

²⁷ Arnberg Søren og Thomas Bue Bjørner (2010) Sundhedsudgifter og levetid. Nationaløkonomisk Tidsskrift 148 (2010): 43-66

²⁸ De økonomiske råd, op.cit., p. 180

Eldingin av búfjaldini, 1985-2058

Mynd II 6

Viðm.: Árin frá 2020 og fram eru framroknaði tøl.

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd II 6 vísir sostatt, at vit sum samfelag leingi hava verið í eini eldingartilgongd. Mynd II 6 vísir eisini, at vit framhaldandi eru í hesi tilgongd og væntandi framvegis fara at verða í hesi tilgongd fram til umleið 2047.

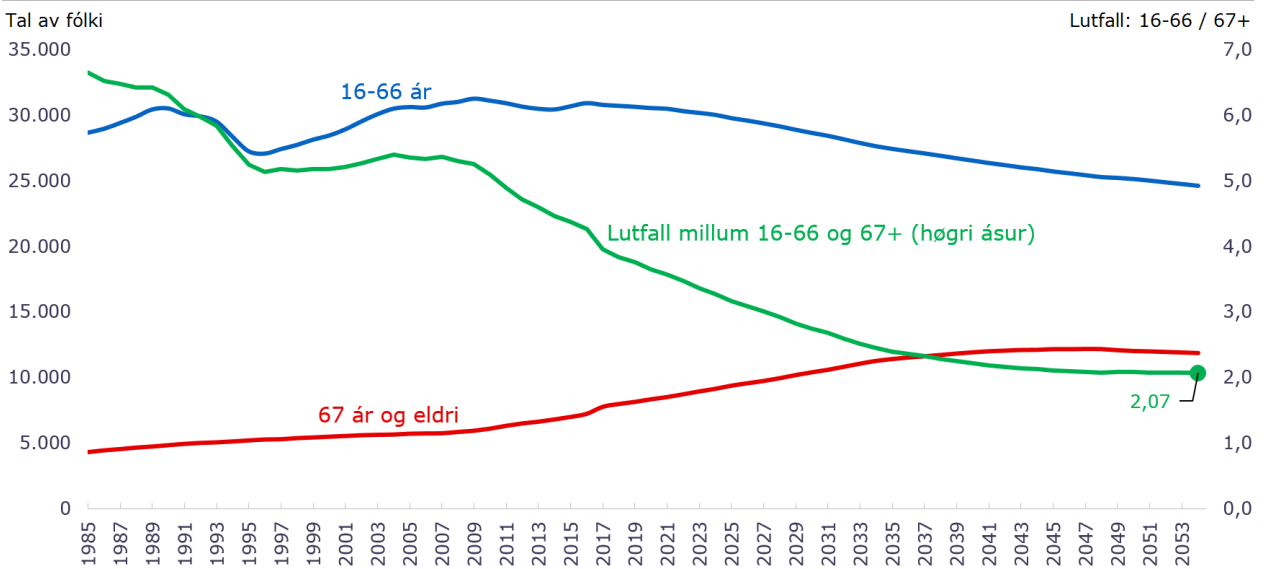
Henda gongd kann ikki annað enn bera broytingar við sær í forsyrgjaraskyldum unga ættarliðsins móttvegis eldru ættarliðunum. Mynd II 7A og mynd II 7B vísa gongdina í hesi forsyrgjarastødd síðan 1985.

Mynd II 7A vísir úrslitið av eini fólkatalsframrokning í 2015 fram til árið 2054, meðan Mynd II 7B vísir úrslitið av eini fólkatalsframrokning í 2019 fram til árið 2058. Besta fólkatalsframrokningin er altíð tann seinasta – í hesum føri tann frá 2019 (mynd II 7B).

Mynd II 7B vísir, at talið av 16-66 ára gomlum fer at minka í framrokningar-tíðarskeiðinum, men at tað ikki fer at minka so nógv sum framroknað var í 2015-framrokningini.

Fólkatal og demografiska forsyrgjarastøddin, 1985-2054

Mynd II 7A

Viðm.: Árin 1985-2016 eru uppgjörd tøl, meðan 2017-54 eru frá eini fyrru fólkatalsframskriving Hagstovunnar.

Kelda: Hagstova Føroya

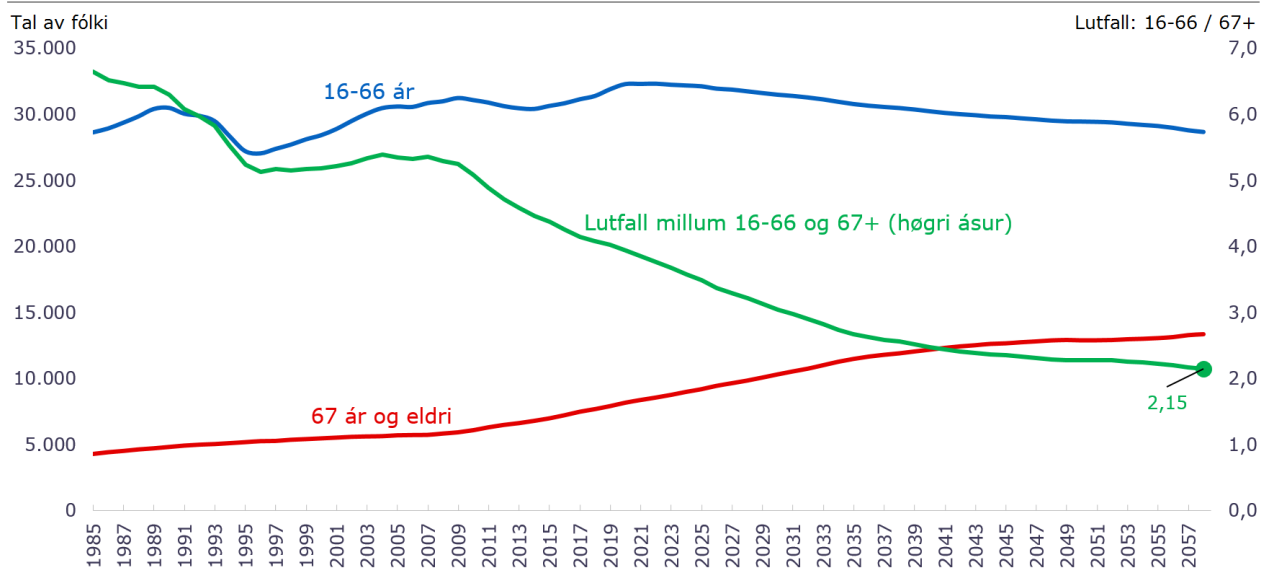
Tað áhugaverda er gongdin í lutfallinum millum 16-66 ára gomlu og tey yvir 67-ára gomlu.

Í 2015-framrokningini var hetta lutfall 2,07 í árinum 2054, meðan lutfallið í 2019-framrokningini var vaksið til 2,15 í árinum 2058.

Í løtuni (í árinum 2019) er hetta sama lutfallið 3,76 sambært 2015-framrokningina og 4,03 sambært 2019-framrokningina.

Fólkatal og demografiska forsyrgjarastøddin, 1985-2058

Mynd II 7B

Viðm.: Árin 1985-2018 eru uppgjörd tøl, meðan 2019-58 eru frá seinni fólkatalsskriving Hagstovunnar.

Kelda: Hagstova Føroya

Hetta merkir, at vit ídag eru næstan tvífalt so nógv í arbeiðsførum aldri til at forsyrgja hvønn eldri, sammett við roknaðu komandi støðuna í árinum 2058. Altso umleið helmingurin av arbeiðsførum eftir til at gjalda fyri eldraútreiðslurnar (gjøgnum skattin).

Samfelagsligu, búskaparligu og fíggjarligu árinini av minkingini í hesum lutfalli verða sjálvsagt stór fyri búfjaldina í 2054.

Tað sær út at vera hent nógv viðvíkjandi føroysku demografiini síðan 2015, men sumt av hesum er ringt at greina vegna stóru tilflytingina av útlenskum ríkisborgarum og útlenskum handverkarum. Hóast hetta, er ringt at síggja nakran stórvegis bata í tølunum. Talan er framvegis um eina ovurhonds stóra forsyrgjaraskyldu hjá tí yngra ættarliðunum móttvegis tí eldra ættarliðinum, og her sæst ongin nevniverdigur bati enn.

Vánaligt haldføri veksur sjálvsagt um skuld almenna geirans, ella minkar um ogn almenna geirans, og ávirkar sjálvsagt við hesum kredittvirði landsins og kommunanna. Havast má eisini í huga at eitt er peningaligi fíggjarspurningurin, nakað annað eru realstøddir so sum tøk arbeiðsmegi.

Fráflytingin er sjálvsagt ein stórir meinbogi – at vit gjøgnum fráflyting missa “forsyrgjararnar”. Fráflytingin er stórliga ávirkað av konjunkturinum, men eisini av strukturellum viðurskiftum í búskapinum.

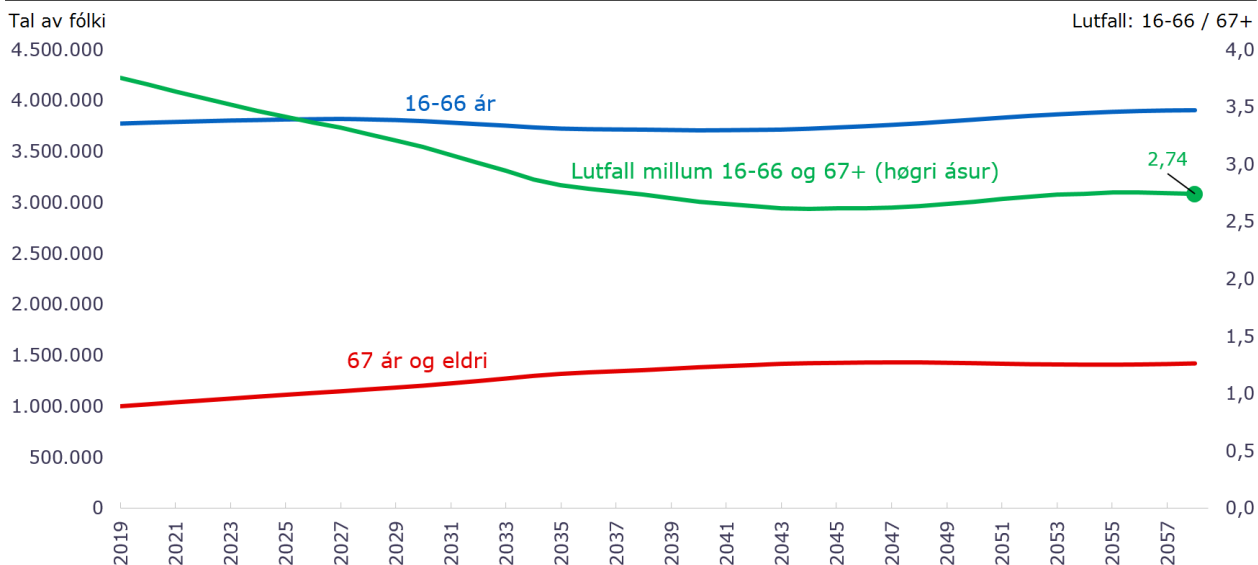
II 5 Sammetingar við útland

Spurt kann vera, hvussu stór ella lítil hendan útroknaða forsyrgjarastødd Føroya er, tá sammett verður við onnur lond. Á mynd II 7C er ein sammeting gjørd við Danmark (seinasta fólkatalsskriving).

Vit síggja á mynd II 7C, samanbórið við mynd II 7B, at danska lutfallið millum 16-66 ára gomul og yvir 67 ára gomul øll árin er nakað størri enn samsvarandi føroyska lutfallið øll árin.

Danska fólkatálið og demografiska forsyrgjarastøddin, 2019-2058

Mynd II 7C

Kelda: Danmarks Statistik

Meðan danska framrokningin í mynd II 7C vísir ein lítlan vøkstur í talinum av 16-66 ára gomlum, vísir tilsvandi føroyska framrokningin í mynd II 7B eitt framtíðar fall í talinum av 16-66 ára gomlum.

Danska lutfallið millum 16-66 ára gomul og og 67 ára gomul vísir eina minking frá 2019 til 2043, men er 2,62 í 2043, ið er lágmarkið²⁹. Eftir 2043 veksur lutfallið spakuliga, og er 2,74 í 2058.

Sjálvsagt mugu allar fólkatalsframrokningar nýtast við nógvum fyrvirvingum. Sammetingar av hesum framrokningum leiða tó til ta bráðfeingis niðurstøðu, at tað serliga er viðvíkjandi teimum arbeiðsføru aldursbólkunum – tvs. “forsyrgjarunum” millum 16-66 ár - at Føroyar hava eina stóra avbjóðing (ella eitt tungt tak at taka) í eini komandi útinnan av forsyrgjaraskylduni mótvægis eldra ættarliðinum.

Avrunda vit lutfalstøluni til heiltøl (og gera harvið nakað nógv av), kunnu vit siga, at meðan danir fara hava næstan trý fólk at forsyrgja hvørjum eldri borgara, fara Føroyar at hava gott og væl tvey fólk at forsyrgja hvørjum eldri borgara.

Viðvíkjandi “teimum forsyrgdu” - í hesum føri eldru aldursbólkunum - er støðan í Føroyum ikki ólík støðuni í grannalondunum, sí mynd II 8, ið vísir framroknaða og vaksandi prosentpartin av 70 ára gomlum og eldri í úrvaldum londum.

Sakin í einum nøturhylki er tann, at vegna stórar nettofráflytingar úr Føroyum til útlond í undanfarnum áratíggjum, trýtur okkum fólk í arbeiðsførum aldri - sjálvsagt við tilhoyrandi lønsomum arbeiðsplássum - til fíggjarliga at halda uppi almenna geiranum. Tá ið demografiski drátturin av álvara fer at gera um seg á almennu útreiðslusíðuni, fer hetta trot fara gerast meira eyðsýnt.

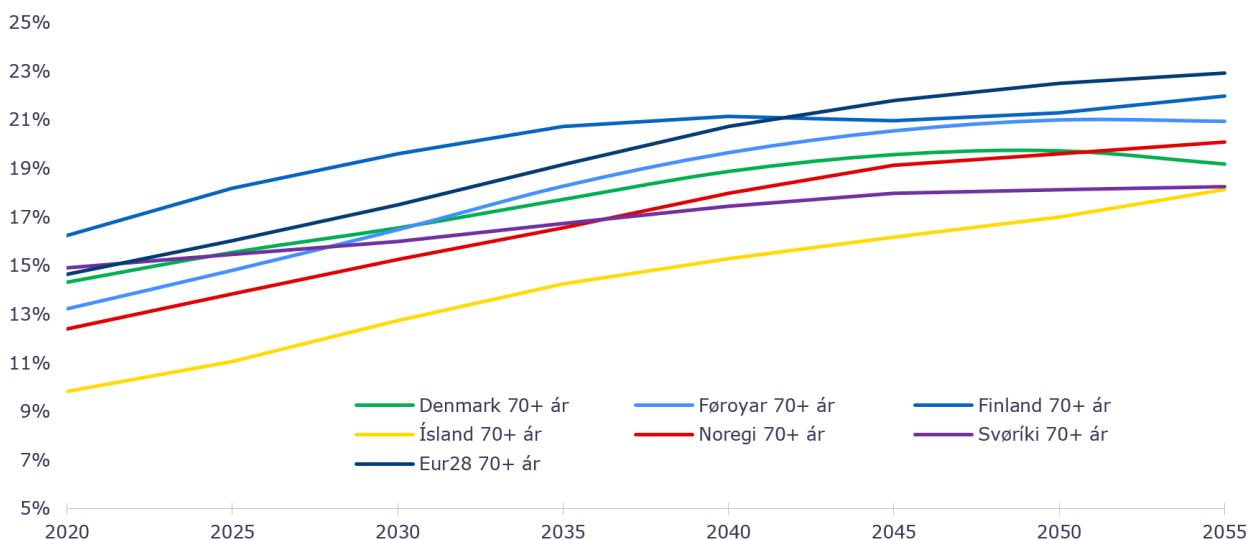
Ikki tí, heildarveitingin úr Danmark er ein tigandi framsøgn um hetta sama trot. Við tí kravi, vit hava til almenna geiran, hevur føroyskt vinnulív (føroyskir skattgjaldarar) ikki megnað at útvega fíggjngina. Við heildarveiting hava danskir skattgjaldarar verið noyddir at koma við restfíggjngini.

Hvørji hesi trótandi “tilhoyrandi lønsomu arbeiðsplássini” skuldu verið, kann sjálvsagt ikki vera annað enn ein dreymaspurningur. Hetta trot er eisini minni eyðsýnt í eini tíð sum nú, við ovurstórum búskaparvirksemi, metstórum kapitalvinningum, troti á arbeiðsmegi í byggivinnuni, og metlágum arbeiðsloysi – og har forskattingin av pensiónum fíggjar ein stóran part av almennu útreiðslunum og kosmetist forðar halli.

²⁹ Hetta er tað ið danir hava nevnt „hængekøjen“ (í einum grafi)

Tey 70 ár og eldri sum %-partur av framroknaðum fólkatali, 2020-2055

Mynd II 8

Kelda: www.norden.org

Hendan sammeting við útlond kann leiða til ta búskaparpolitisku niðurstøðu, at kjarnutrupulleikin við demografiska dráttinum og vaksandi "forsyrgjarastøddini" í komandi árum, ikki neyðturviliga er tað vaksandi talið av "fólkum, ið skulu forsyrgjast", men heldur ein tvørrandi (trótandi) búfjöld av "forsyrgjarum" í skattainntøkuelvandi arbeiðsplássum.

Skulu fleir føroyingar í útisetu flyta aftur til Føroya fyri at gerast partur av nevndu "forsyrgjarum", er spurningurin um útvegan av førleikasamsvarandi arbeiðsplássum til teirra avgerandi.

Búskaparráðið mælir Vinnumálaráðnum til at dagføra og eftirmeta heildarætlanina um fólkaflyting og fólkavøkstur, ið gjørd var í 2013 við Eriku Hayfield sum formanni³⁰.

II 6 Heilsubetri elding og fyribyrgjandi heilsuframatiltøk

Búskaparráðið er av tí uppfatan, at ein tilætlaður innsatsur fyri heilsubetri elding og sjúkufyribyrging átti at verið royndur (1) sum eitt mál í sær sjálvum og (2) við tí tilætlaða hjáárinum at minka um aldurstreytaðu heilsu- og røktarútreiðslurnar pr. fólk pr. ár.

Vit vita frá royndum, at kostnaðurin av fyribyrging bert er ein brotspartur av viðgerðarkostnaðinum, tá skaðin er hendur. Tað kann tó taka sína tíð áðrenn heilsuligu og fíggarligu úrslitini av einum fyribyrgingarinnsatsi gerast sjónlig.

Hjáárinini av einum slíkum fyribyrgingarinsatsi kundi lætt um trýstið á heilsu- og røktarverk og harvið elvt til nakrar sparingar, og umframt hetta eisini vaksið um útboðið av skattgjaldandi arbeiðsmegi.

Talva II 2 vísir eina bólking av deyðaorsøkunum í Føroyum fyri menn og kvinnur árinum 1983-2016. Millum tær 7 deyðaorsakirnar í talvu II 2 koma hjarta- og æðrasjúkur og krabbamein nógv oftast fyrri. Fyri báðar hesar títtastu deyðaorsakirnar er fyribyrging møgulig í rættuliga stóran mun.

³⁰ Heildarætlan um fólkaflyting og fólkavøkstur, Vinnumálaráðið 2013

Sjey deydorsakir, 1983 til 2016**Talva II 2**

Deyðsorsakir	Mannfólk		Konufólk		Bæði kyn	
Ígerðarsjúkur og smittandi sjúkur	111	1%	114	1%	225	2%
Sjúkur í nervalagnum	355	3%	285	2%	640	5%
Sjúkur í andaleiðini	500	4%	493	4%	993	8%
Vanlukkur	420	3%	188	1%	608	5%
Krabbamein	1704	13%	1362	11%	3066	24%
Hjarta- og æðrasjúkur	2979	23%	2322	18%	5301	42%
Annað	977	8%	884	7%	1861	15%

Kelda: Hagstova Føroya

Búskaparráðið mælir til at heilsumyndugleikin fær eina eyka heimild og samsvarandi eyka játtan, ið loyvir heilsumyndugleikanum at gera ein størri og munadyggari fyriryrgingarinnssats. Millum heilsustarvsfólk kunnu nógvar meiningar vera um, hvørjir teir munadyggastu fyriryrgingarhættirnir eru. Mælt verður til at Fólkaheilsuráðið fær heimildina til leggja ætlanirnar um fyriryrgingarinnssatsirnar, at seta í verk hesar ætlanir, og skylduna at eftirmeta hesar. Sí tekstkassa 8.

Textkassi 8: Fólkaheilsu- og búskaparmøguleikar

Magni Mohr, ið er formaður fyri Fólkaheilsuráðið, hevur gjørt hesar metingar av fyriryrgingarmøguleikunum á heilsuøkinum og móguligu avleiðingarnar teirra fyri fíggjarbúskapin á heilsu- og ellisrøktarøkinum. Hann sigur soleiðis:

“Lívsháttarsjúkur kosta Føroyum hundradtals milliónir krónur árliga. Danskir heilsugranskarar hava gjørt meting av hvussu nógvar sjúkur og vánaligir heilsutilstandir, ið fyrst og fremst standast av livihátti, kosta danska samfelagnum.

Tá tað snýr seg um heilsuverk og almannaverk líkist føroyska samfelagð nógvar tí danska. Prevalensurin av hesum sjúkum og heilsutilstandum í Føroyum er nøkulunda samanberuligur við tilsvandi prevalens í Danmark. Tískil ber til (út frá donsku kanningunum) at meta um, hvat hesar sjúkur kosta føroyska samfelagnum”.

Magni Mohr gevur her nøkur dømi:

“Yvirvekt og fiti eru ein veksandi trupulleiki um allan heim, eisini í Føroyum. Hesar heilsustøður eru mettar at kosta føroyska samfelagnum 200 mió. kr. árliga.

Typu 2 diabetes veksur eksponitielt um allan heim. Grundað á tøl úr Danmark kostar henda sjúkan føroyska samfelagnum ímillum 300-400 mió. kr. árliga.

Sálarligar sjúkur, sum td. tunglyndi og angist, eru eftir sama leisti mettar at kosta føroyska samfelagnum 500 mió. kr. árliga.

Síðani koma hjartasjúkur, sum í stóran mun eru lívsháttarsjúkur, og fleiri krabbameinssløg og beinbroyskni, og umframt hesar fleiri neurologiskar sjúkur, sum eisini kunnu fyriryrgjast við livihátti.

Samanumtikið kostar okkara núverandi lívsháttur sannlíkt útvið 1 milliard hvørt einasta ár. Hetta eru útreiðslur, sum kunnu minkast munandi, um peningur verður settur av til at byggja eina skipaða fyriryrgingarstrategi fyri Føroyar - altso eina heildarætlan fyri alt samfelagið.

Ein stórir partur av hesum útreiðslum og móguligum sparingum eru ikki í heilsuverkinum, men í almannaverkinum. Tí eigur ein slík heildarætlan at fevna um fleiri aðalráð. Heimsheilsustovnurin WHO hevur staðfest at 70% av øllum sjúkum standast av lívshátti. Tí eigur arbeiði við fyriryrging av heilsuringum lívshátti at verða eitt aðalmál í heilsuverkinum og javnsett við viðgerð.”

II 7 Føðitítteikar og føðingar

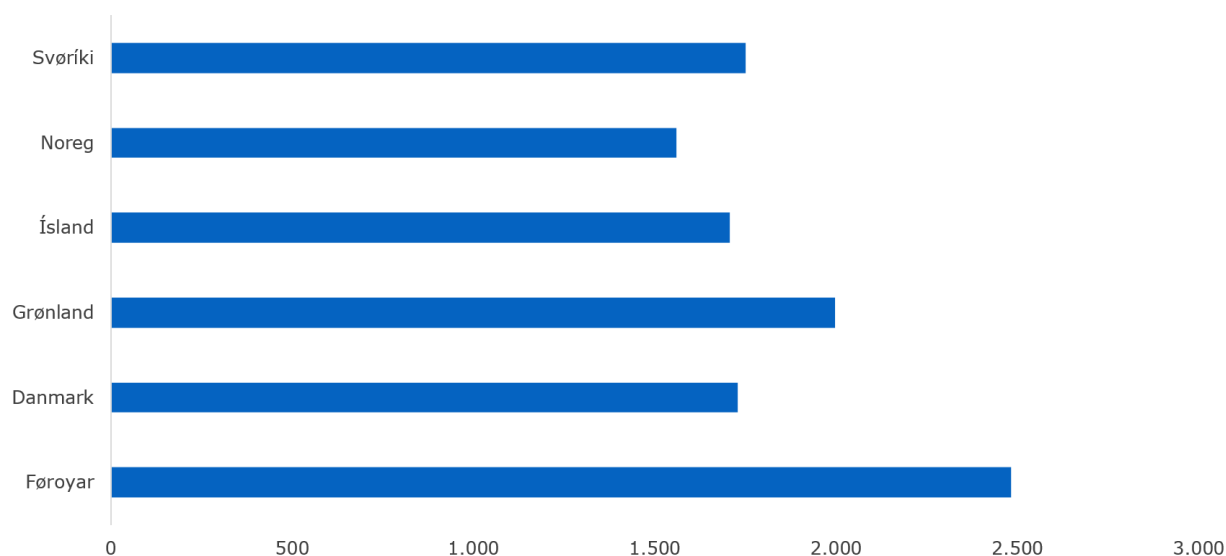
Viðvíkjandi føðitítteika skilja Føroyar seg burturúr, tá sammeting verður gjørd við onnur lond. Einki annað framkomið land hevur ein so stóran føðitítteika samanlagt sum Føroyar³¹, sí mynd II 9. Í 2018 var samanlagdi føðitítteikin í Føroyum 2.483.

Grønland kemur Føroyum næst í føðitítteika, men kann annars ikki við sínum methøga fosturtøkutali sametast við Føroyar ella onnur lond.

Føðitítteiki samanlagt er tað talið av børnum, sum 1.000 kvinnur vildu føtt í aldrinum millum 15 og 50 ár, treytað av eingin teirra doyði í tíðarskeiðinum, og treytað av at hesar 1.000 kvinnur hesi liviárini fingtu tað talið av børnum, sum uppgjørt er við 1- ára aldurstreytaðm føðitítteikunum. Føðitítteiki samanlagt er sostatt summurin av øllum 1-ára aldurstreytaðu føðitítteikunum. Dividera vit samanløgdu føðitítteikarnar við 1.000, fáa vit fødd børn pr. kvinnu, roknað við brøktali.

Samlaður føðitítteiki í einstøkum norðurlondum, 2018

Mynd II 9

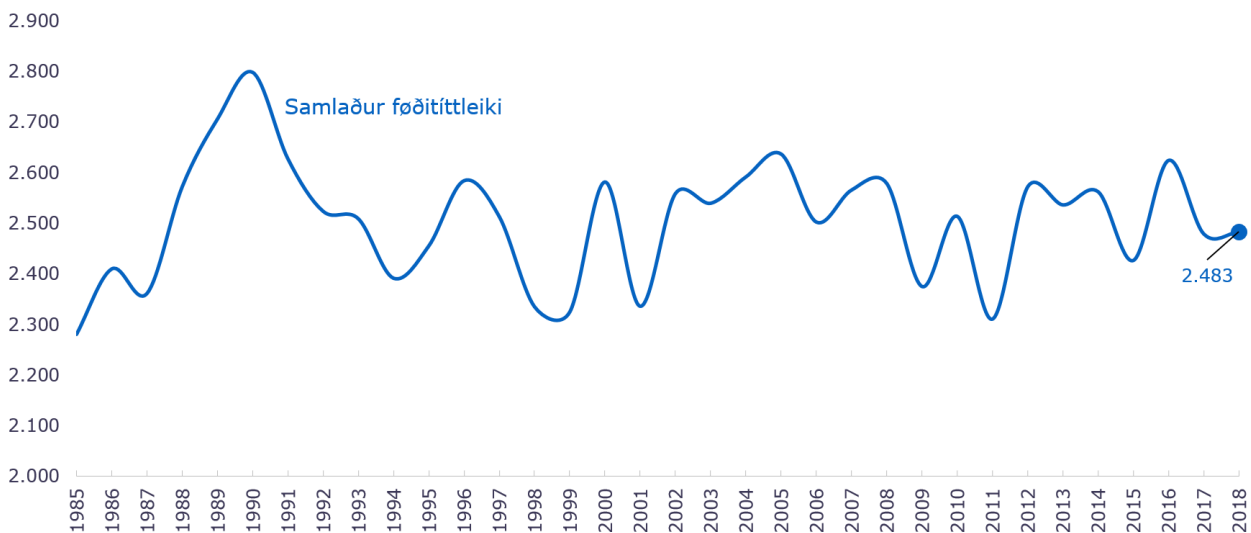
Kelda: Svenska, norska, íslenska, grønlandska, danska og føroyska Hagstovan.

Tá tað snýr seg um føðitøl og fólkaøkstur skilja Føroyar seg ikki bara burturúr viðvíkjandi høgum samanløgðum føðitítteika, men eisini við at hesin methøgi føðitítteiki ikki "slær ígjøgnum" í høgum burðartali. Orsøkin er, at talið av kvinnum í Føroyum í burðarføru aldursbólkunum er so lítið. Sí mynd II 10 og II 11.

³¹ <http://www.hagstova.fo/fo/talt-og-hagreitt/ibugvar/foditittleiki>

Samlaður føðitíttleiki í Føroyum, 1985-2018**Mynd II 10**

Tal av børnum fyri 1.000 kvinnur

Kelda: Hagstova Føroya

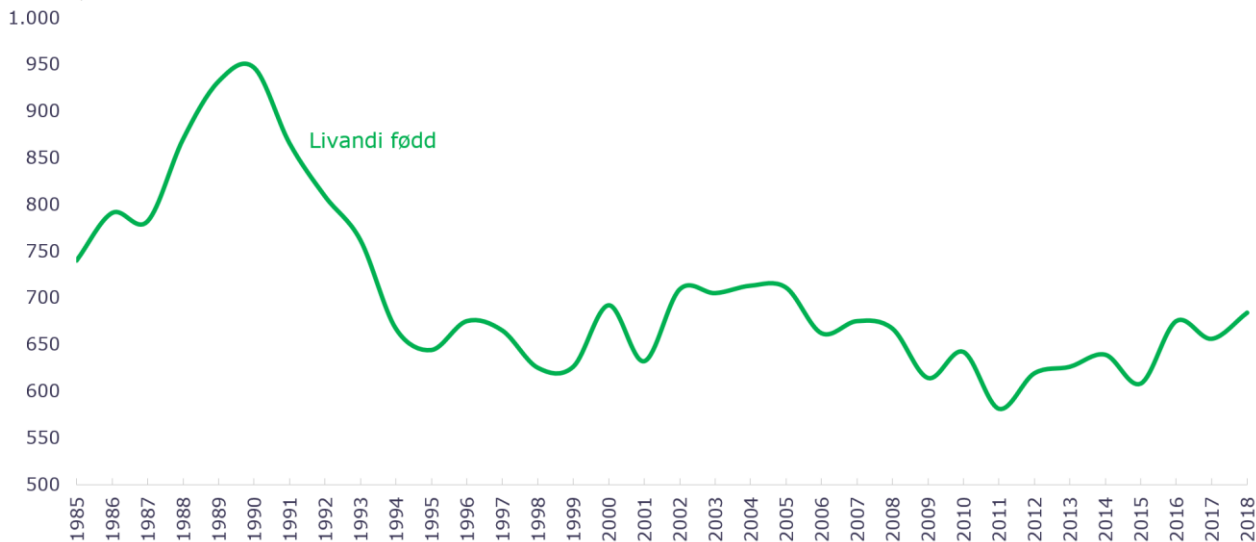
Sum áður nevnt er føroyska kynsbýtið skeiklað vegna netto fráflytingar yvir long tíðarskeið, og ikki minst av stóru fráflytingini av landinum undir kreppuárunum 1990-95. Við hesi fráflyting hendi ein ógvuslig minking av ungu kvinnuættarliðinum, og hevur hendan minkingin ongantíð rættað seg upp aftur.³²

Ein merkisvert stórus vøkstur hendi í burðartali og samlaðum føðitíttleika 1985-90. Full víska er ikki um orsökina; ein forkláring hevur verið broyting í almannalóggávuni, ið gav stórar fyrimunir til barnafamiljur. Stóri vøkstururin var avloystur av einum tilsvarandi stórum falli eftir 1990, ið millum annað stavar frá stóru fráflytingini í nýtiárunum, har eitt stórt tal av konufólki í barnsburðaraldri fluttu av landinum.

Mynd II 11 vísur, at burðartalið í Føroyum hevur verið fallandi frá 2005 til 2011; eftir 2011 hevur tað verið vaksandi undantikið í 2015.

Livandi fødd børn í Føroyum, 1985-2018**Mynd II 11**

Tal av børnum

Kelda: Hagstova Føroya³² Ibid.

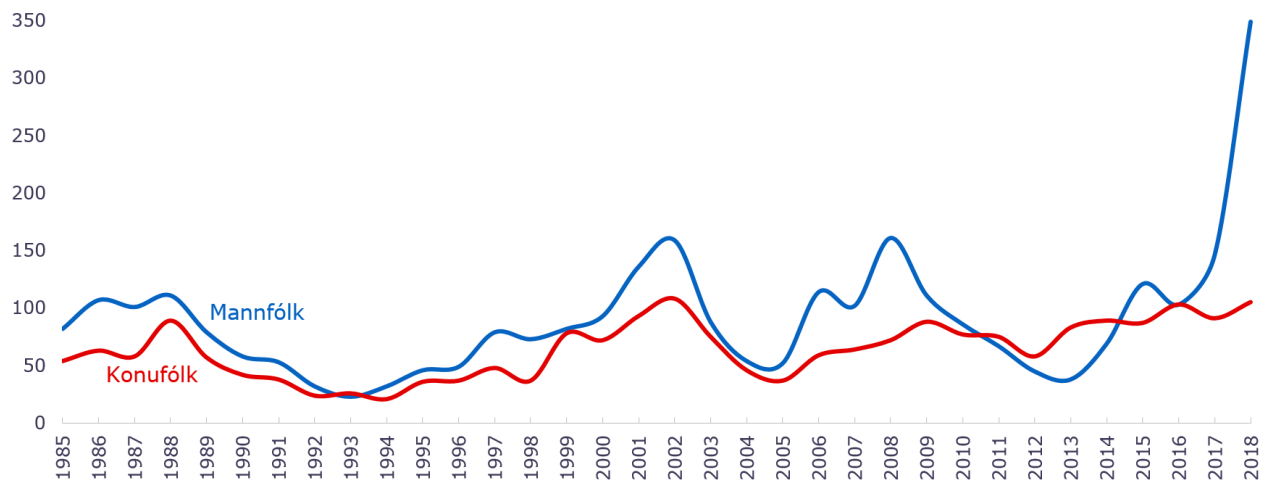
Fylgiskjøl til kapittul II

Fylgiskjal II 1 Tilflyting og fráflyting millum útlenskar ríkisborgarar

Tilfluttir útlenskir ríkisborgarar 1. jan. 1985 til 2019

Mynd II 12

Tal av tilfluttum útlenskum ríkisborgarum
400

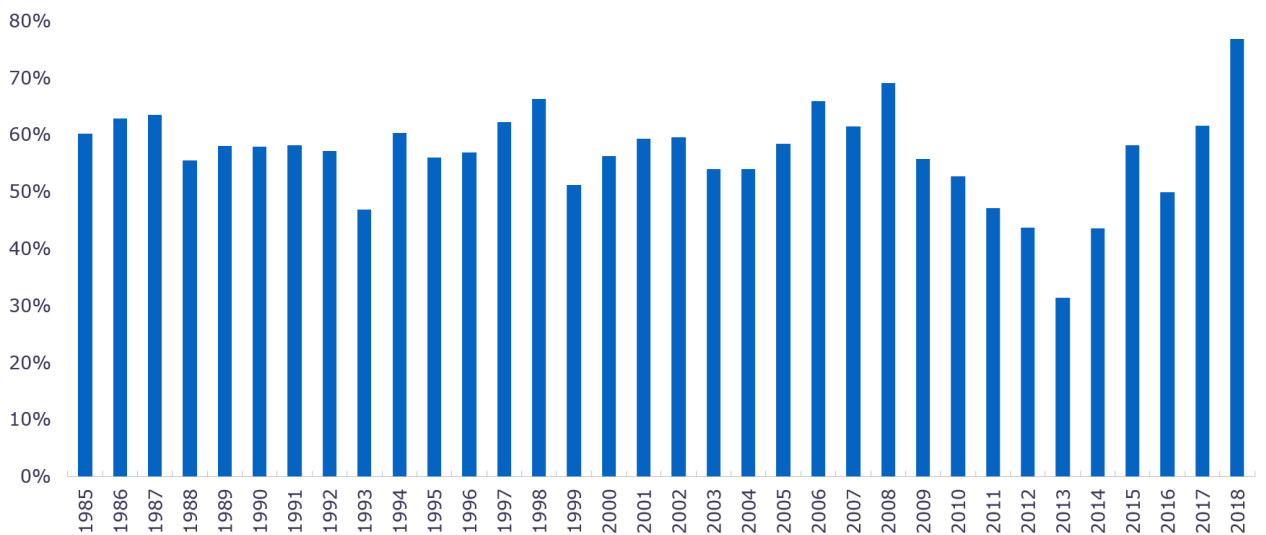
Kelda: Hagstova Føroya

Mynd II 12 vísir, at serliga stór tilflyting av útlenskum ríkisborgarum hevur verið í 2018, og at tað serliga eru mannfólk, sum eru tilflutt.

Tilfluttir mannligir útlenskir ríkisborgarar 1. jan. 1985 til 2019

Mynd II 13

%-býti av tilfluttu útlensku ríkisborgarafjöldini

Kelda: Hagstova Føroya

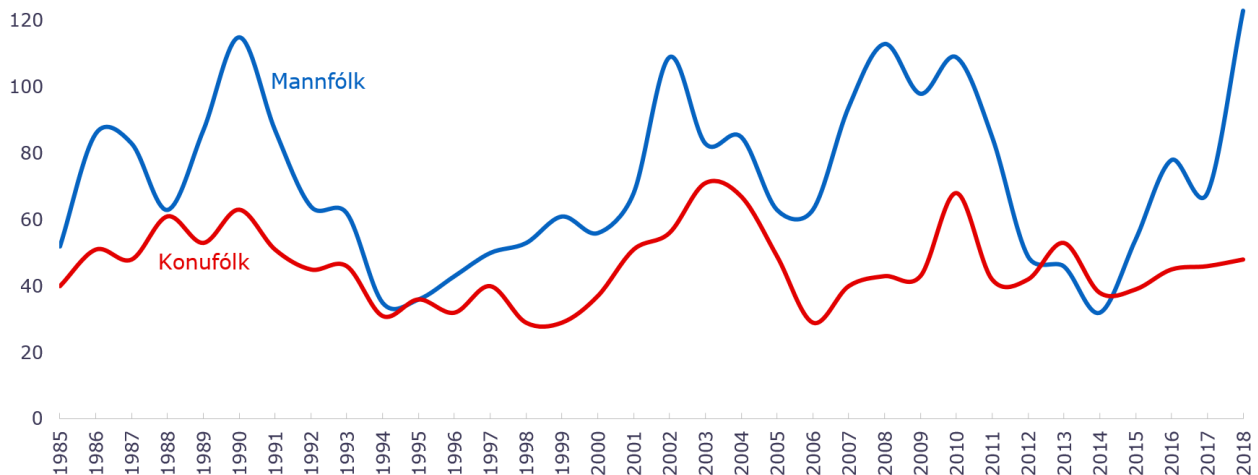
Mynd II 13 vísir, at tvey tey seinastu árin (2017 og 2018) er nóg stórur partur av tilfluttu útlensku ríkisborgarunum mannfólk. Samstundis vísur myndin, at talan var um tað øvugta í 2011-14 – hesi árin er stórur partur av tilfluttu útlensku ríkisborgarunum konufólk.

Fráfluttir útlenskir ríkisborgarar 1. jan. 1985 til 2019

Mynd II 14

Tal av fráfluttum útlenskum ríkisborgarum

140

Kelda: Hagstova Føroya

Mynd II 14 vísir, at stór sveiggj hava verið í fráflytingini av mannlíggum útlenskum ríkisborgarum, og at tað serliga eru mannfólk, ið eru fráflutt í seinastuni. Myndin vísir m.a. at við undantaki av 2013-14 hevur størsti parturin av fráfluttu útlensku ríkisborgaranum verið mannfólk.

Samantikið, og sammett við aðrar indikatorar, benda upplýsingarnar á, at mannfólk serliga tilflyta og fráflyta, sum liður í arbeiðsmarknaðarluttøku, meðan konufólk umframt arbeiðsmarknarluttøku eisini tilflyta, sum liður hjúnabandsluttøku.

Onnur tøl frá dátugrunni Hagstovunnar vísa, at útlenskar kvinnur serliga arbeiða innan aling/sláturvirki, fiskavirking og gistihús og matstovur – her eru tær stóru partur av arbeiðsmegini. Útlenskir menn arbeiða serliga innan bygging og skipasmiðjur/smiðjur - og eru her stóru partur av arbeiðsmegini. Flestu av teim útlensku kvinnunum, sum eru komnar til Føroya og eru í arbeiði, eru millum 25-39 ár og harnæst eru nógvar í 40-45 ára aldrinum. Av monnunum eru teir flestu millum 40-45 ár, men eisini nógvir í 25-39 ára aldrinum.

Tilvísingar/keldur og keldutilfar

Avrik sp/f, Hvalvík

Søren Arnberg og Thomas Bue Bjørner (2010) Sundhedsudgifter og levetid.
Nationaløkonomisk Tidsskrift 148 (2010): 43-66

BankNordik

Betri Banki

Boligsidens Markedsindeks juni 2019

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2013 (s. 41)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2015 (s. 41-46)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á vári 2016 (69-70)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2016 (s.45-51)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á vári 2017 (s. 47-49)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2017 (s. 43-44)

Búskaparráðið, búskaparráðsfrágreiðing á heysti 2018 (s. 39-42)

Búskaparráðið. Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2019 (s.42, s.57)

Danmarks Nationalbank (útgávur og samrøður)

De økonomiske råd (2009) Kapitel II Sundhedsudgifter og Finansiering, pp 167-303

Fishpool.eu (laksaprísir)

Fólkaheilsuráðið, Magni Mohr

Føroya Gjaldsstova, landsroknskapurin fyri fleiri roknskaparár (m.a. 2017, s. 240)

Føroya Gjaldstova, Búskaparskipan Landsins (BSL)

Hagstova Føroya, dátugrunnurin (hagtalsgrunnurin, talt & hagreitt)

Marianne Frank Hansen og L. H. Pedersen (2010) Sundhedsudgifter og finanspolitisk holdbarhed. Nationaløkonomisk Tidsskrift 148 (2010): 21-42

Jóannes Jacobsen (2019) Path dependence in faroes fisheries (mis)management,
Marin Policy 108 (2019) 103615

Jesper Jespersen (2019) Budgetloven: strukturel budgetbalance, finanspolitisk holdbarhed og asymmetrisk udgiftsloft

- <https://altandetlige.dk/blog/jesperjespersen>

Landsbanki Føroya, frágreiðing oktober 2018

Petur Steingrund, Havstovan og ICES

Magni Mohr, Fólkaheilsuráðið

Samrøður við fleiri fólk í vinnulívinum ella tengd at vinnufyrirøkum

Samrøða við meklarafyrirøkur, Betri Heim, SKYN

Sjógvur & fólk, nr. 5, august 2019

Thomson/Reuters

VMR: Heildarætlan um fólkaflyting og fólkavøkstur, Vinnumálaráðið 2013

Vørn

World Bank

WTI (West Texas Intermediate – oljuprísir)

www.norden.org

Yvirlit yvir talvur og myndir/tables and figures

Talva I 1a /Table I 1a	GDP expenditures in mill. DKK in current prices in 2012, and the annual contributions to the growth in GDP 2013-2019
Talva I 1b / Table I 1b	GDP expenditures in % of total GDP in current prices in 2011-2019
Mynd I 1 / Figure I 1	GDP growth in current prices and growth of the components of demand (expenditures) 1999-2019
Mynd I 2 / Figure I 2	Foreign demand, GDP expenditure and consumer price index, (net export right axis), 1998-2019, (index 1998=100).
Mynd I 3 / Figure I 3	Real estate prices and consumer price index (consumer price index right axis), 2001-2019 (Q1).
Mynd I 4 / Figure I 4	Number of wage earners in primary, secondary and tertiary businesses in percent, 1998-2019.
Mynd I 5 / Figure I 5	Value-added in primary, secondary and tertiary businesses in DKK millions, 1998-2019.
Mynd I 6 / Figure I 6	Business profits (left axis) and company-paid wages (left axis) in DKK millions, and ratio profits/wages (right axis), 1998-2019.
Mynd I 7 / Figure I 7	Employees (left axis) and wages per employee (right axis) in businesses in DKK millions, January 1999 to May 2019.
Mynd I 8 / Figure I 8	Unemployment percentage (left axis) and net immigration (right axis) calculated as 12-month rolling total, January 1999 to May 2019.
Mynd I 9 / Figure I 9	Population (left axis) and net immigration (right axis), calculated as 12-month rolling total, January 1999 to May 2019.
Mynd I 10 / Figure I 10	Spot price of oil (DKK/barrel), January 2004 to August 2019.
Mynd I 11 / Figure I 11	Weekly spot prices for salmon in Danish kroner (DKK), January 2004 to August 2019.
Mynd I 12 / Figure I 12	Yearly fluctuations (in percent) in salmon spot prices, 2005-2019 (August) in Danish kroner (DKK).
Talva I 2 / Table I 2	Imports and exports of goods and the trade balance 2017 compared to 2018. Import for farming and fishing, for construction, for other production, fuel and other, machines and other equipment, cars and vehicles for direct consumption, ships and aircrafts and other, raw materials for fish processing, total import of goods, import of goods excl. ships and aircrafts and other; Export of farmed fish, pelagic fish, demersal fish and other, other goods, ships, total export of goods, export of goods excl. ships and other; Trade balance for the years 2010-1.h.2018, incl. ships and other goods in DKK millions, excl. ships and other, in DKK millions].
Mynd I 13a / Figure I 13a	Wage income and import of consumer goods (durable, non-durable and semi-durable), January 1998 to May 2019, shown as index (Jan 1998=100).
Mynd I 13b / Figure I 13b	Wage income and government revenue from VAT, January 1998 to June 2019, shown as index (Jan 1998=100).

Mynd I 14 / Figure I 14	Net Total - The expected financial situation of Faroese households 1 year ahead, January 2006 to June 2019.
Mynd I 15 / Figure I 15	Business trends survey for households: Total Confidence Index for Faroese households, January 2006 to June 2019.
Mynd I 16a / Figure I 16a	Wage payments, year-to-year changes in percent, based on 12-month rolling total, January 2008 to June 2019: all business sectors, primary business sectors, secondary business sectors (incl. construction).
Mynd I 16b / Figure I 16b	Wage payments, year-to-year change in percent, based on 12-month rolling total, January 2008 to June 2019: all business sectors, private tertiary business sectors, and the government sector.
Talva I 3 / Table I 3	Wage payments in each business sector, and the contribution to overall growth in wage payments for each business sector, and relative size of the wage payments for each individual business sector for first half of 2017 and 2018 [farming, fishing, fish farming and gutting, raw material extraction industry, fish processing industry, shipyard and forge, other industry, construction, energy and water supply, commerce and repairs, hotel and restaurant industry, sea shipment, other shipment, post and telecommunications, finance and insurance, commercial services, domestic services, national administration, municipalities and Danish government institutions, education, health and social services agencies, associations and culture and other, uncategorised, total].
Mynd I 17 / Figure I 17	The number of employees (left) and the number of full-time unemployed (right), adjusted for seasonal trends, January 2008 to May 2019.
Mynd I 18 / Figure I 18	Business trends barometer for construction June 2006 to June 2019 (orders, expected prices, expected labour needs, months of contracted work (right axis)).
Mynd I 19 / Figure I 19	Business trends barometer for construction, June 2006 to June 2019: perceived limitations in production (none, demand, weather, labour, raw material/equipment, financial limitations, other).
Mynd I 20 / Figure I 20	Government (i.e. public) consumption in DKK millions and yearly growth in government consumption in percent (right axis), 1999-2019.
Mynd I 21 / Figure I 21	Government controlled investment in DKK millions, 2003-2019 (central government, municipalities, and units controlled by the government).
Mynd I 22 / Figure I 22	Government controlled investment in DKK millions, and yearly growth in government controlled investment in percent (right axis), 2004-2019.
Mynd I 23 / Figure I 23	Central government financial results (central government budget balance) in DKK millions, 1998-2019. RLÚ1: ordinary; RLÚ2: extraordinary.
Mynd I 24 / Figure I 24	General Governmental (municipalities and social funds included) financial results 1998-2019.
Mynd I 25 / Figure I 25	Net public debt, 1998-2019, in DKK millions (central government, municipalities, social funds, government controlled units, governmental controlled sector total).

Mynd I 26 / Figure I 26	Export of three types of fish products, calculated as 12-month rolling total, January 1994 to June 2019, in DKK millions (salmon, pelagic fish, demersal fish).
Mynd I 27 / Figure I 27	Unit prices in the exports of salmon, based on 12 months rolling total, January 94 to June 2019.
Mynd I 28 / Figure I 28	Unit prices in the exports of mackerel and herring, based on 12 months rolling total, January 94 to June 2019.
Mynd I 29 / Figure I 29	Unit prices in the exports of demersal fish (cod, haddock and saithe), based on 12 months rolling total, January 94 to June 2019.
Mynd I 30 / Figure I 30	Salmon farming slaughter (live weight), 1998-2019, million tonnes.
Talva I 4 / Table I 4	Faroese quotas for pelagic fish (mackerel, herring and blue whiting) and demersal fish, for the years 2018 and 2019
Mynd I 31 / Figure I 31	Values of landed catch of mackerel, herring and blue whiting, in DKK millions, 2000-2018.
Mynd I 32 / Figure I 32	Export of pelagic fish, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to June 2019, in DKK millions (mackerel, herring, blue whiting, fishmeal and fish oil).
Mynd I 33a / Figure I 33a	Cod in Faroese waters: estimated stock (1959-2019) and catches (in tonnes) and fishing intensity 1959 to 2018
Mynd I 33b / Figure I 33b	Haddock in Faroese waters: estimated stock (1957-2019) and catches (in tonnes) and fishing intensity 1957 to 2018
Mynd I 33c / Figure I 33c	Saith in Faroese waters: estimated stock (1961-2019) and catches (in tonnes) and fishing intensity 1961 to 2018
Mynd I 34 / Figure I 34	Export of fish products, calculated as 12-month rolling total, January 2000 to June 2019, in DKK millions.
Mynd I 35 / Figure I 35	Balance of foreign trade (goods only) calculated as 12-month rolling total, January 1994 to June 2019, in DKK millions (ships excluded, ships included).
Mynd I 36 / Figure I 36	Import and export of goods (ships excluded) calculated as 12-month rolling total in DKK millions, January 1994 to June 2019, (imports – red, exports – blue).
Talva I 5 / Table I 5	Faroese banks: deposits from and loans to Faroese units, 2014 – 2019 (June).
Appendix to Chapter I	Real estate prices per m ² in DKK in Denmark and the Faroe Islands
Talva I 6a / Table I 6a	Real estate prices per m ² in DKK in Denmark June 2019
Talva I 6b / Table I 6b	Real estate prices per m ² in DKK in the Faroe Islands 2018 and 2019
Mynd I 37 / Figure I 37	Real estate prices per m ² in DKK in the Faroe Islands 1985 to 2019
Mynd II 1 / Figure II 1	Net immigration 1951-2057, actual and projected.
Mynd II 2 / Figure II 2	Foreign citizens living in the Faroe Islands January 1, 1985-2019
Mynd II 3 / Figure II 3	Yearly changes in populations size, excess of births, and net immigration 1970-2018.

Talva II 1 / Table II 1	Changes in average life time expectancy the precedent 50 years for different age groups and men/women.
Mynd II 4 / Figure II 4	Average life expectancy for newborn men and women 1966-70 to 2016/17.
Mynd II 5A / Figure II 5A	Population projection for persons older than 70 years and 80 years, made in 2015.
Mynd II 5B / Figure II 5B	Population projection for persons older than 70 years and 80 years, made in 2019
Mynd II 6 / Mynd II 6	Ageing af the population 1985-2058, actual and projected.
Mynd II 7A / Mynd II 7A	Population size and the demographic dependency ratio (right axis) 1985-2054, actual and projected.
Mynd II 7B / Figure II 7B	Population size and the demographic dependency ratio (right axis) 1985-2058, actual and projected.
Mynd II 7C / Figure II 7C	The Danish population size and the projected Danish demographic dependency ratio 2019-2058
Mynd II 8 / Figure II 8	70 years and older as percentage of projected population size in different countries 2010-2055
Talva II 2 / Table II 2	Seven causes of death in the Faroe Islands 1983-20.
Mynd II 9 / Figure II 9	Total frequency of births (per 1000 women) 1985-2018
Mynd II 10 / Figure II 10	Children born alive in the Faroe Islands 1985-2018
Myndir í fylgiskjali til kapittul II / Figures in appendix to chapter II	
Mynd II 11 / Figure II 11	Immigrated foreign citizens 1985-2018
Mynd II 12 / Figure II 12	Immigrated male foreign citizens 1985-2018
Mynd II 13 / Figure II 13	Emigrated foreign citizens 1985-2018

Orðalisti

Orðalistin er ein lýsing av nøkrum av búskaparligu hugtøkunum, sum verða nýtt í frágreiðingum Búskaparráðsins.

Almenn nettoskuld

Almenna nettoskuldin fevnir um alla fíggjarliga skuld og áogn í almenna geiranum. Almenna nettoskuldin er øll fíggjarlig skuld í almenna geiranum frádrigið alla fíggjarliga áogn. Fíggjarliga áognin fevnir millum annað um tøka gjaldførið og aðrar fíggjarognir.

Almenn nýtsla

Almennar nýtsluútreiðslur fevna um almennar rakstrarútreiðslur til millum annað fólkaskúlan, heilsuverkið og almannaverkið. Almennu lónarútreiðslurnar vóru umleið 3/4 av almennu nýtsluni í 2011. Afturat hesum er almenn nýtsla keyp av vørum og tænastrum.

Almennar útreiðslur tilsamans

Størsti parturin av almennu útreiðslunum er almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrirtøkur og feløg. Harafturat eru almennu útreiðslurnar íløgur, rentuútreiðslur, stuðulsútreiðslur og aðrar útreiðslur.

Almennir roknskapir

Sí landsroknskapurin

Arbeidsfjöld

Tey, sum hava arbeiði, og tey, sum eru arbeiðsleys samantald.

Arbeidsleys

Tey, sum eru arbeiðsleys, men sum eru tøk á arbeiðsmarknaðinum og leita eftir arbeiði og sostatt eru partur av arbeiðsfjöldini.

Arbeidsloysi

Arbeidsloysi í % av arbeiðsfjöldini.

Arbeids-produktivitetur, sí framleidni

Arbeidsvirkni

Tey, sum eru arbeiðsvirkin, eru tey, sum eru í ella hava arbeiði (merkir tað sama sum danska orðið "beskæftigelse")

Automatiskir stabilisatorar

Hesir minka um konjunktursveigg í niðurgangandi konjunkturum av tí at skattauppkav hins almenna minkar, arbeiðsloysisstuðul og almannahjálv vaksa, samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur. Tilsvarandi minka hesir um konjunktursveigg í uppgangandi konjunkturum, tá skattauppkav hins almenna veksur, arbeiðsloysisstuðul og almannahjálv minka, samstundis sum eftirspurningurin frá almennu útreiðslunum (almenn nýtsla, veitingar og íløgur) er støðugur.

Avreiðingar

Feskfiskaveiðan (av botnfiski og øðrum fiski) skrásett um avreiðingarskipanina. Mátað í virði ella í nøgd.

Blókkstuðulskipan til at útjavna millum kommunur

Stuðul til kommunur sum staturin fíggjar, og sum vanliga verður útroknaður og veittur eftir sonevndum objektivum kriterium.

Bruttotjóðarúrtøka og tilknýtt tjóðarroknskaparhugtøk

Bruttotjóðarúrtøka kann skilmarkast og ásetast trýggjar vegir:

- (a) framleiðsluvegin ella virðisøkingarvegin (útboðsvegin) sum **bruttovirðisøkingin í støðisprísum (BVØ)**,
- (b) útreiðslu- ella eftirspurnarvegin sum **bruttotjóðarúrtøkan í marknaðarprísum (BTÚ)**, ið kann bólkast sum privat húsarhaldsnýtsla + privatar íløgur + almenn nýtsla + almennar íløgur + (útflutningur av vørum og tænastrum – innflutningur av vørum og tænastrum. (BTÚ), og
- (c) inntøkuvegin sum **bruttofaktorinntøkan í faktorprísum (BFI)**.

Vanliga útgangsstøðið er (a), sum vanliga er grundarlagið fyri at finna hinar støddirnar.

BTÚ í marknaðarprísum verður ofta mett sum høvuðsmáti fyri búskaparligt virksemi. BTÚ er ikki fullkomið mát fyri inntøku ella framleiðslu í einum landi. T.d. leggur tað ikki upp fyri sliti av tilfeingi (náttúru- ella øðrum tilfeingi) ella útbúnaði. Eisini roynir BTÚ at máta allar vørum og tænastrum til ein marknaðarprís, hóast allar vørum og tænastrum ikki hava ein marknaðarprís, t.d. skúla- og heilsutænastrum.

(a) Bruttovirðisøking stýtt BVØ í støðisprísum;

Virði á allari vinnuligari framleiðslu (sum virðisskapan ella virðisøking) av vørum og tænastrum í einum landi í einum ári, uppgjørd í støðisprísum. BVØ verður roknað við at draga virði á ráevnum og hjálptilfari frá framleiðsluvirðinum í øllum vinnugreinum. BVØ verður roknað í støðisprísum.

Bruttovirðisøking verður ofta brúkt til at lýsa framleiðsluna býtta á vinnugreinar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross value added (GVA)" ella "bruttoværditilvækst (BVT)".

(Samlaða bruttovirðisøkingin í støðisprísum er tað sama sum bruttotjóðarúrtøka í marknaðar-prísum frádrigið vøruskattir netto, sum fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøruskattir og vørustudningar.)

(b) Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísum, stýtt BTÚ

Bruttotjóðarúrtøka í marknaðarprísum er virðið í støðisprísum á samlaðari privatari og almennari framleiðslu frádrigið virðið á ráevnum, vørum og tílíkum, sum verða brúkt í fram-leiðsluni, plus vøruskattir netto, ið fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøru-skattir minus vørustudningar. Verður á enskum/donskum nevnt "gross domestic product" (GDP) ella "bruttonationalprodukt (BNP)". BTÚ í marknaðarprísum kann síðan bólkast í útreiðslupartar (nýtsla, íløgur og nettoútflutning av vørum og tænastrum).

(c) Bruttofaktorinntøka, stýtt BFI í faktorprísum

Innkoman tilsamans til (samsýningin til) allar framleiðslufaktorarnar í einum landi í einum ári, uppgjørd í faktorprísum; BFI kann verða roknað sum: løn og "restinnkoma" (avskrivning, rentur og avlop). Vanliga liggur lønarparturin millum 2/3 og 3/4. Ensku/donsku heitini eru "gross domestic income at factor cost" og "bruttofaktorinkomst".

Bruttotjóðarinntøka, stýtt BTI;

Øll innkoma, sum íbúgvarnir í einum landi vinna í einum ári, um hon er vunnin innanlands ella uttanlands, uppgjørd í marknaðarprísum. BTI verður roknað við at leggja lønir, rentur og vinningsbýti úr útlandum aftur at BTÚ, og við at draga lønir, rentur og vinningsbýti til útland frá BTÚ. Ensku/donsku heitini eru "gross national income" og "bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarinntøka tøk, stýtt tøk BTI

Bruttotjóðarinntøka, ið er javnað fyri gávur til útheimin og gávur frá útheiminum (m.a. donsku veitingarnar) og til dømis eisini fyri tryggingarendurgjöld millum land og umheim. Tøk BTI ella tøk bruttotjóðarinntøka er tann upphædd, sum samfelagið hevur at ráða yvir til nýtslu og uppsparing. Ensku/donsku heitini eru "gross national disposable income" og "disponibel bruttonationalindkomst".

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísum

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísum er uppgærd av BTÚ, har ið roynt verður at javna gongdina í BTÚ fyri prísvekstri á ráevnum, vørum og tænastrum. Vøksturin í BTÚ í føstum prísum verður vanliga

brúktur sum vísital fyri búskaparvøkstur millum lond. Vøkstur í BTÚ í føstum prísnum vísir vøkstur í framleiðsluni í mongdum. Verður nevnt "Real GDP" ella "real BNP".

CIF Virðið er íroknað "cost, insurance and freight" sum partur av veitingartreyt.

Eftirspurningur

Nøggin av vørum og tænastrum húsarhald, vinnan, tað almenna og umheimurin vilja keypa.

Fíggjarkrav, netto

Fíggjarkravið, netto, vísir fíggjarliga úrslitið av virkseminum í einum geira ella einum landi. Er fíggjarkravið til dømis minni enn 0, hevur tøka inntøkan ikki rokkið til at rinda fyri nýtsluna og íløguvirksemið, sum hevur verið í tíðarskeiðnum.

Fíggjarpolitikkur

Búskaparpolitisk tiltøk, ið hava sum endamál at stýra og minka búskaparlig sveiggj. Skilt verður vanliga millum at reka aktivan fíggjarpolitik (ekspansivan ella kontraktivan) og at brúka automatiskar stabilisatorar í passivum fíggjarpolitikki.

Fíggjareffekt ("finanseffekt"):

Eitt roknað mát fyri hvussu nógv fíggjarpolitikkurinn styðjar upp undir búskaparliga virkseimið ella vøksturin í BTÚ. Ein positiv fíggjareffekt vísir at fíggjarpolitikkurinn gevur eitt íkast til vøkstur í búskaparliga virkseminum (vøksturin í BTÚ). Ein negativ fíggjareffekt merkir at fíggjarpolitikkurinn gevur eitt íkast til at tálma búskaparliga virkseimið (vøksturin í BTÚ). Ein fíggjareffekt ið verður roknað til null merkir at fíggjarpolitikkurinn hevur verið neutralur og uttan ávirkan á búskaparliga aktivitetin (vøksturin í BTÚ).

Fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri

Ein búskaparpolitikkur við givnum regluverki um skattainntøkur, almenna nýtslu, íløgu og inntøkuflytingar er haldførir, tá ið nútíðarvirðið av framtíðar almennu útreiðslunum svarar til nútíðarvirðið av framtíðar almennu inntøkunum (soleiðis at nettoskuld hin almenna verður óbroytt).

Fløskuhálsur

Knappur framleiðslufaktorur; fløskuhálsurin ger av hvussu nógv kann verða framleitt av vøruni.

FOB veitingartreyt er "free on board"; vøran er latin, tá hon er komin umborð á skipið, ið nevnt er aftan á "FOB", og keyparin rindar fyri víðari flutningin.

Framleidni (produktivitetur)

Framleidni verður vanliga uppgjørt sum bruttovirðisøking í føstum prísnum fyri hvønn arbeiðstíma (tímaproduktivitetur) ella fyri hvønn løntakara í framleiðsluni (arbeiðsproduktivitetur).

Framleiðsla

Nýtsla av tilfeingi og útbúnaði at framleiða vørur og tænastrur sum hava virði. Virðið á framleiðslu verður mátað í føstum prísnum, t.e. eftir vanligan prísavøkstur.

Føðitítleiki samanlagt Summurin av øllum 1-ára aldurstreytaðu føðitítleikunum millum 15 og 50 ár.

Gjaldsjavni

Hagfrøðilig uppperð ið tekur samanum allar búskaparligar flytingar hjá einum landi við umheimin eitt ávíst tíðarskeið og mátað í sama gjaldoyra. Mest nýtta konta í gjaldjavnanum er rakstrar-viðskifti gjaldsjavnans (current account), ið fevnir um vøru- og tænastruflytingar og tænastruflytingar umframt lønar- og inntøkuflytingar og rakstrarflytingar millum landið og tess umheim. (Sí annars um gjaldsjavnan í frágreiðingini).

Haldføri: Sí fíggjarligt ella búskaparpolitiskt haldføri.

Haldføris-indikator

Samanfatar við einum %-tali fíggjarligu haldførisgóðskuna hjá einum almennum geira. Negativt virði merkir minni gott haldføri, og positivt virði gott haldføri. Virðið á haldføris-indikatorinum í % vísir hvussu stór fíggjarpolitisk tillaging í % av BTÚ skal til, fyri at nettoskuld almenna geirans skal vera óbroytt.

Handilsjavni

Virðið á uttanlandshandli (t.e. inn- og útflutningi) av vørum hjá einum landi við umheimin. Mátað í sama gjaldoyra og eitt ávíst tíðarskeið. Javnin verður ofta uppgjørdur sum útflutningur minus innflutningur (t.e. nettoútflutningur).

Inntøku-elastisitetur

(Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalslig broyting í inntøku). Er inntøku-elastisiteturin størri enn eitt, er talan um luksusvøru; er inntøku-elastisiteturin millum eitt og null, er talan um neyðuga vøru; er inntøku-elastisiteturin negativur, er talan um "inferiøra" vøru. Sí prís-elastisitetur.

Konjunkturur

Stuttíðarsveiggj í búskaparligari framleiðslu og í arbeiðsloysi samsvarandi høvuðsgongdini yvir longri tíðarskeið. Vit skilja vanliga millum hákonjunktur og lágkonjunktur og stigini millum há- og lágkonjunktur

Konjunkturjavnað alment úrslit

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið er staðfest alment úrslit javnað fyri ávirkanir frá konjunktur-støðuni á almennar inntøkur og útreiðslur og aðrar ikki varandi og serliga umstøður, til dømis oljuprísir ella serligar íløgur.

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið gevur sostatt eina meira rættvísandi mynd av veruligu gongdini í almenna búskapinum sum heild sammett við staðfesta almenna úrslitið.

Konjunkturjavnaða úrsliti hjá almenna tænaðstigeiranum verður vanliga á enskum/donskum nevnt "cyclically adjusted budget balances" ella "strukturel saldo".

Konjunkturjavnað framleiðsla

Konjunkturjavnað framleiðsla vísir mettu bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu, har ið roynt verður at javna fyri ávirkanir frá konjunkturinum í samfelagsbúskapinum. Roynt verður sostatt at vísa bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu við normalkonjunkturi í samfelagnum. Í eini støðu við normalkonjunkturi verður ofta sagt, at gongdin í samfelagsbúskapinum samsvarar við javnan vøkstur í prísnum og lønum. Í frágreiðingini verður bruttovirðisøking brúkt sum vísitala fyri framleiðslu heldur enn bruttotjóðarúrtøku, men hetta hevur ikki stóran týðning fyri úrslitini ella niðurstøður. Verður á enskum/donskum nevnd "potential output", "potential GDP" og "strukturelt/potentielt output (BNP)".

Konjunkturfrávik

Konjunkturfrávik ið er munurin millum staðfesta framleiðslu og konjunkturjavnaða framleiðslu. Er konjunkturfrávik ið størri enn 0, kunnu vit siga, at hákonjunkturur er í samfelagsbúskapinum; trýst er sum oftast á arbeiðsmarknaðinum, lítið av tøkari framleiðsluorku er í samfelagnum, og prísavøkstur er á flestu marknaðum. Er konjunkturfrávik ið minni enn 0, kunnu vit siga, at lágkonjunkturur er í samfelagnum, lítið trýst er á arbeiðsmarknaðinum, og tøk framleiðsluorka er í samfelagnum. Konjunkturfrávik verður á enskum/donskum nevnt "output gap" og "output gap".

Kredittvirði

Evnin hjá einum lántakara at rinda einum lánveitara lán aftur eftir lánitreytunum. Verður oftast mátað sum sannlíkindini, at ein lántakari fer at rinda lánið aftur eftir lánitreytunum. Kredittvirðið er avgerandi fyri, hvørja rentu og hvørjar treytir ein lántakari kann læna pening fyri.

Landsroknskapurin

Í almennum roknskapum verða útreiðslur til lögur útreiðsluførdar (og ikki ognarførdar til seinni avskrivningar sum í virkisroknskapum). Sama er galdandi fyri útlán, ið verða útreiðsluførd og afturgjaldingar verða inntøkuførdar. Sostatt verður almenna roknskaparúrslitið roknað sum rakstrar-, íløg- og útlánsúrslitið.

Landskassaskuld

Landskassaskuldin fevnir bara um skuld hjá landinum og harvið ikki um skuld hjá kommunum ella sosialum grunnum. Meginparturin av landskassaskuldini er lánsbrævalán. Landskassaskuldin er sum oftast ein bruttouppegð av skuldini, har dentur verður lagdur á fíggjarligu skyldurnar hjá landinum (passivsíðuna á fíggjarjavnanum).

Millumkommunal útavning

Útavning til kommunur sum verður fíggaður av kommunum sjálvum. Kommunur sum eru verri fyri enn miðalkommunan móttaka veitingar frá kommunum sum eru betri fyri enn miðal. Verður útroknað eftir sonevndum objektivum kriterium.

Nettoflyting

Tilflutt fólk frádrigið fráflutt fólk. Talan er um nettotilflyting, tá ið tilflutt fólk eru fleiri enn fráflutt.

Nettokassaúrslit

Uppgerð av muninum millum inngjöld til og útgjöld úr landskassanum, sum síggjast beinleiðis á fíggarlóginum. Sammett við RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) er at nettokassaúrslitið umboðar ein beinleiðis kassaroknskap, tað vil siga ein uppgerð av gjaldførinum hjá landinum. Nettokassaúrslitið svarar í stóran mun til broytingina í landskassaskuldini frá ári til ár.

Munurin millum RLÚ-úrslitið (sí niðanfyri) og nettokassaúrslitið stavar í stóran mun frá periodiseringum (tíðaravmarkingum), við tað at munur kann vera á, hvussu inntøkur ella útreiðslur verða bókaðar í landsroknskapinum og harvið ávirka RLÚ-úrslitið og hvussu ítøkilig inn- og útgjöldini fara fram í tíð og harvið ávirka nettokassaúrslitið.

Peningamongdin

Skilt verður millum fleiri mál yvir peningamongdina. Tað mest einfalda er tað sum húsarhaldini og virkni hava av seðlum, myntum og innistandandi í peningastovnum. Viðhvørt er støddin á peningamongdini (og ikki rentan) mál fyri peningapolitikkinum í einum landi, ið kann reka peningapolitikk. T.d. í USA umleið 1980.

Primerar vinnur

Vinnur sum landbúnaður, fiskivinna og námsvinna, eisini kallað tilfeingisvinnur. Framleiða vørur úr náttúru tilfeingi. Sí sekunderar og tertierar vinnur.

Prís-elastisitetur

Lutfalslig broyting í eftirspurningi/lutfalslig broyting í prís; er talið numeriskt størri enn eitt, er eftirspurningurin elastiskur; er talið numeriskt minni enn eitt, er eftirspurningurin prís-óelastiskur. Ein prís-lækking fyri prís-elastiskar vørur gevur vøxtur í søluinntøkum, og øvugt tá tað snýr seg um prís-óelastiskar vørur. Sí inntøku-elastisitetur. Marglætisvørur eru vanligar prís-elastiskar, og neyðsynjarvørur prís-óelastiskar.

Prísvøxtur (inflásjón)

Prísvøxtur merkir, at prísirnir á vørum og tænastrum yvirhøvur hækka líðandi yvir tíð.

Rentumunur

Munurin millum inn- og útlánsrenturnar hjá peninga- og fíggarstovnum í miðal. Rentumunurin er týðningarmesta inntøkukeldan hjá peninga- og fíggarstovnum. Eisini kallað rentumarginalur.

Rentuspennið

Munurin millum rentuna í tveimum londum ella landabólkum. T.d. munurin millum rentuna Føroyar mugu gjalda í sambandi og lántøku, og rentuna Danmark má gjalda í sambandi við lántøku.

RLÚ-úrslit

Stytting fyri rakstrar-, løgu- og útlánsúrslit landskassans. RLÚ-úrslitið er munurin millum landskassans inntøkur og útreiðslur uppgjørt eftir meginreglunum í landsroknskapinum. RLÚ-úrslitið viðvíkur roknskapinum hjá landskassanum (sí landsroknskapurin). RLÚ 1 fevnir um vanligar postar. RLÚ 2a fevnir um vanligar og óvanligar postar, tó ikki flytingar til Búskapargrunn. RLÚ 2b fevnir um vanligar og óvanligar postar, herundir eisini flytingar til Búskapargrunn.

Sekunderar vinnur

Vinnur sum framleiða vørur, herundir byggjarí og ídnaður. Sí primerar og tertierar vinnur

Skattur og avgjöld

Kravd gjöld til tað almenna uttan nakra ávísa ella serliga mótveiting frá tí almenna.

Skuld

Upphædd sum búskaparlig eind (t.d. fyrirtøka, persónur ella land) skyldar aðrari búskaparligari eind.

Sosialir grunnar (Almannagrunnar)

Arbeisloysisskipanin (eisini kallað ALS), Samhaldsfasti Arbeismarknaðareftirlønargrunnurin (eisini kallaðar, AMEG, SAMEG ella AMG), Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Staðfestur almennur grundrakstur

Staðfestur almennur grundrakstur verður í hesum føri lýstur sum staðfest alment úrslit frádrigið nettorentuútreiðslur (rentuútreiðslur minus rentuinntøkur). Verður enskum/donskum nevnt "general government primary balance" og "faktisk primær saldo".

Staðfest alment úrslit

Almenna úrslitið vísir avlop ella hall hjá almenna tænastrageianum og verður lýst sum munurin millum almennar inntøkur og útreiðslur. Uppgerðin fylgir teimum leiðreglum, sum tjóðarroknskapurin verður uppgjørdur eftir. Tað almenna fevnir um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Verður á enskum/donskum nevnt "general government overall balance" og "faktisk offentlig saldo".

Staðfest framleiðsla

Virðið á vørum og tænastrum frá marknaðarligari framleiðslu, framleiðslu til egna nýtslu og aðrari framleiðslu, sum ikki er marknaðarlig. Framleiðsla er ikki tað sama sum søla. Til dømis er framleiðsluvirðið í handilsvirki ikki sølan, men sølan minus innkeyp av handilsvørum (brutto-vinningur). Í frágreiðingini verður bruttovirðisøkingin úr tjóðarroknskapinum nýtt sum vísital fyri framleiðslu. Bruttovirðisøking ella bruttotjóðarúrtøka verða sum oftast brúkt sum vísitøl fyri framleiðslu. Verður enskum/donskum nevnt "actual output" og "faktisk produktion".

Strukturel saldo (yvirskot ella hall), sí konjunkturjavnað alment úrslit (cyclically adjusted budget balance), alment úrslit sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stódd).

Strukturelt arbeisloysi, arbeisloysi sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stódd).

Strukturelt arbeisvirkni, arbeisvirkni sum ikki er treytað av konjunkturi (er ein roknað stódd).

Tað almenna

Landið (landskassin), kommunurnar, sosialir grunnar, ríkisfyrisingin, almenn og kommunal partafeløg. Tað almenna fevnir sostatt um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkis-fyrisingina og sosialar grunnar. Heimastýrisfyrisingin fevnir um landsstovnar, meðan kommunufyrisingin fevnir um kommunurnar og kommunustovnar. Ríkisfyrisingin fevnir um donsku ríkistovnarnar í Føroyum, og sosialu grunnarnir eru Arbeisloysisskipanin, Arbeis-marknaðar-eftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Tertiarar vinnur

Vinnur sum framleiða og selja tænastr, herundir tað mesta av almenna geiranum. Sí primerar og sekunderar vinnur.

Tøk bruttotjóðarinntøka

Sí frágreiðingina undir bruttotjóðarúrtøka

Uppsparing

Munurin millum inntøku og nýtslu hjá ávísari búskaparligari eind (t.d. einum húsarhaldi ella eini fyrirtøku).

Útboð

Vørunøgdin tilsamans og tænastr, ið eru tøk at keypa hjá húsarhaldum, vinnuni, almenna tænastrageianum og umheiminum. Í makrobúskapi: framleiðslukapasiteturin (útboðskapasiteturin) í búskapinum.

Virðisøking

Munurin á virðinum á framleiðsluni og virðinum á nýtslu í framleiðsluni. T.e. tað virðið, ið verður lagt afturat virðinum á nýtsluni (t.d. rávøru) við góðsking í framleiðsluni. Sí Bruttovirðisøkingin (BVØ) í støðisprísum.

Tíðindaskriv og samandráttur frá Búskaparráðnum hin 2. september 2019

Fyri 2019 metir Búskaparráðið saman við Hagstovuni vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum at verða 6,6%. Harumframt hevur Búskaparráðið, sum víst í niðanfyrirstandandi yvirliti, endurmett vøksturin í BTÚ í leypanði prísnum fyri 2018. Metingin av búskapargongdini byggir á tær fortreytir, at tøkan í alivinnuni væntast at vaksa í 2019 í mun til 2018, meðan laksaprísurin væntast at vera støðugur. Makrel- og svartkjaftaprísirnir væntast at hækka nakað, meðan sildaprísurin væntast at falla. Ein væntað øking í innlenska eftirspurninginum, serliga í privatu nýtsluni, dregur vøksturin upp, umframt ein øktur útflutningur.

	2015	2016	2017	2018	2019
Mettur BTÚ-vøkstur í leypanði prísnum:	5,9%	6,9%	3,3%	2,9%	6,6%

Fyri at sleppa undan at tátta í í niðurgongd, og við atliti til fíggarpolitisku haldförisavbjóðingini í longdini, áttu yvirskot landskassans at verið størri undir verandi hákonjunkturi. Ófíggaðir skattalættar ella onnur stimbran av búskapinum eigur ikki at verða framd í núverandi konjunkturstöðu, tí hetta elvir til prísavøkstur og versnan av haldföri almenna geirans í longdini.

Demografiska gongdin er samfelagstátturin, ið mest eyðsýnt kemur at ávirka fíggarpolitiska haldförið hjá almenna geiranum í langa siktinum. Trupulleikarnir stava frá eldingini av búfjöldini. Okkara framrokningar vísa, at vit, næstu 30 árini, standa yvir fyri tørvinum á eini tvífolding av kapasitetinum í eldrarøktini og heilsuverkinum. Búskaparráðið er av teirri fatan, at politiska skipanin hevur givið hesum trupulleika ov lítlan ans.

Skeiklandi skipanir forða vinnuligari tillaging til produktivitetsvøkstur

Dømi um hetta eru serskattaskipanir, sum sjófólk og uttanlandsarbeiðarar virka undir. At fult gjald ikki verður kravt fyri nýtsluna av náttúrurættindum skeiklar somuleiðis hesi tillaging til produktivitetsvøkstur. Umframt tað, skeiklar avgjaldið á allan fisk, sum verður avreiddur uttanlands, tillagingarnar til produktivitetsvøksturin. Avgjaldið virkar sum vinnuligur stuðul (ein koddi) til fiskavirking á landi. Samlað sæð metir Búskaparráðið, at reglurnar rundan um fiskivinnuna eru ov stirvnar og skeiklandi við óskynsamum avmarkingum. Avtøka av hesum serskipanum hevði frígivið arbeiðsmegi, sum tørvur er á bæði nú, og í langa siktinum, har brúk er fyri produktivitetsvøkstri/búskaparvøkstri fyri at vaksa um atdráttarmegina hjá Føroyum í samband við tilflyting. Hetta minskar eisini, alt annað líka, komandi haldförisavbjóðingar við broytandi fólkasamansetingini.

Búskapargongdin hevur avgerandi týdning fyri til- og fráflyting millum Føroyar og útland. Tí hevur tað alstóran týdning at slóða fyri produktivitetsvøkstri/búskaparvøkstri, sum gevur hægri livistøði. Hetta stuðlar upp undir nettotilflyting, har ung fólk í størri mun velja Føroyar til, sum í sjálvum sær bótur um fíggarpolitiska haldförið.

Búskaparráðsfrágreiðingin er at finna á heimasíðu Fróðskaparsetursins/Búskaparráðsins:

<https://www.setur.fo/fo/setrid/samstarv/buskaparradid/buskaparfragreidingar/>

Um nakar ynskir at fáa viðmerkingar til várfrágreiðingina 2019, kann viðkomandi venda sær til Djóna Højgaard, formann, á tlf. 264477

English Summary

The Economic Council and Statistics Faroe Islands estimate the growth in GDP for 2019 in current prices to be around 6.6%. The Economic council has also adjusted its GDP growth estimates in current prices for the year 2018.

The assessment of the economic development is based the assumptions that the salmon harvest is expected to increase in 2019 compared to 2018, while the salmon price is expected to be stable. We expect mackerel and blue whiting prices to increase slightly, and the herring price to fall. An expected increase in the domestic demand, especially in private consumption, sustains the economic growth; in addition, the export quantities are also expected to increase.

	2015	2016	2017	2018	2019
Est. GDP-growth in current prices	5,9%	6,9%	3,3%	2,9%	6,6%

In order to avoid a tightening of the finances in recession periods and with regard to the financial sustainability challenges in the long run, the Treasury surplus should have been higher during the current economic boom. Unfinanced tax cuts and other financial stimuli should not implemented during the present ascending business cycle, because this will lead to inflation and financial unsustainability.

The demographic development is the particular social factor, which most obviously will affect the fiscal sustainability of the public sector in the coming years. The problem stems from the aging of the population in the years to come. The projections indicate that we, the next 30 years, face a doubling of the capacity needs within the eldercare and healthcare. The Economic Council has the opinion that the political system largely has ignored this particular problem.

Distorting structures prevent industrial adjustments towards productivity growth

Examples of this are special tax rules for seamen and people working abroad. Symbolic payments for the access to the natural resources also distort this particular adjustment towards productivity growth. In addition, the sales fee on all exported unprocessed fish distorts the adjustments towards productivity growth. The fee is in fact a subsidy (a pillow) to land fish processing operations. Overall, the Economic Council is of the opinion that the rules regarding the fishing industry are too stiff and distorting with imprudent restrictions. Abolition of these special regulations would set free a workforce that is needed – now and in the long run – where we need productivity growth/economic growth in order increase the attraction for living and staying in the Faroe Islands. This will lessen the fiscal sustainability challenges linked to a changing demography.

The economic development is a causal factor with regard to migration to and from the Faroe Islands. Therefore, it is important to sustain productivity growth/economic growth that provides for a higher standard of living. Moreover, this will sustain the immigration where young people to a higher degree choose the Faroe Islands as their place of residence, which by itself improves the financial sustainability.

Áður gjörðar búskaparfrágreiðingar

Frágreiðing 2019

- [Búskaparfrágreiðing várið 2019 \(.pdf\)](#)
- Tema: Um ílögur almenna geirans

Frágreiðing 2018

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2018 \(.pdf\)](#)
[Tema: greining av tættum í búskapi almenna greiðans](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2018 \(.pdf\)](#)
- [Tema 1: Aldur, arbeiðsvirkni og skattgjaldarar](#)
[Tema 2: Framhaldandi tillagingar við nýskipanum](#)

Frágreiðing 2017

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2017 \(.pdf\)](#)
[Tema: Greining av serligum viðurskiftum í konkunkturongdini](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2017 \(.pdf\)](#)
[Tema 1: Inntøkubýti](#)
[Tema 2: Fíggjarpolitiskt haldføri](#)

Frágreiðing 2016

- [Búskaparfrágreiðingin heystið 2016 \(.pdf\)](#)
[Tema 1: Um raðfestingar í arbeiði Búskaparráðsins](#)
[Tema 2: Kommunubúskapurin](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2016 \(.pdf\)](#)
[Tema 1: Greiningar viðvíkjandi arbeiðsmarknaðinum](#)
[Tema 2: Greiningar viðvíkjandi kommunum](#)

Frágreiðing 2015

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2015 \(.pdf\)](#)
[Tema: Greiningar viðvíkjandi almennum ílögum og viðvíkjandi eldraðkinum](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2015 \(.pdf\)](#)
[Tema: Fíggjarliga haldførið hjá almenna geiranum](#)
- [Týðing til danskt av kap. II í Búskaparfrágreiðingini 1. mars 2015 \(útrokning búskaparráðsins av fíggjarliga haldførnum\) \(.pdf\)](#)

Frágreiðing 2014

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2014 \(.pdf\)](#)
[Tema 1: Demografiskar broytingar og fíggarligar avleiðingar](#)
[Tema 2: Búskaparrenta og tilfeingisrenta](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2014 \(.pdf\)](#)
[Upprit um "búskaparrentu" og "tilfeingisrentu" í føroyska búskapinum \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2013

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2013 \(.pdf\)](#)
[Tema: Bygnaðarligar umskiftingar í búskapinum](#)

Frágreiðingar 2012

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2012 \(.pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2012 \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2011

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2011 \(pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2011 \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2010

- [Búskaparfrágreiðing heystið 2010 \(pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing várið 2010 \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2009

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2008

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)
- [Temafrágreiðing um kommunala útjavning \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2007

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2006

- [Búskaparfrágreiðing, desember \(pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing, januar \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2005

- [Temafrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2004

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)
- [Temafrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2003

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2002

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2001

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 2000

- [Búskaparfrágreiðing, heystið \(pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing, várið \(pdf\)](#)
- [Temafrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 1999

- [Búskaparfrágreiðing \(pdf\)](#)

Frágreiðingar 1998

- [Búskaparfrágreiðing, heystið \(pdf\)](#)
- [Búskaparfrágreiðing, várið \(pdf\)](#)